ΤΕΙ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ : ΣΕΥΠ

ΤΜΗΜΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Απόψεις και προτιμήσεις των φοιτητών του ΤΕΙ Κρήτης ως προς την χρήση των Δικτύων Κοινωνικής Δικτύωσης (Δ.Κ.Δ.)»

Υπεύθυνος καθηγητής : Μελάς Χρήστος

Ονόματα σπουδαστών : Καλούδη Χριστίνα,

Κόλεβα Μαρτίνα, Λαγουδάκη Ιωάννα, Παπαναστασίου Δήμητρα

ΗΡΑΚΛΕΙΟ (2014)

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Έχοντας πλέον ολοκληρώσει την πτυχιακή μας εργασία, θα θέλαμε να εκφράσουμε τις θερμότερες ευχαριστίες μας στον επιβλέποντα καθηγητή μας, τον κύριο Χρήστο Μελά, για την στήριξη και την σωστή καθοδήγησή του καθ'όλη τη διάρκεια της συγγραφής της.

Επίσης, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τις οικογένειές μας για την υπομονή και την ενθάρρυνσή τους, καθώς επίσης και για την στήριξή τους καθ'όλη τη διάρκεια των σπουδών μας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 5
ABSTRACT 6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ 7
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ 9
Ορισμοί Δικτύων Κοινωνικής Δικτύωσης (Δ.Κ.Δ.) 9
Στοιχεία χρήσης Δ.Κ.Δ στο Internet 9
Κεφάλαιο 1ο : Δίκτυα Κοινωνικής Δικτύωσης 20
1.1 Ορισμός των Δίκτυων Κοινωνικής Δικτύωσης 20
1.2 Ιστορική αναδρομή 21
1.3 Είδη Δικτύων Κοινωνικής Δικτύωσης 23
Κεφάλαιο 2ο: Εθισμός 28
2.1 Το φαινόμενο του εθισμού στα Δίκτυα Κοινωνικής Δικτύωσης 28
2.1.1 Αιτίες 29
2.1.2 Συμπτώματα 30
2.1.3 Αντιμετώπιση 32
2.2 Επιδράσεις του εθισμού στην καθημερινή ζωή του χρήστη 33
Κεφάλαιο 3ο:Διαδικτυακός εκφοβισμός (cyber bulling) 35
3.1 Παράγοντες που συντελούν στην εμφάνιση του φαινομένου του εκφοβισμού 41
3.2 Πρόληψη της παρενόχλησης στον κυβερνοχώρο 44
Κεφάλαιο 4ο : Ψυχολογικές Επιδράσεις Δ.Κ.Δ. 46
4.1 Επιδράσεις Δ.Κ.Δ στη συμπεριφορά των χρηστών 46
4.2 Επιδράσεις αυξημένης χρήσης Δ.Κ.Δ στη συμπεριφορά 47
των χρηστών 47
4.3 Πλεονεκτήματα και οφέλη της χρήσης των Δ.Κ.Δ. 51
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ 54
ΟΡΙΣΜΟΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ 55

- Ορισμός στατιστικής 55
- Πληθυσμός και Δείγμα 55
- Χαρακτηριστικά - Μεταβλητές 57
- Παρουσίαση στατιστικών δεδομένων 58
- Αξιοπιστία και Εγκυρότητα 59

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ 61

Σκοπός και στόχοι της μελέτης 61

Διατύπωση σημαντικών ερωτημάτων και υποθέσεων 61

Ερευνητική στρατηγική 61

Πεδίο και πληθυσμός μελέτης 62

Δειγματοληψία 62

Ερευνητικό εργαλείο 62

Τεχνικές συλλογής δεδομένων 63

Ανάλυση και επεξεργασία αποτελεσμάτων 64

ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ 65

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ-ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΩΝ ΈΡΕΥΝΑΣ 75

ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 91

Συζήτηση αποτελεσμάτων 91

Συζήτηση συσχετίσεων 94

Συμπεράσματα 96

ΕΠΙΛΟΓΟΣ 101

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 102

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 126

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η τεχνολογία σήμερα, επιδρά διαρκώς στην καθημερινότητα του ανθρώπου σχεδόν σε όλους τους τομείς. Η επικοινωνία των ανθρώπων έχει αλλάξει σε μεγάλο βαθμό, ειδικότερα με την δημιουργία των Δικτύων Κοινωνικής Δικτύωσης. Τα Δ.Κ.Δ. έχουν εισάγει έναν πιο εύκολο και γρήγορο τρόπο επικοινωνίας και ανταλλαγής σκέψεων και απόψεων, ακόμα και ψυχαγωγίας.

Στην παρούσα έρευνα, πραγματεύονται οι απόψεις των φοιτητών του Τ.Ε.Ι Κρήτης για τα Δίκτυα Κοινωνικής Δικτύωσης αλλά και οι συνήθειες τους σε σχέση με την χρήση Δ.Κ.Δ. που οι ίδιοι κάνουν. Σε πρώτη βάση, σύμφωνα με την Διεθνή Βιβλιογραφία, επεξηγούμε τι είναι τα Δ.Κ.Δ., ποιες μορφές υπάρχουν και ποια η χρήση τους. Επίσης, γίνεται αναφορά στην επιρροή που αυτά μπορεί να έχουν στην προσωπικότητα και λειτουργικότητα του ατόμου, ανάλογα με τη χρήση που επιλέγει αυτό να κάνει(θετικές/ αρνητικές επιπτώσεις).

Έπειτα ακολουθεί η εμπειρική μελέτη, μέσα από την οποία, εξάγονται κάποια σημαντικά αποτελέσματα για την χρήση των Δ.Κ.Δ. από τους φοιτητές, αλλά και τις συνήθειες και απόψεις που έχουν για αυτά.

ABSTRACT

Nowadays, technology constantly effects everyday life of humans close on all aspects. Communication between people has changed on a great degree, especially because of the creation of Social Network Sites. Social Network Sites have introduced a faster and convenient way of communication, of exchanging thoughts and notions, even more of entertainment.

This study deals notions of students of TEI Crete concerning Social Network Sites and, also, their customs in relation with the use of Social Network Sites they themselves do. On first level, according National Bibliography, we explain what Social Network Sites are, their forms and what their use is. Also, there's a reference on the extend of the influence these may have on the personality and functionality of the individual depending the use he chooses to do(positive/ negative effects).

Next follows the empirical study, through which we exported some significant results, not only for the use of Social Network Sites by the students, but also about their customs and their opinion about these.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το φαινόμενο της ηλεκτρονικής κοινωνικής δικτύωσης παραμένει σταθερά επίκαιρο λόγω της δυναμικής του εξέλιξης. Φαίνεται να έχει ήδη ξεπεράσει την παροδική διάσταση μιας μόδας και τείνει να παγιωθεί σαν ένα νέο κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο ακόμα εξελίσσεται. Όπως κάθε πρωτόγνωρο κοινωνικό φαινόμενο με προεκτάσεις οικονομικές, πολιτικές, προσωπικές, η ηλεκτρονική κοινωνική δικτύωση προκαλεί ανησυχίες, απορίες, διλήμματα και για τον λόγο αυτό έχει γίνει αντικείμενο έντονης παρατήρησης και συζήτησης από την Επιστημονική Κοινότητα (Jackson 2005, Kaplan & Haenlein 2009, Zhang 2010).

Τα Δίκτυα Κοινωνικής Δικτύωσης (Social Media), μέσω των οποίων επιτυγχάνεται η ηλεκτρονική κοινωνική δικτύωση, κατάφεραν να αλλάξουν την υφή του διαδικτύου προσδίδοντάς του μια πιο κοινωνική διάσταση. Τα Δ.Κ.Δ. είναι η φυσική μετεξέλιξη των παραδοσιακών μέσων μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας, τα οποία υιοθετήθηκαν από την τεχνολογική πρόοδο. Ιστοσελίδες όπως Wikipedia, Facebook, YouTube, Twitter, έχουν καταφέρει να αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας 1 δις ανθρώπων παγκοσμίως (ITU, 2012).

Τα Δ.Κ.Δ. κατάφεραν να μετατρέψουν τον «μονόλογο» των παραδοσιακών μέσων ενημέρωσης και επικοινωνίας σε έναν ευρύτερο διάλογο, προσέφεραν διαδραστικότητα και άμεση αλληλεπίδραση, ενώ παράλληλα μείωσαν τις γεωγραφικές αποστάσεις κάνοντας τον κόσμο να φαντάζει μικρότερος και φέρνοντας τους ανθρώπους πιο κοντά από ποτέ. Αποτελούν πηγές πληροφόρησης για τους χρήστες και συνδέονται με ένα ευρύ φάσμα θετικών επιρροών όπως η ενθάρρυνση της συζήτησης, των σχολίων, η ανταλλαγή και η διάχυση πληροφοριών από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη και η παροχή κοινωνικής και συναισθηματικής υποστήριξης (Jones, 2009).

Με αφορμή όλων των παραπάνω, αλλά και την αυξημένη πλέον χρήση των Δ.Κ.Δ. από τον πληθυσμό των νέων, επιλέξαμε να κάνουμε την πτυχιακή μας εργασία με θέμα τις «Απόψεις και προτιμήσεις των σπουδαστών του ΤΕΙ Κρήτης ως προς την χρήση των Δικτύων Κοινωνικής Δικτύωσης». Στην εργασία αυτή θα περιλαμβάνονται, εκτός

από το θεωρητικό υλικό που σχετίζεται με τα Δ.Κ.Δ., οι θετικές και αρνητικές επιπτώσεις της χρήσης τους, καθώς και μια εμπειρική έρευνα που φιλοδοξεί να εξετάσει και να ερμηνεύσει τη συμπεριφορά των ίδιων των φοιτητών του ΤΕΙ Κρήτης.

Πιο συγκεκριμένα, η επιλογή του δείγματος θα είναι τυχαία και στρωματοποιημένη, δίνοντας μας έτσι τη δυνατότητα να έχουμε ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα μειώνοντας το σφάλμα εκτίμησης. Για τη συγκέντρωση των αποτελεσμάτων θα χρησιμοποιηθεί ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις που θα αφορούν την καθημερινότητα των χρηστών και θα φανερώνουν τις απόψεις και τις συνήθειες τους.

Ως μέθοδος ανάλυσης των δεδομένων θα χρησιμοποιηθεί η περιγραφική στατιστική μέθοδος και θα εφαρμοστεί η δοκιμασία x2 - test.

Οι φοιτητές, και γενικότερα οι νέοι, αποτελούν την επόμενη γενιά και έχουν τη δυνατότητα να διαμορφώσουν τις καταστάσεις και τις μελλοντικές συνθήκες. Οι απόψεις τους αλλά και οι επιλογές τους, αποτελούν αντιπροσωπευτικό παράδειγμα για την τάση που επικρατεί και είναι σημαντικό να λαμβάνονται υπ’ όψιν και να αξιολογούνται κατάλληλα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Ορισμοί Δικτύων Κοινωνικής Δικτύωσης (Δ.Κ.Δ.)

Η κοινωνική δικτύωση αποτελεί μια βασική ανθρώπινη δραστηριότητα, η οποία πλέον έχει υιοθετηθεί από την τεχνολογική πρόοδο καθ' όλη την διάρκεια της ιστορίας , τηλέφωνο, ραδιόφωνο, ταχυδρομικές υπηρεσίες, διαδίκτυο, αλλάζοντας και μετατρέποντας τα όρια της πραγμάτωσής της εκτός από πραγματικό χρόνο και τόπο και σε διαδικτυακό πλαίσιο.

Τα Δ.Κ.Δ. παρουσιάζονται ως μια πρακτική επέκτασης γνώσης με το να αναπτύσσονται και να δημιουργούνται επαφές μεταξύ ατόμων με παρόμοια ενδιαφέροντα. Στο διαδικτυακό περιβάλλον, η κοινωνική δικτύωση συνδέεται με τις τεχνολογικές υπηρεσίες και λογισμικά που παρέχουν την δυνατότητα στα άτομα να επικοινωνούν με άλλα άτομα από οπουδήποτε, οποιαδήποτε στιγμή (Gunawardena, Hermans, Sanchez, et al 2009). Τα Δ.Κ.Δ. είναι online τοποθεσίες, οι οποίες μπορούν να διαμορφωθούν σε μεγάλο βαθμό από τους χρήστες, έτσι ώστε να διαθέτουν προσωπικούς λογαριασμούς-προφίλ για να δημιουργούν σχέσεις-επαφές με άλλους χρήστες.

Στοιχεία χρήσης Δ.Κ.Δ στο Internet

Σήμερα με την συνεχή τεχνολογική ανάπτυξη που διανύουμε, υπάρχουν πολλές επιλογές μέσων και δικτύων κοινωνικής δικτύωσης που μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα άτομα. Οι ιστότοποι αυτοί διακρίνονται σε κατηγορίες ανάλογα με:

- το αντικείμενό τους, δηλ. το στόχο της δικτύωσης,
- τον τρόπο εγγραφής και συμμετοχής μελών (ελεύθερη ή περιορισμένη),
- τον τρόπο επικοινωνίας μεταξύ των μελών τους και
- το είδος του περιεχομένου που ανταλλάσσουν οι χρήστες μεταξύ τους.

Η χρήση των Δ.Κ.Δ. και η επιλογή του καθενός από αυτά, εξαρτάται από τα ενδιαφέροντα των χρηστών και τι είναι εκείνο που τους ελκύει ώστε να τα χρησιμοποιήσουν. Επίσης, οι χρήστες λαμβάνουν υπόψη τους τις προϋποθέσεις που έχει το κάθε Δ.Κ.Δ. ώστε να ενταχθούν σε αυτό.

Τα δημοφιλέστερα Δ.Κ.Δ. και ο τρόπος χρήσης τους από τα άτομα είναι τα έξης:

Facebook

Το Facebook είναι μια ανοιχτή online υπηρεσία κοινωνικής δικτύωσης όπου οι άνθρωποι μπορούν να επικοινωνούν με τους φίλους τους, να δημιουργήσουν νέες σχέσεις και να συγκροτήσουν ομάδες κοινού ενδιαφέροντος.

MySpace

Το MySpace είναι μια ιστοσελίδα κοινωνικής δικτύωσης με έδρα της το Beverly Hills της Καλιφόρνια. Στοιχεία που μπορούν να εμφανίζουν στο προφίλ τους οι χρήστες και να μοιράζονται είναι φωτογραφίες, εικόνες, βίντεο και σύνδεσμοι.

YouTube

Το YouTube αποτελεί έναν ισχυρό ιστοχώρο που προσφέρει νέους τρόπους κατανάλωσης, δημιουργίας και διαμοιρασμού βίντεο και μουσικής. Μέσα από την σελίδα του YouTube οι χρήστες μπορούν να αναπαράγουν τα βίντεο που ανήκουν σε άλλους χρήστες και να "ανεβάζουν" τα δικά τους βίντεο. Επίσης, έχουν την δυνατότητα να σχολιάζουν τα βίντεο και τα τραγούδια που ακούνε και να δείξουν αν τους αρέσουν ή όχι, πατώντας απλά ένα κουπί.

Twitter

Δημιουργήθηκε το 2006 από τον Jack Dorsey και από τότε αναπτύσσεται ταχέως. Τα μηνύματα είναι μικρού μεγέθους, όσο και τα μηνύματα κινητής τηλεφωνίας. Τα μέλη μπορούν να ακολουθούν τα μηνύματα άλλων χρηστών καθώς και να απαντούν σε αυτά. Η εγγραφή είναι ελεύθερη και τα στοιχεία που απαιτούνται γι' αυτήν είναι μόνο ονοματεπώνυμο και διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

LinkedIn

Το δίκτυο LinkedIn στοχεύει στη δικτύωση επαγγελματιών και διευκολύνει τα μέλη του στη διατήρηση επαγγελματικών σχέσεων ακόμα και στην εύρεση εργασίας. Στοιχεία που αναφέρονται στο προφίλ των χρηστών είναι φωτογραφία, σπουδές, επάγγελμα, συνδέσεις και ιστοσελίδες. Υλικό που δημοσιοποιείται μπορεί να είναι κείμενο, εικόνες, βίντεο, σύνδεσμοι (θέσεις εργασίας, εργοδότες).

Wikipedia

Είναι η μεγαλύτερη online εγκυκλοπαίδεια και ανήκει στην κατηγορία των συνεργατικών έργων. Η λειτουργία της ξεκίνησε το 2001 και σήμερα έχει καταφέρει να προσελκύσει 35 εκατομμύρια εγγεγραμμένους χρήστες.

Google plus

Είναι μια πολύγλωσση υπηρεσία κοινωνικής δικτύωσης. Η λειτουργία του ξεκίνησε το 2011 και σήμερα μετρά πάνω από 500 εκατομμύρια χρήστες παγκοσμίως. Η βασική δραστηριότητα του Google plus είναι η επικοινωνία των χρηστών και η ανταλλαγή πληροφοριών.

Αναφορές που υπάρχουν :

Α) Για την προσωπικότητα των χρηστών (προφίλ) από άλλες Έρευνες.

Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το Παρατηρητήριο για την Κοινωνία της Πληροφορίας (2010), οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές και το διαδίκτυο έχουν μπει δυναμικά στη ζωή των Ελλήνων. Το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού της χώρας (51%) χρησιμοποιεί ηλεκτρονικό υπολογιστή, ενώ το 44% του πληθυσμού έχει πρόσβαση στο διαδίκτυο, ανεξάρτητα αν έχουν οι ίδιοι σύνδεση ή όχι.

Επίσης, για τις γυναίκες αλλα και τους άνδρες η χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή και του διαδικτύου είναι εντονότερη στις ηλικιακές ομάδες 16-35, με τα άτομα ηλικίας 16-24 να εμφανίζουν τα μεγαλύτερα ποσοστά χρήσης, ενώ αντίθετα όσο αυξάνεται η ηλικία τους, τα άτομα χάνουν την εξοικείωση τους με το διαδίκτυο. Αναλυτικότερα, οι άνδρες εμφανίζουν μεγαλύτερα ποσοστά χρήσης συγκριτικά με τις γυναίκες. Αναφορικά με το μορφωτικό επίπεδο, τα μεγαλύτερα ποσοστά εμφανίζονται στα άτομα που ανήκουν στα υψηλότερα επίπεδα ανεξαρτήτως φύλου.

Σε παρόμοια έρευνα που αποπερατώθηκε από την Ελληνική Στατιστική Αρχή για την Χρήση Τεχνολογιών Πληροφόρησης και Επικοινωνίας από τα Νοικοκυριά (2010), το 70,1% του πληθυσμού ανεξαρτήτως φύλου έκανε χρήση του διαδικτύου καθημερινά ενώ το 91,1% έκανε τακτική χρήση, δηλαδή τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα. Την πρώτη θέση όσον αφορά τον τόπο πρόσβασης εξακολουθεί να κατέχει η κατοικία (86,2%), ενώ με πολύ μικρότερο ποσοστό εμφανίζεται η πρόσβαση από άλλους χώρους (11,3%) από τους οποίους τα internet cafe κατακτούν την πρώτη θέση με ποσοστό 78,7%.

Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα του ΣΕΠΕ, το 36% των Ελλήνων χρησιμοποιούν τα Δ.Κ.Δ. για να επικοινωνήσει με τους φίλους του, να εκφραστεί, να ψυχαγωγηθεί, να αποδράσει, να φλερτάρει, να εκτονωθεί. Η ενασχόληση είναι πιο έντονη στον ανδρικό πληθυσμό και επικεντρώνεται στις ηλικίες μέχρι 34 ετών, με πολύ

σημαντικά ποσοστά ενασχόλησης στους νέους (79%). Το τελευταίο εξάμηνο έχει αυξηθεί η χρήση των κοινωνικών δικτύων κατά 36%. Τα πιο δημοφιλή Κοινωνικά Δίκτυα είναι το Facebook, YouTube, Twitter, MySpace.com, hi5, flickr.

Σύμφωνα με Ellison (2008), τις τελευταίες δεκαετίες μια σειρά από μελέτες έχουν διερευνήσει με ποιο τρόπο το Ιντερνέτ μπορεί να σχετίζεται με την ψυχολογική και κοινωνική ευεξία, όπου υπάρχουν μικτά ευρήματα. Ανακαλύφθηκε ότι η βαρύτερη χρήση Ιντερνέτ σχετίζεται με ποίκιλλα μέτρα μοναχικότητας, κατάθλιψης και άγχους.

Ως σημαντική εξαίρεση, η Valkenburg (2006 στο Steinfield, Ellison & Lampe, 2008) ανακάλυψε ότι, όσο περισσότερο τα άτομα χρησιμοποιούν τα Δ.Κ.Δ., τόσο μεγαλύτερη η συχνότητα αλληλεπίδρασης με τους φίλους τους, πράγμα το οποίο είχε θετικά οφέλη στην αυτοπεποίθηση των ατόμων και στην ικανοποίησής τους από τη ζωή.

Ακόμα, ενδεικτική έρευνα δείχνει ότι οι σχέσεις είναι σημαντικά στοιχεία της κοινωνικής ανάπτυξης των νέων. Υπάρχει επίσης, εκείνη η στιγμή στην ζωή όπου τα άτομα μετακινούνται από μια τοποθεσία σε μια άλλη, μπαίνουν σε πανεπιστήμια για σπουδές, αλλάζουν κατοικία, παίρνουν πτυχίο και εισέρχονται στον εργασιακό χώρο. Όλα αυτά είναι γεγονότα που μπορούν να διακόψουν την σταθερότητα των σχέσεων. Τα άτομα αυτά έχουν μια σημαντική ανάγκη να μπορούν να διατηρήσουν τις επαφές με τα προηγούμενα κοινωνικά τους δίκτυα αλλά και να είναι ανοιχτοί σε νέες εμπειρίες και σχέσεις. Ως εκ τούτου, θα μπορούσαμε να περιμένουμε τα Δ.Κ.Δ να έχουν σημαντικό ρόλο στην διατήρηση σχέσεων ανάμεσα σε χρήστες ενός τέτοιου πληθυσμού (Ellison,2008).

Β) Για την επιχειρηματικότητα ως προς την χρήση Δ.Κ.Δ.:

Η χρήση online κοινωνικών δικτύων προσφέρει στους χρήστες τους πολλά οφέλη και πλεονεκτήματα και σύμφωνα με την Κοινωνία των Πολιτών για την διαχείριση των

Ανθρωπίνων Πόρων (SHRM) και με τον Hamza Khan (2012 στο Κουτσογιαννοπούλου, 2013) κάποια από αυτά είναι τα εξής:

« - Επιτρέπουν την άμεση αλληλεπίδραση μεταξύ των χρηστών.

- Επιτρέπουν την αστραπιαία μετάδοση των γεγονότων.

- Συμβάλλουν στη διάχυση της γνώσης.

- Καλύπτουν τη βασικά ανάγκη των ανθρώπων να μοιραστούν πράγματα, σκέψεις και απόψεις.

- Παρέχουν τη δυνατότητα δημιουργίας δεσμών με πολύ μεγάλο αριθμό ατόμων παγκοσμίως, από διαφορετικές χώρες, κοινωνίες, πολιτισμούς με διαφορετικές συνήθειες και χαρακτηριστικά.

- Παρέχουν τη δυνατότητα άμεσης ενημέρωσης για οτιδήποτε συμβαίνει στον κόσμο την ίδια στιγμή.

- Παρέχουν τη δυνατότητα εύκολης πρόσβασης σε ψυχαγωγικό περιεχόμενο, από το σπίτι.

- Διευκολύνουν την ανοικτή επικοινωνία, που οδηγεί σε αυξημένη ανακάλυψη πληροφοριών.

- Επιτρέπουν στους εργαζόμενους να συζητήσουν τις ιδέες, να ποστάρουν νέα, να κάνουν ερωτήσεις και να μοιραστούν links (συνδέσεις).

- Παρέχουν την ευκαιρία να διευρυνθούν οι επιχειρηματικές επαφές.

- Στοχεύουν σε ένα ευρύ κοινό, καθιστώντας το, ένα χρήσιμο και αποτελεσματικό εργαλείο για τις προσλήψεις.

- Βελτιώνουν την επιχειρηματική φήμη και πελατεία με ελάχιστη χρήση της διαφήμισης.

- Επεκτείνουν την έρευνα της αγοράς, υλοποιούν εκστρατείες μάρκετινγκ, παρέχουν επικοινωνίες και κατευθύνουν τα ενδιαφερόμενα άτομα σε συγκεκριμένες ιστοσελίδες».

Πιο αναλυτικά, τα σύγχρονα μέσα κοινωνικής δικτύωσης εφαρμόζονται πια σε τομείς της επιστήμης, της εκπαίδευσης, της αγοράς εργασίας, σε επιχειρησιακούς τομείς, ακόμα και στις ιατρικές εφαρμογές.

Σύμφωνα με τους Roschelle & Pea (2002),

> «τα σύγχρονα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ενσωματώνουν πλήθος δυνατοτήτων αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας των μαθητών: υποστηρίζουν την ανταλλαγή ιδεών, τη συνεργασία για παραγωγή κοινού έργου, την οικοδόμηση περιεχομένου, την έκφραση μέσω κειμένων. Παράλληλα, παρέχουν τη δυνατότητα επέκτασης του φυσικού χώρου και χρόνου της σχολικής τάξης, δημιουργώντας ένα διαφορετικό – συμπληρωματικό μαθησιακό πλαίσιο γύρω από την τάξη και έξω από αυτήν».

Επιπλέον ευνούν και ενισχύουν την επικοινωνία ανάμεσα σε μαθητές, εκπαιδευτικούς και γονείς, ενώ βελτιώνουν και προωθούν την εξ' αποστάσεως εκπαίδευση.

Στην παγκόσμια εκπαιδευτική κοινότητα έχουν καταβληθεί προσπάθειες αξιοποίησης των δικτύων κοινωνικής δικτύωσης. Κάποιες από τις δημοφιλέστερες παγκόσμιες πλατφόρμες εκπαιδευτικού περιεχομένου αποτελούν οι Classroom 2.0, Ning, TeachStreet, ενώ έχουν γίνει και αξιόλογες ελληνικές προσπάθειες με την δημιουργία ιστότοπων όπως η «Logo στην εκπαίδευση» και η «Διδάσκοντας Φυσικές Επιστήμες». Ακόμα, χαρακτηριστικό παράδειγμα αξιοποίησης των Δ.Κ.Δ. στην εκπαίδευση, αποτελεί και το πανεπιστήμιο του Stanford, το οποίο έχει δημιουργήσει τη δική του σελίδα στο Facebook (http://www.facebook.com/stanford), η οποία ενημερώνεται καθημερινά με υλικό σχετικά με δραστηριότητες του πανεπιστημίου, ανακοινώσεις, φωτογραφίες και βίντεο. Πολύ σημαντικό είναι το γεγονός ότι στη σελίδα αυτή ενεργός είναι ο ρόλος τόσο των καθηγητών, όσο και των φοιτητών.

Οι Douglas & Seely-Brown (2011), διατείνονται πως η χρήση των κοινωνικών δικτύων στην εκπαίδευση οδηγεί σε μια νέα κουλτούρα, σε μια μάθηση που στηρίζεται στις αρχές της συλλογικής ανακάλυψης.

Σημαντική χρήση των κοινωνικών δικτύων διαφαίνεται και στον επιστημονικό τομέα. Σύμφωνα με τους Liebeskind & al (1996)

> «η κοινωνική δικτύωση επιτρέπει στις επιστημονικές ομάδες να επεκτείνουν τις γνώσεις τους και να διαμοιράσουν καινούριες ιδέες μεταξύ των μελών, σε σημείο τέτοιο ώστε αν δεν υπήρχε αυτή (κοινωνική δικτύωση) οι θεωρίες τους να χαρακτηρίζονταν απομονωμένες και ανομοιόμορφες».

Ο Vygotsky είχε αναφέρει (1978:29), ότι η χρήση των εργαλείων κατά την αλληλεπίδρασή μας με τους άλλους αποτελεί «διαμεσολάβηση» η οποία συντελεί στην επέκταση των ανθρώπινων ικανοτήτων. Συνεπώς, η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης αλλάζει τον τρόπο που σκεφτόμαστε, που μαθαίνουμε και που αλληλεπιδρούμε.

Ερευνητές όμως, όπως οι Weir & al. (2011) που υποστηρίζουν πως, τα νέα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν και αυτά μειονεκτήματα, και οι κίνδυνοι που υπήρχαν στα παραδοσιακά μέσα και στις προσωπικές σχέσεις των ανθρώπων εξακολουθούν να υπάρχουν και σε αυτά.

Τα μειονεκτήματα και οι κίνδυνοι που προκύπτουν είναι τα εξής:

- Η υπερβολική χρήση οδηγεί σε εθισμό.
- Η επιβλαβής έκθεση της προσωπικής ζωής των χρηστών.
- Κλοπή προσωπικών δεδομένων.
- Καταπάτηση της ιδιωτικότητας.
- Απαλοιφή διαπροσωπικών σχέσεων δια ζώσης.
- Σπατάλη χρόνου.

- Βομβαρδισμός με διαφημιστικά μηνύματα

- Εξαπάτηση

- Trolling. Αναφέρεται στην κακή χρήση των Δ.Κ.Δ. για συναισθηματική κακοποίηση που επιτυγχάνεται για παράδειγμα με δυσμενή σχόλια για να προκαλέσουν τον θυμό ή τη λύπη κάποιου.

- Cyber Bullying. Αναφέρεται στο διαδικτυακό εκφοβισμό των χρηστών που μπορεί να οδηγήσει σε συναισθηματικό τραυματισμό.

- Μετάδοση επιλεγμένων πληροφοριών με σκοπό τη χειραγώγηση της κοινής γνώμης.

- Η χρήση των Δ.Κ.Δ. καλλιεργεί τον εγωισμό και το ναρκισσισμό. Σύμφωνα με τον Andrew Keen(2013), εμβληματική φυσιογνωμία του «κινήματος» κατά της κοινωνικής δικτύωσης και συγγραφέα του βιβλίου «Ψηφιακός ίλιγγος: Πώς η ηλεκτρονική κοινωνική επανάσταση του σήμερα μας διχάζει, μας μικραίνει και μας αποπροσανατολίζει», η κοινωνική δικτύωση αποτελεί την πιο βασανιστική πολιτιστική μεταμόρφωση από την εποχή της Βιομηχανικής Επανάστασης. Τα κοινωνικά δίκτυα βομβαρδίζουν τους χρήστες οδηγώντας τους σε υπερκατανάλωση άχρηστων πληροφοριών καλλιεργώντας έτσι ένα υπερτροφικό Εγώ.

Όλα αυτά έχουν να κάνουν με την προσωπικότητα των χρηστών, την ενημέρωση τους και τι χρήση των Δ.Κ.Δ επιλέγουν να κάνουν στη συνέχεια.

Ο Ψυχολόγος Δημοσθένης Κ. Παναγιώτου (χ.χ.), αναφέρει πως τα Δ.Κ.Δ. δημιουργούν μια

> «ψεύτικη αίσθηση ότι μπορούμε να είμαστε παντού όποια στιγμή θελήσουμε και πως μπορούμε να υπερκεράσουμε οποιαδήποτε δυσκολία, απλά αλλάζοντας σελίδα ή διαγράφοντας κάποιον από φίλο, κάτι που είναι αδύνατο κατά την πραγματική διαπροσωπική επαφή, αφού τότε δε μπορούμε να προσποιηθούμε πως κάτι δε συμβαίνει, δε μπορούμε απλά να το αγνοήσουμε!».

Ο ίδιος τονίζει ακόμα πως στην πραγματικότητα οι χρήστες των ΔΚΔ,

> «δεν έχουν "φίλους", αλλά "οπαδούς", κάτι που τους κάνει θύματα της κολακίας, αφού τα πολλαπλά "likes" στις αναρτήσεις τους, τους κρατούν δέσμιους της

εικονικής κοινωνίας τους, καθιστώντας παράλληλα ολοένα και πιο δύσκολη την απαγκίστρωσή τους από εκεί και την αναζήτηση αληθινών, σάρκινων φίλων».

Γ) Μελλοντικές ανησυχίες και διαμόρφωση τάσεων της χρήσης Δ.Κ.Δ:

Η κατασκευή της ταυτότητας, όπως αναφέρει ο Stone (1981 στο Zhao,Grasmuck & Martin, 2008) είναι μία κοινωνική διαδικασία που έχει ως προαπαιτούμενα, τη διακήρυξη της ταυτότητας από το άτομο που την ισχυρίζεται και τον τρόπο με τον οποίο θα τοποθετηθούν οι αποδέκτες του ισχυρισμού αυτού. Όταν τα στοιχεία αυτά βρεθούν σε συμφωνία, θεωρείται ότι η ταυτότητα έχει εγκαθιδρυθεί.

Η χρήση του διαδικτύου και των νέων μέσων τεχνολογίας, όπως τα Δ.Κ.Δ., παρέχει τη δυνατότητα στο άτομο σήμερα να αναπτύξει πολλαπλές, ευέλικτες, χαλαρές και ανάλογα με το ιδιαίτερο πλαίσιο ταυτότητες στις οποίες το σώμα δε διαδραματίζει σημαντικό ρόλο. Η διαδικασία αυτή έχει έντονα δημιουργικό χαρακτήρα, καθώς δίνει τη δυνατότητα στο άτομο να εκφράσει τη θέληση του και να εξερευνήσει τις δυνατότητες του (Αλεξιάς, 2008). Προκειμένου ένα προφίλ που δημιουργεί ένας χρήστης Δ.Κ.Δ. να προσελκύσει το ενδιαφέρον των περιηγούμενων χρηστών, δίνεται σημασία στην εμφάνιση, το φύλο, την ηλικία, την περιοχή και τα ενδιαφέροντα, τα οποία παίζουν ιδιαίτερο ρόλο στην δημιουργία επαφών με άλλους χρήστες. Έρευνα του Yurchisin και των συνεργατών του (2005) έδειξε ότι χρήστες σε sites γνωριμιών είχαν την τάση να παρουσιάζουν ελαφρώς τροποποιημένα τα χαρακτηριστικά (π.χ. μη καλλίγραμμο σώμα), έτσι ώστε να περιορίσουν την ανησυχία και το άγχος που ένιωθαν.

Οι Christakis & Fowler (2009) εισάγουν την έννοια της υπερδυαδικής εξάπλωσης, δηλαδή της τάσης για εξάπλωση των επιδράσεων από το ένα άτομο στο άλλο και μετά σε άλλο, πέρα από τους άμεσους κοινωνικούς δεσμούς κάθε ατόμου. Οι λόγοι για τους οποίους οι άνθρωποι τείνουν να έχουν παρεμφερείς δράσεις με αυτές των φίλων τους είναι καταρχάς γιατί η διαδικασία της κοινωνικής επιρροής οδηγεί τους ανθρώπους στο να υιοθετήσουν συμπεριφορές από τα άτομα με τα οποία συναναστρέφονται και αυτό πρακτικά επιδρά στη μίμηση ή στην «από στόμα σε στόμα»

διάχυση ιδεών σε ένα δίκτυο. Έπειτα, ένας άλλος σημαντικός λόγος είναι ότι οι άνθρωποι έχουν την τάση να δημιουργούν δεσμούς με άτομα με τα οποία έχει ήδη παρατηρηθεί ότι μοιάζουν. Αυτό το φαινόμενο είναι η «επιλογή» (Crandall et al, 2008). Οι on·line κοινότητες παρέχουν ένα εξαιρετικό πεδίο για την μελέτη τέτοιων φαινομένων, δηλαδή κοινωνικής επίδρασης, επιλογής, αλλά και της αλληλεπίδρασης.

Η κοινωνική επιρροή μπορεί να προκαλέσει ευρεία ομοιομορφία στο δίκτυο, καθώς μία νέα συμπεριφορά εξαπλώνεται κατά μήκος των συνδέσμων, ενώ η επιλογή τείνει να οδηγήσει το δίκτυο σε μικρότερες ομάδες ατόμων με παρεμφερή σκέψη και αντιλήψεις, μία διαδικασία γνωστή και ως balkanization.

Κεφάλαιο 1^{ο} : Δίκτυα Κοινωνικής Δικτύωσης

1.1 Ορισμός των Δίκτυων Κοινωνικής Δικτύωσης

Ορίζουμε ως δίκτυα κοινωνικής δικτύωσης τις υπηρεσίες που βασίζονται στο Διαδίκτυο και επιτρέπουν στους χρήστες τους, πρώτον να κατασκευάσουν ένα δημόσιο προφίλ που περικλείεται μέσα σε ένα σύστημα, δεύτερον να αποτελέσουν μέλη μίας ομάδας/κοινότητας μαζί με άλλους χρήστες, η οποία επηρεάζει τις δράσεις και τις αποφάσεις τους και τρίτον να αλληλεπιδράσουν μεταξύ τους τόσο για την επίτευξη προσωπικών τους στόχων όσο και κοινών στόχων της ομάδας τους (Boyd & Ellison 2007).

Σύμφωνα με τον Jones (2009), τα Δ.Κ.Δ. είναι μια κατηγορία μέσων, με τα οποία οι άνθρωποι συνομιλούν, συμμετέχουν, μοιράζονται, δικτυώνονται, επισημαίνουν ιστοσελίδες, ενώ βρίσκονται στο διαδίκτυο. Τα Δ.Κ.Δ. ενθαρρύνουν και ενισχύουν την ανατροφοδότηση, τη συμμετοχή σε συζητήσεις και ψηφοφορίες, το σχολιασμό και τη διάχυση της πληροφορίας σε όλα τα ενδιαφερόμενα μέλη. Η ελευθερία και η άνεση, που χαρακτηρίζουν το «κλίμα», ενθαρρύνει τους χρήστες να δημοσιεύουν κείμενα, φωτογραφίες, τραγούδια κτλ. και να λαμβάνουν άμεση ανατροφοδότηση για το περιεχόμενό τους. Ωστόσο, πρέπει να τονιστεί πως υπάρχει μεγάλη διαφορά των Δ.Κ.Δ. σε σχέση με τα παραδοσιακά μέσα μαζικής ενημέρωσης, η οποία έγγειται στην αλληλεπίδραση, στην επικοινωνία αλλά και στην άμεση σύνδεση με πηγές, ιστοσελίδες, ανθρώπους κ.ά. (Μανούσου και Χαρτοφύλακα, 2011).

Λόγω της πληθώρας δυνατοτήτων, που προσφέρουν τα Δ.Κ.Δ., καθώς αποτελούν την πιο σύγχρονη εξέλιξη στο χώρο του διαδικτύου, κατακτούν με εκπληκτικά αυξανόμενους ρυθμούς όλο και περισσότερους χρήστες (Zhang 2010 στο Μανούσου και Χαρτοφύλακα, 2011). Μπορούμε επομένως, δικαιολογημένα να τα χαρακτηρίσουμε ως το πιο πρωτοποριακό τρόπο-μέσο επικοινωνίας. Στους κόλπους τους οι χρήστες, έχοντας την ελευθερία του λόγου, είναι σε θέση να δημοσιεύουν κάθε είδους αρχεία, όπως κείμενα, φωτογραφίες, τραγούδια και να λαμβάνουν άμεση ανατροφοδότηση, από τους άλλους χρήστες-φίλους τους, γι'αυτά. Ακόμη, έχουν τη

δυνατότητα να επιδοκιμάζουν και σχολιάζουν προϊόντα και δημοσιεύσεις που τους ενδιαφέρουν, καθώς και να ενημερώνονται σε καθημερινή βάση για τις τρέχοντες, ανα τον κόσμο, ειδήσεις, διαδίδοντας ταυτόχρονα τα πιο σημαντικά και αξιόλογα στον κύκλο των φίλων τους.

1.2 Ιστορική αναδρομή

Η πρώτη εμφάνιση των Δ.Κ.Δ., χρονολογείται στο 1997, όταν ο Adam Weinreich δημιούργησε το site Six Degrees, το οποίο έδινε τη δυνατότητα στους χρήστες του να δημιουργήσουν το προσωπικό τους προφίλ και να ταξινομήσουν σε μια λίστα τους φίλους τους, την οποία στη συνέχεια μπορούσαν να επεξεργαστούν. Οφείλουμε ωστόσο, να αναφέρουμε πως κάποιες από τις παραπάνω δυνατότητες υπήρχαν και πριν από τη δημιουργία του συγκεκριμένου site, σε διάφορες άλλες διαδικτυακές κοινότητες και site γνωριμιών. Το Six Degrees, όμως συνδίασε όλες τις δυνατότητες αυτές, με αποτέλεσμα να αποτελέσει ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο για την ανταλλαγή διαδικτυακών μηνυμάτων, την εύρεση εργασίας, κατοικίας και την διατηρηση παλαιών φιλικών σχέσεων. Το γεγονός όμως ότι η δυνατότητα εντός του site περιοριζόταν μόνο στην αποδοχή αιτημάτων φιλίας, δεν κατάφερε να κρατήσει το ενδιαφέρον των χρηστών του, με αποτέλεσμα το 2000 να κλείσει οριστικά. Σύμφωνα με τον Weinreich (2007 στο Adebiyi & Ogunlade, 2011), ο λόγος της αποτυχίας του Six Degrees, οφειλόταν στο γεγονός ότι ήταν πολύ προχωρημένο για την εποχή του.

Τα επόμενα χρόνια, άρχισαν να εμφανίζονται και άλλα παρόμοια sites, όπως τα Asian Venue, Black Planet, MiGente και LiveJournal, στα οποία πλέον, οι χρήστες μπορούσαν να δημιουργήσουν ένα επαγγελματικό προφίλ και να μνημονεύουν ελεύθερα άτομα σαν φίλους, χωρίς την απαραίτητη έγκρισή τους (Wasow 2007 στο Adebiyi & Omotayo, 2011).

Αντίστοιχες δυνατότητες άρχισε να προσφέρει και το κορεάτικο Cyworld, και στη συνέχεια και η Σουηδική κοινότητα LunarStorm, η οποία πρόσθεσε στις παραπάνω

δυνατότητες, λίστες φίλων, guestbooks και σελίδες ημερολογίων (Skog 2007 στο Adebiyi & Omotayo, 2011).

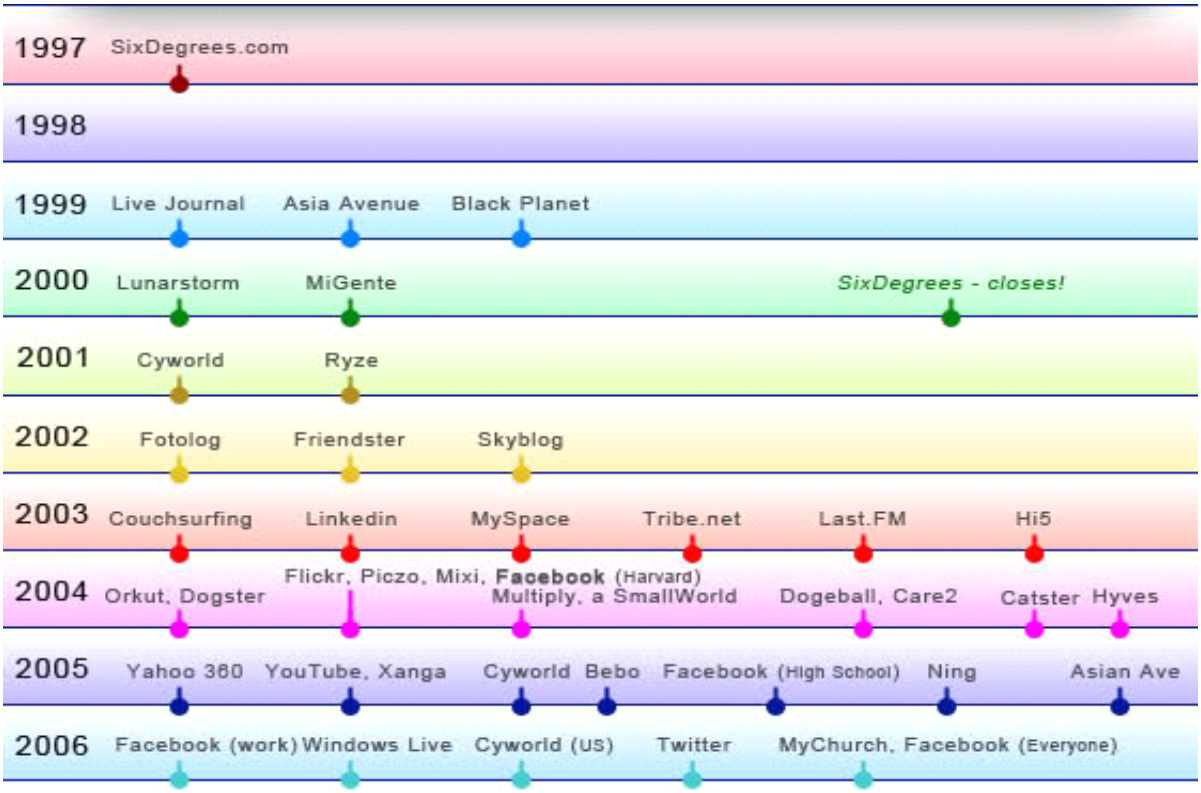
Ο Scott (2007 στο Boyd & Ellison, 2007) αναφέρει ότι, από το 2001 και μετά, ξεκίνησαν να εμφανίζονται σελίδες κοινωνικής δικτύωσης, όπως το Ryze, οι οποίες αφορούσαν στην επαφή μεταξύ επαγγελματίων του χώρου των τεχνολογιών.

Το 2002, λόγω της μεγάλης δημοτικότητας του site γνωριμιών Mach.com, δημιουργήθηκε το Friendster, το οποίο σύμφωνα με την Sheldon (2010 στο Μανούσου και Χαρτοφύλακα, 2011), έμοιαζε με το πρόδρομό του Ryze, με την διαφορά όμως ότι αφορούσε στις κοινωνικές γνωριμίες και όχι στις επαγγελματικές. Ο σχεδιασμός του Friendster, ευνοούσε κατά βάση τις συνναναστροφές-συναντήσεις μεταξύ φίλων και φίλων των φίλων, και όχι τόσο την επαφή εντελώς αγνώστων ατόμων μεταξύ τους. Την ίδια χρονολογία εμφανίστηκαν το LinkedIn και το MySpace .Το LinkedIn, αφορά ως επι το πλείστον επαγγελματίες και εταιρίες, ενώ το MySpace, ερασιτέχνες και ανεξάρτητους καλλιτέχνες, στους οποίους δίνεται η δυνατότητα να προβάλουν τα μουσικά τους έργα.

Το 2004, ήταν η χρονιά δημιουργίας του Hi5 και ενός από τα δημοφιλεστερα Δ.Κ.Δ., του Facebook. Το Hi5 είναι ένα site, τόσο γνωριμιών, όσο και κοινωνικής δικτύωσης, καθώς επιτρέπει στους χρήστες να έχουν το προσωπικό τους προφίλ, το οποίο μπορούν να διαμορφώνουν, να προβάλλουν τον εαυτό τους και να επικοινωνούν με διάφορα άτομα ανά τον κόσμο. Το Facebook δημιουργήθηκε από φοιτητές του πανεπιστημίου του Harvard, αρχικά μόνο για δική τους χρήση, όμως το 2006 έγινε παγκοσμίως προσβάσιμο σε όλους όσοι είναι άνω των 13 ετών.

Την επόμενη χρονιά, 2005 έκανε την εμφάνισή του το YouTube, το οποίο είναι προσβάσιμο σε όλους και προσφέρει τη δυνατότητα στους χρήστες του, να παρακαλουθούν, αναρτούν και σχολιάζουν διάφορα videos.

Εν συνεχεία, το 2006 δημιουργήθηκαν το Badoo και το Twitter, ενώ το 2011 ακολούθησε το Twoo.

Η διαχρονική εξέλιξη των ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης, Πηγή: History of Online Social Networks, Harshana Porawagama (2011).

1.3 Είδη Δικτύων Κοινωνικής Δικτύωσης

Όλα τα στοιχεία που έχουμε στη διάθεσή μας, για τα Δ.Κ.Δ., δείχνουν πως με το πέρασμα του χρόνου, αυξάνεται ραγδαία, όχι μόνο ο αριθμός τους, αλλά και οι κάθε ηλικίας χρήστες τους. Απόδειξη πως αποτελούν πλέον, την πιο αγαπημένη, καθημερινή συνήθεια, κυρίως των νέων, αλλά, όπως αναφέραμε παραπάνω, δεν λείπουν και χρήστες των υπολοίπων ηλικιακών ομάδων. Έτσι το καλύτερο που μπορούμε να κάνουμε είναι τα προσπαθήσουμε να τα γνωρίσουμε και να τα αξιοποιήσουμε, όσο το δυνατόν περισσότερο προς όφελός μας. Παρακάτω αναφέρουμε, με χρονολογική σειρά εμφάνισής τους, κάποια από αυτά.

LinkedIn

Εφευρέθηκε από τον Reid Hoffman το 2002, αλλά ξεκίνησε επίσημα τη λειτουργία του στις 5 Μαΐου του 2003. Δίνει την δυνατότητα στους χρήστες να δημιουργήσουν το δικό τους προφίλ, να δικτυωθούν με συνεργάτες, επιχειρήσεις, όπως επίσης να επικοινωνήσουν και να συνεργαστούν με καταρτισμένους επαγγελματίες. Η βασική του χρήση παρέχεται δωρεάν, υπάρχουν όμως χρεώσεις σε πρόσθετες παροχές που απευθύνονται σε εργοδότες οι οποίοι κάνουν δημοσιεύσεις για διαθέσιμες θέσεις εργασίας (Κουτσογιαννοπούλου, 2013) (LinkedIn, 2014) .

MySpace

Ξεκίνησε τη λειτουργία του το 2003 και, εκτός από τη δυνατότητα επικοινωνίας μεταξύ των χρηστών του, που παρείχε, έδωσε την ευκαιρία σε ταλαντούχους ερασιτέχνες μουσικούς, συγγραφείς και φωτογράφους να προβάλουν τις δημιουργίες τους και να λάβουν άμεση ανατροφοδότηση γι'αυτές, από άλλους χρήστες (MySpace, 2014). Η αμφίδρομη σχέση που δημιούργησε αυτή η δυνατότητα, όπως επίσης και το γεγονός πως οι χρήστες είχαν τη δυνατότητα να μορφοποιούν το προφίλ τους, με όποιον τρόπο ήθελαν, πρόσθεσε στο δυναμικό της ιστοσελίδας αυτής, πολλούς χρήστες, οι οποίοι, είτε είχαν τον ρόλο του καλλιτέχνη, είτε του θαυμαστή.

Facebook

Το Facebook αποτελεί μία ιστοσελίδα κοινωνικής δικτύωσης, η οποία ανήκει και διενεργείται από την Facebook.Inc. Δημιουργήθηκε στις 4 Φεβρουαρίου του 2004 από τους φοιτητές του πανεπιστημίου Harvard Mark Zuckerberg, Eduardo Saverin, Dustin Moskovitz και Chris Hughes. Αρχικά, το Facebook αποτελούσε ένα δίκτυο που προοριζόταν για φοιτητές του Harvard. Προκειμένου, δηλαδή, ο χρήστης να είναι σε θέση να δημιουργήσει λογαριασμό στο εν λόγω δίκτυο, έπρεπε να φοιτά στο παραπάνω πανεπιστήμιο. Από τις 3 Σεπτεμβρίου του 2005, όμως, άρχισαν να γίνονται δεκτές οι

εγγραφές από φοιτητές και άλλων πανεπιστημίων της περιοχής της Βοστόνης. Τελικά, από τις 26 Σεπτεμβρίου του 2006 γίνονταν αποδεκτές οι εγγραφές από οποιοδήποτε πρόσωπο άνω των 13 ετών (Facebook, 2014) (Αναγνωστόπουλος, 2012).

Μέσω του Facebook, οι χρήστες, έχουν ποικίλες δυνατότητες, όπως το να δημιουργήσουν το δικό τους προσωπικό προφίλ, να το διαμορφώνουν ανα πάσα στιγμή, να προσθέτουν φίλους, γνωστούς και αγνώστους, να συνομιλούν μαζί τους και να ενημερώνονται γι'αυτά που τους ενδιαφέρουν. Ακόμη, μπορούν να αναρτούν κείμενο, μουσική, video, εικόνα, να παίζουν διαδικτυακά παιχνίδια κτλ.. Η ιστοσελίδα, πλέον είναι μεταφρασμένη σε περισσότερες από εβδομήντα γλώσσες (Facebook, 2014).

Zoo.gr

Το Zoo.gr ξεκίνησε τη λειτουργία του τον Απρίλιο του 2004 από την εταιρία ZooBytes ΕΠΕ. Προσφέρει ποικίλες δυνατότητες στους χρήστες του, όπως τη δημιουργία προσωπικού προφίλ, την αναζήτηση άλλων χρηστών, τη συνομιλία μαζί τους, τη συμμετοχή σε συζητήσεις (forums) και την φόρτωση αγαπημένων μουσικών κομματιών. Ακόμη, υπάρχει πλήθος παιχνιδιών, στα οποία οι χρήστες μπορούν να συναγωνιστούν, και αρχείων με αστείες φωτογραφίες και ανέκδοτα για την ψυχαγωγία τους. Τέλος, αξίζει να αναφερθεί και η 3D πλατφόρμα (εικονικός κόσμος), στην οποία ο καθένας δημιουργεί το δικό του avatar, με την προοπτική γνωριμίας με άλλους χρήστες (Zoo, 2014).

«Το Zoo.gr απέσπασε τον Χρυσό Ερμή στα Ermis Awards 2006, αναδείχθηκε Internet Service of the Year στα Tech Excellence 2008 και διακρίθηκε με το βραβείο «Sir Στέλιος Χατζηιωάννου» στα βραβεία Κούρος 2009 της Λέσχης Επιχειρηματικότητας» (protothema.gr, 2009).

YouTube

Το YouTube, δημιουργήθηκε το Φεβρουάριο του 2005 και αποτελεί έναν ισχυρό ιστοχώρο που προσφέρει τη δυνατότητα παρακολούθησης, δημιουργίας και

διαμοιρασμού βίντεο και μουσικής. Ακόμη, προσφέρει ένα φόρουμ στο οποίο οι χρήστες μπορούν να επικοινωνούν μεταξύ τους, να ενημερώνουν και να εμπνέουν άλλους ανθρώπους σε ολόκληρο τον κόσμο (YouTube, 2014). Επίσης, μέσω του YouTube, οι χρήστες μπορούν να μοιράζονται εκπαιδευτικά videos, όπως μαθήματα μουσικών οργάνων, να προβάλουν τα ταλέντα τους και να μοιράζονται τα πιστεύω και τις απόψεις τους. Γενικότερα, «οι δυνατότητες αυτού του εικονικού κόσμου, στον οποίο μοιράζονται videos, δεσμεύονται μόνο από τη φαντασία των χρηστών και από τους όρους χρήσης των υπηρεσιών του παρόχου» (Cayari, 2011)

Twitter

Το Twitter, δημηουργήθηκε το 2006 και είναι μια παγκόσμια πλατφόρμα δημόσιας αυτοέκφρασης και συζητήσεων σε πραγματικό χρόνο. Ξεκίνησε σαν τηλεφωνική υπηρεσία, γι'αυτό το λόγο οι δημοσιεύσεις των χρηστών περιορίζονται στους 140 χαρακτήρες, που ονομάζονται "tweets". Παρ'όλα αυτά, τα "tweets", εκτός από κείμενο, μπορεί να περιέχουν και πλούσιο υλικό φωτογραφιών, videos και εφαρμογών. Επίσης, οι χρήστες μπορούν να εγγράφονται στα κανάλια επικοινωνίας-ροή δημοσιεύσεων, άλλων χρηστών, με αποτέλεσμα να ενημερώνονται άμεσα για τις αναρτήσεις τους και να απαντούν σε όσα τους ενδιαφέρουν (Twitter, 2014).

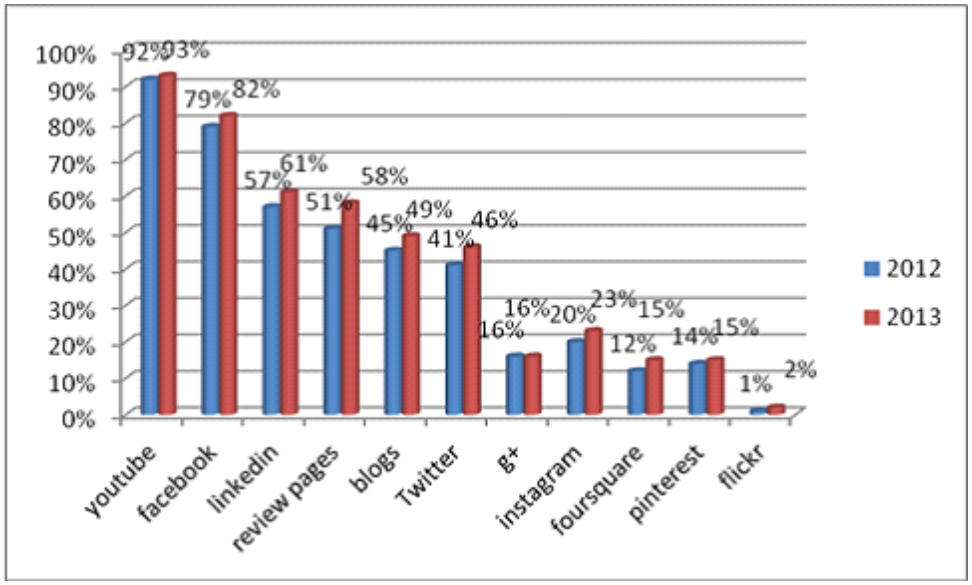
Badoo

«Το Badoo ξεκίνησε το 2006 από μια μικρή ομάδα νέων προγραμματιστών και επιχειρηματιών της τεχνολογίας. Στόχος τους ήταν να δημιουργήσουν έναν ευχάριστο, μοντέρνο, γρήγορο και εύκολο τρόπο για να γνωρίζει κανείς νέα άτομα στην περιοχή του, χρησιμοποιώντας τις πιο προηγμένες τεχνολογίες. Το πεδίο θα ήταν διεθνές, αλλά προσαρμοσμένο στις τοπικές ανάγκες» (Badoo, 2014).

Twoo

Δημιουργήθηκε το 2011 και αφορά σε ενήλικες (έχει όριο ηλικίας τα 18 έτη), οι οποίοι, αφού δημιουργήσουν το προσωπικό τους προφίλ, μπορούν να επικοινωνήσουν με νέους ανθρώπους και να μοιραστούν μαζί τους τις φωτογραφίες τους.(Twoo, 2014)

Τέλος, παραθέτουμε τα αποτελέσματα από την Ετήσια Έρευνα των Ελλήνων Χρηστών Κοινωνικής Δικτύωσης (2012-2013), του Εργαστηρίου Ηλεκτρονικού Εμπορίου :

Ετήσια Έρευνα των Ελλήνων Χρηστών Κοινωνικής Δικτύωσης (2013-2014) Εργαστήριο Ηλεκτρονικού Εμπορίου (ELTRUN) ,Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Διοικητικής Επιστήμης και Τεχνολογίας, Πηγή: Social media life.

Κεφάλαιο 2ο: Εθισμός

2.1 Το φαινόμενο του εθισμού στα Δίκτυα Κοινωνικής Δικτύωσης

Η Ελληνική Εταιρία Μελέτης της Διαταραχής του Εθισμού στο Διαδίκτυο υποστηρίζει ότι στις μέρες μας ο εθισμός στο Διαδίκτυο δεν αποτελεί αναγνωρισμένη ψυχιατρική διαταραχή, παρόλο που η εξάπλωση του είναι παγκόσμια και επηρεάζει όλες τις ηλικιακές και κοινωνικές ομάδες. Επίσημα ως ψυχική νόσος αναγνωρίστηκε αρχικά από την Κίνα το Νοέμβριου του 2008.

Σύμφωνα με τη Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ.) του Πανεπιστημίου Αθηνών, η πρώτη περίπτωση εξάρτησης από το διαδίκτυο γνωστοποιήθηκε το 1997 στις Η.Π.Α. Αρχικά, τα περιστατικά αναφερόταν σε ενήλικες, στη συνέχεια όμως επεκτάθηκαν με γρήγορους ρυθμούς στους νέους και στους εφήβους.

Έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στις Ηνωμένες Πολιτείες και στην Ευρώπη έχουν δείξει επικράτηση του εθισμού σε ποσοστό ανάμεσα στο 1,5% και 8,2%, παρόλο που τα διαγνωστικά κριτήρια και τα ερωτηματολόγια αξιολόγησης του φαινομένου, διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Μελέτες που έχουν γίνει σε ασθενείς έχουν δείξει υψηλά επίπεδα συννοσηρότητας του εθισμού με ψυχιατρικές διαταραχές, κυρίως συναισθηματικές διαταραχές (συμπεριλαμβανομένης της κατάθλιψης), αγχώδεις διαταραχές (διαταραχή γενικευμένου άγχους, διαταραχή κοινωνικού άγχους) και διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητας (ADHD). Διάφοροι παράγοντες προβλέπουν την προβληματική χρήση του Διαδικτύου, συμπεριλαμβανομένων των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας, τους παράγοντες γονικής μέριμνας και οικογενειακοί, χρήση αλκοόλ και κοινωνικό άγχος (Weinstein & Lejoyeux, 2010).

Η Young (2009) υποστηρίζει ότι υπάρχουν πέντε διαφορετικοί τύποι εθισμού στο διαδίκτυο:

1) ο εθισμός του υπολογιστή, δηλαδή, ο εθισμός στο παιχνίδι στον υπολογιστή.

2) η υπερφόρτωση πληροφοριών δηλαδή, web surfing εθισμός.
3) οι διαδικτυακοί καταναγκασμοί δηλαδή τα online τυχερά παιχνίδια σε απευθείας σύνδεση ή εθισμός στα online ψώνια.
4) ο cybersexual εθισμός δηλαδή, σε απευθείας σύνδεση πορνογραφία ή εξάρτηση από το σεξ.
5) ο εθισμός στις διαδικτυακές σχέσεις δηλαδή, ένας εθισμός σε απευθείας σύνδεση σχέσεις.

Όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα του Ελληνικού Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου υπάρχουν κάποιοι τύποι συμπεριφορών που αφορούν τους εθισμένους στο διαδίκτυο.

> «Ο πρώτος τύπος αφορά στην υπερβολική χρήση ιστοσελίδων που απευθύνονται σε ενηλίκους για διαδικτυακό σεξ (cyber sex) και διαδικτυακό πορνογραφικό υλικό (cyber porn). Ο δεύτερος τύπος αφορά στις διαδικτυακές σχέσεις. Υπερβολική δηλαδή, ενασχόληση σε διαδικτυακές διαπροσωπικές σχέσεις στις σελίδες κοινωνικής δικτύωσης και τα δωμάτια συνομιλίας –γνωστά ως chat rooms- ή άλλων υπηρεσιών άμεσης ανταλλαγής μηνυμάτων, όπως το MSN. Ο τρίτος τύπος αφορά την ενασχόληση με τον τζόγο και τις διαδικτυακές αγορές. Στον τέταρτο τύπο περιλαμβάνεται η υπερβολική περιήγηση, δηλαδή συνεχόμενο και διαρκές «σερφάρισμα» στο διαδίκτυο και αναζητήσεις σε βάσεις δεδομένων. Τέλος, ο πέμπτος τύπος αφορά στην υπερβολική ενασχόληση με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, εμμονή δηλαδή, με τα ηλεκτρονικά παιχνίδια, που όπως αναφέρεται στη χώρα μας, μαζί με τις σελίδες κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν τους πρωταρχικούς παράγοντες που οδηγούν σε διαδικτυακές συμπεριφορές εξάρτησης».

2.1.1 Αιτίες

Όπως αναφέρει η Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ.), τα πρώτα δεδομένα που προκύπτουν από τα τριάντα πέντε παιδιά και εφήβους που προσήλθαν σε εκείνους με αίτημα για την αντιμετώπιση της παθολογικής χρήσης του Διαδικτύου είναι ότι (α) το

φαινόμενο του εθισμού είναι πιο συχνό στα αγόρια (β) εμφανίζεται κυρίως σε παιδιά που ανήκουν σε δυσλειτουργικές οικογένειες και (γ) σε παιδιά με καταθλιπτικό συναίσθημα ή διάσπαση προσοχής-υπερκινητικότητα.

Στη συνέχεια προσθέτει ότι, από τα πρώτα δείγματα, παραπάνω από τα μισά παιδιά παρουσιάζουν κάποιο ψυχικό υπόστρωμα που σε ένα μεγάλο βαθμό βοηθά στην ανάπτυξη εθισμού από το διαδίκτυο (με κυριότερα το καταθλιπτικό συναίσθημα και τη διάσπαση προσοχής-υπερκινητικότητα), ενώ στα υπόλοιπα παιδιά σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η έλλειψη επικοινωνίας και η εφαρμογή ορίων μέσα στην οικογένεια. Τέλος, οι αυξημένες συνέπειες του διαζυγίου και η απουσία επίβλεψης των παιδιών από τους γονείς λόγω δουλειάς παίζουν το ρόλο τους στην ανάπτυξη του φαινομένου.

2.1.2 Συμπτώματα

Σύμφωνα με το Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Διαδικτύου

«Η υπερβολική ενασχόληση με το Διαδίκτυο μπορεί να επηρεάσει αρχικά τη συναισθηματική και την κοινωνική ζωή του ατόμου.

Για παράδειγμα, μπορεί να παρατηρηθεί:

- Αδυναμία του ατόμου να σταματήσει τη δραστηριότητα, ή ανεπιτυχείς προσπάθειες να μειώσει ή να ελέγξει το χρόνο ενασχόλησης με το διαδίκτυο.
- Επιθυμία να περνά ολοένα και περισσότερο χρόνο στο Διαδίκτυο και περισσότερο από αυτό που είχε αρχικά προγραμματιστεί.
- Σκέψεις για προηγούμενες online δραστηριότητες ή αναμονή της επόμενης δραστηριότητας online.
- Χρήση του Διαδικτύου για όλο και περισσότερο χρονικό διάστημα προκειμένου να ικανοποιηθεί.

- Παραμέληση ή και απομόνωση από την οικογένεια και τους φίλους και διακινδύνευση απώλειας σημαντικών σχέσεων ή εκπαιδευτικών ευκαιριών και μείωση των σχολικών επιδόσεων.

- Συναισθηματικό κενό, ανία, ανησυχία, άσχημη διάθεση, επιθετικότητα, όταν δεν είναι online ή όταν προσπαθεί να περιορίσει τη χρήση.

- Επανάπαυση στην οικογένεια και τους φίλους ή αδιαφορία σχετικά με τις δραστηριότητες και τις ευθύνες που του αναλογούν.

- Αίσθηση ευεξίας, ευτυχίας και ευφορίας όταν βρίσκεσαι στον υπολογιστή.

- Αισθήματα ενοχής ή αμυντική συμπεριφορά σχετικά με τη χρήση του Διαδικτύου που μπορούν να εκδηλωθούν και με ψέματα προς τα μέλη της οικογένειας ή τους φίλους, προκειμένου να αποκρύψει το χρόνο παραμονής στο Διαδίκτυο.

- Χρήση του Διαδικτύου σαν ένα τρόπο για να ξεφύγει από τα προβλήματα ή να απαλλαγεί από ένα αίσθημα δυσφορίας και κακής διάθεσης.

Μπορούν όμως να παρατηρηθούν και διάφορα σωματικά συμπτώματα όπως:

- Το σύνδρομο καρπιαίου σωλήνα.

- Ξηροφθαλμία.

- Ημικρανίες και σοβαροί πονοκέφαλοι.

- Προβλήματα και πόνοι στη μέση.

- Διατροφικές ατασθαλίες, όπως, για παράδειγμα, η παράλειψη γευμάτων.

- Παραμέληση της προσωπικής υγιεινής.

- Διαταραχές του ύπνου και αλλαγές στις ώρες του ύπνου, όπως υπνηλία τις πρωινές ώρες εξαιτίας της χρήσης του Διαδικτύου τη νύχτα».

2.1.3 Αντιμετώπιση

Ο Κουράκης (2010), αναφέρει ότι θα ήταν πολύ χρήσιμο να υπάρχουν περιορισμοί στο κομμάτι της σύνδεσης στο διαδίκτυο από τους εφήβους, ώστε να μην υπάρχει η δυνατότητα πολύωρης χρήσης του διαδικτύου, είτε αυτή γίνεται από τον προσωπικό του υπολογιστή είτε μέσω της επίσκεψης του σε internet cafe, ιδιαίτερα όταν αυτή γίνεται χωρίς την επίβλεψη κάποιου ενήλικα.

> «Επιπλέον, οι περιορισμοί αυτοί θα μπορούσαν να αποκλείουν εξ αρχής την πρόσβαση σε ιστοσελίδες ή ιστότοπους που ενθαρρύνουν ή διευκολύνουν την παραβατική συμπεριφορά του εφήβου, αλλά και του ενήλικα, όπως ιδίως : (α) σε «ιστοσελίδες μίσους» (hate sites, π.χ. ρατσιστικού, ναζιστικού ή γενικότερα, εξτρεμιστικού περιεχομένου), (β) σε «ιστοσελίδες αυτοκτονίας» (suicide sites, με πληροφορίες και τρόπους αυτοκτονίας, αλλά και τη «μετάδοση» αυτοκτονιών ζωντανά (live) μπροστά στο κοινό του διαδικτύου), (γ) σε «ιστοσελίδες διαδικτυακού τραμπουκισμού» (cyber bulling, με δημοσίευση προσβλητικών φωτογραφιών ή δυσφημιστικών σχολίων για συγκεκριμένα πρόσωπα) και (δ) σε ιστοσελίδες παιδικής πορνογραφίας ή και ηλεκτρονικής πλαστοπροσωπίας».

Το πρώτο Κέντρο Απεξάρτησης, σύμφωνα με τη Μονάδα Εφηβικής Υγείας, λειτούργησε το 1995 στην Πενσυλβάνια των Η.Π.Α. Στην Ελλάδα λόγω της αύξησης του φαινομένου του εθισμού από το διαδίκτυο για την αντιμετώπιση του, δημιουργήθηκαν οι παρακάτω δομές :

- Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ.) της Β' Παιδιατρικής Κλινικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, στο Νοσοκομείο Παίδων «Αγλαΐα Κυριακού».

- Ιπποκράτειο Θεσσαλονίκης, Ειδικό Ιατρείο, Ψυχιατρική Κλινική Παιδιών και Εφήβων.

- Τμήμα Παθολογικής Χρήσης Διαδικτύου Ενηλίκων, Μονάδα απεξάρτησης «18 Ανω» ΨΝΑ.

- ΚΕΘΕΑ «Πλεύση», Τμήμα Συμβουλευτικής για εφήβους και νεαρούς ενηλίκους για την προβληματική χρήση του Διαδικτύου.

- Γραμμή βοήθειας ΥποΣΤΗΡΙΖΩ

2.2 Επιδράσεις του εθισμού στην καθημερινή ζωή του χρήστη

Ο άνθρωπος ως κοινωνικό όν είχε πάντα την ανάγκη να επικοινωνεί και κυρίως να εμπλέκεται σε κοινωνικά δίκτυα. Οι νέες τεχνολογίες έχουν προκαλέσει σημαντικές αλλαγές στις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, δίνοντας νέες ευκαιρίες μετάδοσης αλλά και πρόσβασης στην πληροφορία καθώς και στις νέες δυνατότητες επικοινωνίας, χωρίς να αποτελεί εμπόδιο η γεωγραφική απόσταση. Μέσα στα πλαίσια της ραγδαίας ανάπτυξης της τεχνολογίας και των δυνατοτήτων που παρέχονται σε ένα παγκόσμιο ιστό που προωθεί την παραγωγή της πληροφορίας και τη συνεργασία μεταξύ των χρηστών, τα Δίκτυα Κοινωνικής Δικτύωσης έκαναν την εμφάνιση τους και γνωρίζουν μεγάλη ανταπόκριση τα τελευταία χρόνια (Christakis & Fowler, 2010).

Τα Δ.Κ.Δ. είναι εικονικές κοινότητες, οι οποίες προσφέρουν τη δυνατότητα στο χρήστη να δημιουργήσει ατομικά δημόσια προφίλ με τα στοιχεία του, να αλληλεπιδράσει με φίλους της πραγματικής ζωής του αλλά και να γνωρίσει νέα άτομα με βάση κοινά τους ενδιαφέροντα. Θεωρούνται ως ένα «παγκόσμιο καταναλωτικό φαινόμενο» όπου τελευταία έχει γνωρίσει μια πρωτοφανή αύξηση. Αυτή η μαζική στροφή προς τα Δ.Κ.Δ., θα μπορούσε ενδεχομένως να αποτελέσει μια αιτία ανησυχίας, ειδικότερα όταν όλο και μεγαλύτερο ποσοστό ανθρώπων αναλώνεται στα δίκτυα αυτά online (Daria J. Kuss and Mark D. Griffiths, 2011).

Μελέτες για τη χρήση του διαδικτύου και τις πιθανές συνέπειες στους χρήστες έχουν γίνει τα προηγούμενα έτη, πριν την τεράστια διάχυση των Δ.Κ.Δ. που υπάρχει σήμερα. Για παράδειγμα, η Young (1998), που πραγματοποίησε μια μελέτη σε 500 χρήστες του διαδικτύου, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η υπερβολική χρήση του διαδικτύου μπορεί

να προκαλέσει προβλήματα σε όλα τα επίπεδα ζωής του ατόμου, με τον ίδιο τρόπο που αυτό συμβαίνει και με τους υπόλοιπους εθισμούς (παθολογικό παιχνίδι, αλκοολισμός). Διαπίστωσε επίσης, ότι σοβαρά προβλήματα σχέσης αναφέρθηκαν στο 53% των εξαρτημένων από το Διαδίκτυο που ερευνήθηκαν, τα οποία οδήγησαν στη συζυγική ασυμφωνία ακόμη και στο διαζύγιο.

Οι «σε απευθείας σύνδεση» σχέσεις διαφέρουν ουσιαστικά από τις πραγματικές σχέσεις και είναι ενδεχομένως πιο ελκυστικές. Λαμβάνοντας υπόψη τη συνολική εικόνα του Διαδικτύου, οι «σε απευθείας σύνδεση» σχέσεις μπορούν να είναι πολιτιστικά διαφορετικές και συνεπώς, μπορεί να φαίνονται πιο ενδιαφέρουσες από αυτό που οι άνθρωποι ήδη ξέρουν στην καθημερινή τους ζωή.

Σύμφωνα με τη Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ.) είναι συχνό φαινόμενο για τους εφήβους που είναι εθισμένοι να σταματούν το σχολείο, να είναι επιθετικοί με τους γονείς τους, να απομακρύνονται από τους ίδιους αλλά και από τους φίλους τους, να περνούν το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας τους σε ένα δωμάτιο, να κλέβουν χρήματα ώστε να πάνε στα internet cafe να παίξουν αν δεν έχουν σύνδεση στο σπίτι. Πολλές φορές παραμελούν τον ίδιο τους τον εαυτό, σταματώντας να τρώνε ή κάνοντας το αντίθετο (παχαίνοντας πολύ), να μην γυμνάζονται και να μην κοιμούνται για 24ωρα. Τέλος, λόγω της αδυναμίας τους να απομακρυνθούν από τον υπολογιστή, ξεχνούν να αλλάξουν ρούχα ακόμα και να φροντίσουν για την ατομική τους υγιεινή και καθαριότητα.

Κεφάλαιο 3ο:Διαδικτυακός εκφοβισμός (cyber bulling)

Η ραγδαία εισβολή της τεχνολογίας στη καθημερινή ζωή έχει επηρεάσει εκτός των άλλων και τους τρόπους εκδήλωσης συμπεριφορών εκφοβισμού. Ο νέος τρόπος εκφοβισμού είναι ο διαδικτυακός εκφοβισμός, όπου πρόκειται για ένα φαινόμενο που τα τελευταία χρόνια εμφανίζεται όλο και συχνότερα με δραματικές επιπτώσεις τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Αυτή η νέα μορφή του εκφοβισμού, είναι γνωστή και ως εκφοβισμός στον κυβερνοχώρο, «online» παρενόχληση, ή διαδικτυακός εκφοβισμός (Blair, 2003, Campell, 2005, Finkelhor & Wolak, 2003, Ybarra & Mitchell, 2004a και Ybarra & Mitchell, 2004b).

Ο όρος «διαδικτυακός εκφοβισμός» επινοήθηκε και χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Καναδό εκπαιδευτικό Bill Belsey (2000) στο πλαίσιο διάλεξης του με θέμα «Cyberbullying: An Emerging Threat for the "Always On" Generation -for parents and teachers», για να ορίσει την διαδικασία στόχευσης ενός παιδιού ή εφήβου που δεν μπορεί να υπερασπίσει εύκολα τον εαυτό του από κάποιον άλλον συνομήλικο κατ' επανάληψη, μέσω της χρησιμοποίησης της τεχνολογίας με σκοπό την εκ προθέσεως ταπείνωση, απειλή ή παρενόχληση του θύματος. Πραγματοποιείται από μια ομάδα ή ένα άτομο, χρησιμοποιώντας τις ηλεκτρονικές μορφές της επικοινωνίας, όπως μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mails), άμεσα μηνύματα κειμένου που ανταλλάσσουν άτομα που έχουν γίνει φίλοι μέσω κάποιας υπηρεσίας κοινωνικής δικτύωσης (Messenger), δωμάτια συνομιλίας (chat rooms), ιστοσελίδες (web sites), μηνύματα, φωτογραφίες και βίντεο από ή και προς κινητά τηλεφώνα (Campbell, 2005, Paulson, 2003 & Peterson, 2002).

Οι διάφοροι **τρόποι** με τους οποίους μπορεί να συμβεί περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

- Είσοδος σε προσωπικούς διαδικτυακούς λογαριασμούς του ατόμου με σκοπό τη δημιουργία ψεύτικων διαδικτυακών προφίλ και προσποίηση ότι είναι κάποιος άλλος, αποστέλλοντας ή δημοσιεύοντας υλικό (μηνύματα, φωτογραφίες, βίντεο), θέτοντας κατά αυτόν τον τρόπο το πρόσωπο αυτό σε δυνητικό κίνδυνο.

- Αποστολή, ηλεκτρονικά ή τηλεφωνικά, αγενών, χυδαίων μηνυμάτων θυμού και οργής που απευθύνονται σε ένα ή περισσότερα πρόσωπα ή σε μια ηλεκτρονική ομάδα.
- Αποστολή επιθετικών μηνυμάτων σε ένα πρόσωπο επανειλημμένα (παρενόχληση).
- Παρενόχληση που περιλαμβάνει απειλές για σωματική βλάβη ή είναι πολύ εκφοβιστική. Εδώ συμπεριλαμβάνεται και η υποκίνηση τρίτων για διαδικτυακή παρακολούθηση και παρενόχληση του ατόμου («Cyberstalking»)
- Αποστολή ή δημοσίευση υλικού που περιέχει ευαίσθητα, προσωπικά δεδομένα για ένα πρόσωπο ή ακόμα και αναληθών μηνυμάτων.
- Αποστολή ρατσιστικών μηνυμάτων ή σχολίων.

Οι θύτες προβαίνουν σε τεχνάσματα για να συλλέξουν τις ενοχλητικές πληροφορίες που στη συνέχεια θα δημοσιεύσουν. Οι δράσεις αυτές έχουν ως σκοπό να παρενοχλήσουν οποιαδήποτε διαδικτυακή δραστηριότητα του ατόμου επιδιώκοντας για παράδειγμα, τον αποκλεισμό ενός ατόμου από μια ηλεκτρονική ομάδα (Campbell, 2007, Willard, 2005).

Αν και δεν υπάρχει ένα μεγάλο εύρος ερευνών για τον εκφοβισμό στον κυβερνοχώρο μεταξύ των παιδιών και της νεολαίας όσες έρευνες διατίθενται, δείχνουν ότι ο διαδικτυακός εκφοβισμός μπορεί να διαφέρει από πιο «παραδοσιακές» μορφές εκφοβισμού για διάφορους λόγους, μεταξύ των οποίων (Willard, 2005):

- ο διαδικτυακός εκφοβισμός μπορεί να εμφανιστεί οποιαδήποτε στιγμή της ημέρας ή της νύχτας
- εκφοβιστικά μηνύματα ή εικόνες μπορεί να διανεμηθούν γρήγορα σε ένα πολύ ευρύ κοινό
- η παρενόχληση στον κυβερνοχώρο μπορεί να είναι ανώνυμη γεγονός που καθιστά δύσκολη (και μερικές φορές αδύνατη) την εύρεση του ή των δραστών.

Χρησιμοποιώντας ψευδώνυμα τόσο σε λογαριασμούς ηλεκτρονικών ταχυδρομείων, όσο και σε διάφορα δωμάτια συνομιλίας ή ακόμα και σε διάφορα Δ.Κ.Δ.,

οι θύτες μπορούν να συγκαλύψουν την ταυτότητά τους. Αυτό τους απελευθερώνει από τους κοινωνικούς περιορισμούς στη συμπεριφορά τους. Όσον αφορά τώρα τα θύματα του εκφοβισμού στον κυβερνοχώρο είναι σε θέση να τον αντιμετωπίσουν απλώς με την τακτική της αποφυγής, είτε με την αλλαγή ή την προστασία όσων μέσων θεωρούν επικίνδυνων (τακτικές όπως το φιλτράρισμα). Δυστυχώς, αυτό δεν προστατεύει από κάθε μορφή παρενόχλησης στον κυβερνοχώρο. Η δημοσίευση δυσφημιστικού υλικού σχετικά με ένα πρόσωπο στο διαδίκτυο είναι εξαιρετικά δύσκολο να προληφθεί, ειδικά από την στιγμή που έχει αναρτηθεί, και εκατομμύρια άνθρωποι μπορεί να το έχουν δει (Ybarra & Mitchell, 2004).

Η ακρότητα ορισμένων περιπτώσεων του φαινομένου που απασχόλησαν την διεθνή γνώμη, σε συνδυασμό με την αύξηση της χρήσης των νέων τεχνολογιών συνέβαλαν στην κοινωνική αναγνώριση αυτής της μορφής του εκφοβισμού. Πρόκειται βέβαια, για μεμονωμένες και σποραδικές περιπτώσεις που αποτέλεσαν την αφορμή για την έναρξη της συζήτησης για το cyber bulling. Χαρακτηριστικά μπορούμε να αναφέρουμε την περίπτωση του Βρετανού Ryan Halligan το 2003, που αυτοκτόνησε όταν οι συμμαθητές του διακινούσαν μέσω του instant messaging κοροϊδευτικά σχόλια ότι είναι ομοφυλόφιλος. Στην Αυστραλία μια εννιάχρονη λάμβανε πορνογραφικά e-mails. Οι γονείς υπέθεσαν ότι θα είναι κάποιος ενήλικος αλλά όταν η τοπική αστυνομία έφτασε στα ίχνη του, ανακάλυψε ότι ο αποστολέας ήταν κάποιος συμμαθητής της (Trop, 2004). Στο Calabasas Hight School στη Καλιφόρνια, μέσω του website www.schoolscandals.com διακινούνταν ισχυρά κουτσομπολιά και ρατσιστικά θέματα και απειλές κατά των μαθητών τόσες πολλές που επηρεάστηκε όλο το σχολείο (Paulson, 2003). Ο 15χρονος Ghyslain Raza 263 από το Quebec, ίσως είναι το πιο διάσημο θύμα του cyber bullying. Δημιούργησε ένα δίλεπτο φιλμ μιμούμενος μία σκηνή της ταινίας «Ο πόλεμος των άστρων» χειριζόμενος μια μπάλα του γκολφ. Κάποιοι συμμαθητές του το «ανέβασαν» στο διαδίκτυο, όπου το είδαν εκατομμύρια χρήστες, ενώ τα μέσα τον αποκάλεσαν «Star wars kid». Η ανεπιθύμητη διασημότητα που βίωσε, τον οδήγησε να νοσηλευτεί σε ψυχιατρική κλινική, στην οποία και πέθανε (Snider & Borei, 2004).

Με αφορμή όλες τις παραπάνω περιπτώσεις, κρίνεται απαραίτητη η περαιτέρω διερεύνηση των επιπτώσεων του εκφοβισμού τόσο στα ίδια τα θύματα όσο και στους ίδιους τους θύτες. Αν και οι επιπτώσεις στα θύματα ποικίλουν ανάλογα με τη κάθε

περίπτωση, σύμφωνα με διάφορες μελέτες τα θύματα του διαδικτυακού εκφοβισμού παρουσιάζουν τα ακόλουθα:

•Μειωμένη αυτοπεποίθηση και χαμηλή αυτοεκτίμηση.

Συνήθως τα θύματα του διαδικτυακού εκφοβισμού μπορεί να αρχίσουν να παρουσιάζουν μειωμένη αυτοπεποίθηση και χαμηλή αυτοεκτίμηση (Gini & Pozzuoli, 2006), να αισθάνονται κοινωνική μειονεξία και ανεπάρκεια στο να χειριστούν δύσκολες καταστάσεις καθώς και να αποκτούν συναισθήματα κατωτερότητας, αρνητικές σκέψεις για τους φίλους τους και τη δημοτικότητά τους (Lowenstein, 1994). Επίσης αρχίζουν να αναπτύσσουν αρνητικό εσωτερικό διάλογο και έντονη αρνητική αυτοκριτική (Hazler, 1996). Τα ευρήματα αυτά συμφωνούν και με πρόσφατες έρευνες, τα αποτελέσματα των οποίων δείχνουν ότι τα θύματα διαδικτυακού εκφοβισμού παρουσιάζουν χαμηλή αυτοεκτίμηση (Patchin & Hinduja, 2006).

Σε αντίθεση, οι παραδοσιακοί «τραμπούκοι» έχει αποδειχθεί ότι, σε γενικές γραμμές, έχουν αυξημένο το αίσθημα της αυτοεκτίμησης (Hodges & Perry, 1996). Ωστόσο το προφίλ των θυτών διαδικτυακού εκφοβισμού δεν είναι ακόμα επαρκώς σκιαγραφημένο καθαρά λόγω έλλειψης στοιχείων.

2. Αίσθημα μοναξιάς.

Έρευνες που επικεντρώνονται στις επιπτώσεις του διαδικτυακού εκφοβισμού στα θύματα διαπιστώνουν ότι παρατηρούνται αισθήματα μοναξιάς τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες (Hawker & Boulton, 2000). Ο Breguet (2007) επίσης διαπίστωσε ότι και τα θύματα του ηλεκτρονικού εκφοβισμού έχουν την τάση να αισθάνονται πιο μοναχικά, ανασφαλή και ταπεινωμένα. Πρόσφατη μελέτη που διενεργήθηκε σε τακτικούς χρηστές του Διαδικτύου, οι Patchin και Hinduja έδειξε ότι κοινό χαρακτηριστικό των χρηστών αυτών είναι το αίσθημα της απογοήτευσης και ένα αίσθημα μοναξιάς (Hinduja & Patchin, 2006). Μια πρόσφατη έρευνα στην οποία συμμετείχαν 432 φοιτητές από την Αλμπέρτα (Καναδάς), έδειξε ότι περίπου το ένα τρίτο (1/3) από εκείνους που είχαν πέσει θύματα διαδικτυακού εκφοβισμού (37%) ένιωθαν δυστυχισμένοι, μόνοι και πληγωμένοι (Beran & Li, 2007). Τα θύματα διαδικτυακού εκφοβισμού παρουσιάζουν επίσης αισθήματα απελπισίας (Patchin & Hinduja, 2006).

Ο αντίκτυπος της παρενόχλησης ξεπερνά το συναισθηματικό επίπεδο, ιδίως σε περιπτώσεις χρόνιου εκφοβισμού. Διαχρονική έρευνα έχει δείξει ότι η χρόνια θυματοποίηση οδηγεί στη μοναξιά που προκαλείται από την αδυναμία να εμπλακεί σε στενές σχέσεις, επιδεινώνοντας την ήδη επιβαρυμένη κατάσταση (Bond, Carlin, Thomas, Rubin, και Patton, 2001). Φαίνεται ότι τα θύματα υποφέρουν λόγω της ανικανότητας τους να διαχειριστούν σωστά συναισθηματικές και κοινωνικές καταστάσεις, γεγονός που έχει επιπτώσεις ακόμα και σε μεταγενέστερα στάδια της ζωής τους.

3. Θυμός και άγχος που οδηγούν στην απόσυρση.

Τα θύματα του εκφοβισμού, παρόλο που αναστατώνονται, σπάνια υπερασπίζονται τον εαυτό τους ή αντεπιτίθενται, αλλά εκδηλώνουν την ψυχική τους αναστάτωση με απόσυρση, κλάμα, ή οργή, συμπτώματα άγχους και έντονου θυμού (Trinder, 2000, Hinduja, & Patchin, 2006).

Επιπλέον, άλλοι συγγραφείς έχουν διαπιστώσει ότι και τα θύματα διαδικτυακού εκφοβισμού παρουσιάζουν αυξημένα ποσοστά άγχους στην καθημερινότητα τους (Nishina, Juvonen & Witkow, 2005 και Ybarra et al., 2004) και έντονη απόσυρση.

Μια πρόσφατη έρευνα στην οποία συμμετείχαν 432 φοιτητές από την Αλμπέρτα (Καναδάς), έδειξε ότι περισσότεροι από τους μισούς που είχαν πέσει θύμα διαδικτυακού εκφοβισμού (57%) δήλωσαν ότι θύμωναν σε πολλές άσχετες περιπτώσεις (ήταν ευερέθιστοι) (Beran & Li, 2007).

4. Μαθησιακές δυσκολίες και προβλήματα προσαρμογής.

Κάποιες έρευνες επικεντρώθηκαν σε μαθησιακές δυσκολίες και δυσκολίες προσαρμογής στο σχολείο και βρήκαν μια συσχέτιση μεταξύ εκφοβισμού στο σχολείο και συναισθημάτων ανασφάλειας σε αυτό ή ακόμα και συμπτώματα σχολικής φοβίας (Fuller, 1998, Hazler, 1996).

Πολυάριθμες μελέτες έχουν δείξει ότι ο εκφοβισμός και η θυματοποίηση μεταξύ των συμμαθητών συνδέονται με ένα ευρύ φάσμα δυσκολιών ψυχοκοινωνικής προσαρμογής (Crick & Bigbee, 1998). Όσον αφορά τον διαδικτυακό εκφοβισμό, δεν είναι μόνο τα θύματα διαδικτυακού εκφοβισμού πιο πιθανό να παρουσιάσουν προβλήματα ψυχοκοινωνικής προσαρμογής αλλά και οι δράστες. (Nansel et. al., 2001).

Το 2003 βγήκε στην δημοσιότητα ένας κατάλογος (National Association of State Boards of Education) που κατέδειξε τις επιπτώσεις στο σχολείο από εκφοβισμό. Στις επιπτώσεις συναντάμε δυσκολία συγκέντρωσης, μειωμένη επίδοση, μειωμένο ενδιαφέρον για το σχολείο και απουσίες, στοιχεία που προκύπτουν και από άλλες έρευνες για το διαδικτυακό εκφοβισμό (APA Resolution on Bullying Among Children and Youth, 2004 και Rigby, 1996).

Εν ολίγης, οι έρευνες κατέδειξαν ότι οι ακαδημαϊκές επιδόσεις παιδιών που έχουν εμπλακεί σε διαδικτυακό εκφοβισμό, επιδεινώθηκαν λόγω μειωμένης συγκέντρωσης, ενώ ταυτόχρονα παρατηρήθηκε μεγάλο ποσοστό απουσιών και κακές σχέσεις τους συνομηλίκους στα παιδιά αυτά (Gini & Pozzoli, 2006, Smokowski & Kopasz, 2005).

6. Ψυχοσωματικά συμπτώματα**.**

Όπως φαίνεται όμως, δεν είναι σπάνιο να συναντήσουμε και γενικότερα προβλήματα υγείας όπως για παράδειγμα πονόλαιμο, βήχα και κρυολόγημα σε άτομα που έχουν δεχτεί διαδικτυακό εκφοβισμό (Rigby, 2003). Ίσως λόγω της πολύωρης χρήσης ηλεκτρονικών μέσων ή του εξασθενισμένου ανοσοποιητικού συστήματος λόγω κακής ψυχολογικής κατάστασης.

7. Προβλήματα στην μετέπειτα ενήλικη ζωή.

Αρνητικές επιπτώσεις που έχουν συσχετισθεί με την παρενόχληση συχνά συνεχίζονται και στην ενηλικίωση. Μια μελέτη σε φοιτητές πανεπιστημίου που είχαν αυτο-προσδιορίστεί ως θύτες στην παιδική τους ηλικία, αποκάλυψε ότι η αίσθηση μοναξιάς που ανέφεραν έπειτα, ήταν σημαντικά υψηλότερες από εκείνη που ανέφεραν τα άτομα της ομάδα ελέγχου. Οι ίδιοι ερευνητές διαπίστωσαν ότι η μοναξιά στην ενήλικη ζωή μπορεί να συνδέεται με την εμπειρία εκφοβισμού στην παιδική ηλικία (Tritt & Duncan, 1997). Επιπλέον οι μαθητές που έχουν δεχτεί εκφοβισμό είναι πιο πιθανό να αναπτύξουν αργότερα επιθετική συμπεριφορά και προβλήματα στις σχέσεις τους (Coie, Lochman, Terry, & Hyman, 1992).

Συμπερασματικά, το εύρος των δυσκολιών που έχουν συσχετισθεί με τον εκφοβισμό και τη θυματοποίηση περιλαμβάνει τόσο εσωτερικευμένα συναισθήματα όπως αγωνία, κατάθλιψη, άγχος, αυξημένη αίσθηση μοναξιάς, μειωμένο αυτοσεβασμό, χαμηλή επίδοση και δυσκολία να κάνουν φίλους, όσο και προβληματικές συμπεριφορές όπως τη δυσκολία να κρατήσουν τον έλεγχο, παρόρμηση, θυμό και διάφορων τύπων επιθετικές συμπεριφορές (Nansel et al., 2001, Prinstein, Beorgers, & Vernberg, 2001). Τέτοια προβλήματα αφορούν τόσο τα θύματα όσο και τους θύτες διαδικτυακού εκφοβισμού (Hawker & Boulton, 2000· Kaltiala-Heino, Rimpela, Rantanen, & Rimpela, 2000 και Nansel et al., 2001).

3.1 Παράγοντες που συντελούν στην εμφάνιση του φαινομένου του εκφοβισμού

Προγενέστερες έρευνες έχουν δείξει ότι η είσοδος στις νέες τεχνολογίες έχει και αρνητικές επιπτώσεις στη ζωή των νέων (Wigfield, Eccles, MacIver, Reuman, & Midgley, 1991). Λαμβάνοντας υπόψη ότι διαθέτουμε περιορισμένες ερευνητικές μελέτες για το διαδικτυακό εκφοβισμό σε σχέση με τον παραδοσιακό εκφοβισμό, η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας (Ames, 1996· Clarke & Kiselica, 1997· Olweus,1996 και Παπαστυλιανού, 2000) αναφέρει τους εξής πρωταρχικούς παράγοντες που επιτρέπουν την εμφάνιση φαινομένων εκφοβισμού και θυματοποίησης:

1. Έλλειψη ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης και άγνοια όσον αφορά τη διαχείριση ανάλογων κρίσεων από τους ενήλικες του περιβάλλοντος του παιδιού (π.χ., εκπαιδευτικούς, γονείς).

2. Οικογενειακές παράμετροι όπως: έλλειψη φροντίδας, ενθάρρυνσης, υποστήριξης των παιδιών μέσα στην οικογένεια, έλλειψη ισορροπημένης σχέσης μεταξύ των γονέων, οικογενειακές συγκρούσεις και προβλήματα (π.χ., διαζύγιο), θέματα παραμέλησης και κακοποίησης των παιδιών από τους γονείς.

3. Η εφηβεία ως στάδιο ανάπτυξης και απαρτίωσης της ταυτότητας του ατόμου, καθώς χαρακτηρίζεται από αντιδράσεις όπως ευσυγκινησία, αντιδραστική και εχθρική

στάση προς τους άλλους, εναντίωση προς κάθε μορφή εξουσίας, έλλειψη αυτοπεποίθησης ή αίσθημα παντοδυναμίας.

4. Η μεγάλη έμφαση που δίνεται από τους εκπαιδευτικούς και την οικογένεια στην ακαδημαϊκή επιτυχία, καθώς οδηγεί στο να εκλαμβάνεται η σχολική επιτυχία ως σημαντικός δείκτης της αυτοεκτίμησης ενός παιδιού. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ο μαθητής που αποτυγχάνει στη σχολική επίδοση, να νοιώθει ανεπαρκής, να δημιουργεί αρνητική ταυτότητα και να οδηγείται στην προσχώρηση, στη συμμορία και σε συμπεριφορές βίας και επιθετικότητας στο σχολικό περιβάλλον ή/και σε ορισμένες περιπτώσεις, σε εκδηλώσεις εκφοβισμού απέναντι στους μαθητές με καλή σχολική επίδοση.

5. Η έλλειψη ελεύθερου δημιουργικού χρόνου για την εκτόνωση του άγχους, η έλλειψη ζωτικού χώρου και το κλειστό προς την κοινότητα περιβάλλον.

Άλλος ένας παράγοντας που θα πρέπει να συνυπολογίσουμε για την εξάπλωση επιθετικών συμπεριφορών (από εκφοβισμό ως εγκληματικών ενεργειών) στο διαδίκτυο είναι η απουσία νομοθετικού πλαισίου. Πιο συγκεκριμένα στην Ελλάδα, οι όποιες κινήσεις έχουν γίνει για την καταπολέμηση επιθετικών μορφών που εξελίσσονται στο διαδίκτυο έχουν αναπτυχθεί τα τελευταία μόλις χρόνια. Τέτοιες ενέργειες περιλαμβάνουν την «safeline» που είναι η Ελληνική Ανοικτή Γραμμή Καταγγελιών για παράνομο περιεχόμενο στο διαδίκτυο και ιδρύθηκε το 2003, με πρωτοβουλία του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας, του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού, της Safenet και της Forthnet. Ο όρος «παράνομο» περιλαμβάνει τόσο υλικό παιδικής πορνογραφίας ή κακοποίησης παιδιών αλλά και ρατσιστικό και ξενοφοβικό περιεχόμενο που παραβιάζει την ελληνική νομοθεσία Από το 2005 μάλιστα, η «SafeLine» είναι μέλος του «INHOPE», του Ευρωπαϊκού Συνδέσμου Παροχών Ανοικτών Γραμμών για το διαδίκτυο, γεγονός που επιτρέπει την καλύτερη συνεργασία με αντίστοιχους φορείς άλλων ευρωπαϊκών χωρών και την αποτελεσματικότερη επεξεργασία των καταγγελιών. Προκειμένου να εξασφαλίσει την όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερη λειτουργία της, η SafeLine συνεργάζεται με τη Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, αλλά και με την Αρχή Διατήρησης Απορρήτου των Επικοινωνιών, με την Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων (Αθανάσαινα, 2009).

Ωστόσο το μεγαλύτερο πρόβλημα είναι ότι δεν υπάρχει ένα ενιαίο νομοθετικό κείμενο που να αφορά τα εγκλήματα Διαδικτύου, αλλά και η δυνατότητα άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών σε περιπτώσεις ήσσονος σημασίας.

Τέτοια ζητήματα αντιμετωπίζουν τα νομοθετικά συστήματα όλων των ευρωπαϊκών χωρών, αν και η εικόνα έχει ξεκινήσει σταδιακά να αλλάζει. Σημαντικότερη εξέλιξη θεωρείται η δυνατότητα της άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών σε υποθέσεις παιδικής πορνογραφίας, που ξεκίνησε να ισχύει από το περασμένο καλοκαίρι. Έχουν γίνει σημαντικά βήματα και περιμένουμε πλέον το ενιαίο νομοθετικό κείμενο για τα εγκλήματα στο Διαδίκτυο, συμπεριλαμβανομένου και του διαδικτυακού εκφοβισμού.

Από την άλλη, η αύξηση των καταγγελιών που αφορούν τον διαδικτυακό εκφοβισμό, είχε ως αποτέλεσμα την ειδική αναφορά του τη Παγκόσμια Ημέρα Ασφαλούς Πλοήγησης στο Διαδίκτυο, επιδιώκοντας την ευαισθητοποίηση αλλά και γνωστοποίηση του φαινομένου στους χρήστες. Η SafeLine έχει δεχτεί καταγγελίες εκφοβισμού στη χώρα μας, αλλά και έκθεσης προσωπικών δεδομένων χωρίς την έγκριση ή την γνώση του ατόμου που εκτίθεται (Αθανάσαινα, 2009).

Η νομοθεσία θα πρέπει να αποσκοπεί στην καταστολή της παρενόχλησης στον κυβερνοχώρο. Ωστόσο τέτοιες νομοθετικές ρυθμίσεις δεν έχουν ακόμα μεγάλη εμβέλεια. Κάποιες πολιτείες των ΗΠΑ, συμπεριλαμβανομένων της Νέας Υόρκης, πέρασαν νόμους κατά της ψηφιακής παρενόχλησης το 2007. Στο Missouri ψηφίστηκε διάταγμα, καθιστώντας την παρενόχληση στον κυβερνοχώρο πλημμέλημα (Mcdermott, 2007). Στην Ευρώπη, πάρθηκε απόφαση και στο Ηνωμένο Βασίλειο, σύμφωνα με την οποία οι υπηρεσίες παροχής διαδικτύου (ISP) ευθύνονται για το περιεχόμενο των ιστοσελίδων που φιλοξενούν. Και κατά συνέπειαν την ποινικοποίηση των απειλών μέσω του διαδικτύου (Ybarra & Mitchell, 2004).

Η μελέτη των παραγόντων ενίσχυσης του εκφοβισμού αλλα και όσων αναφέρθηκαν παραπάνω κάνουν ακόμα πιο αναγκαία τη ύπαρξη προληπτικών προγραμμάτων και πρακτικών για την προστασία των ατόμων που εμπλέκονται σε εκφοβισμό και την αποφυγή δυσάρεστων καταστάσεων και συναισθημάτων.

3.2 Πρόληψη της παρενόχλησης στον κυβερνοχώρο

Ένα από τα πρώτα βήματα σε κάθε πρόγραμμα πρόληψης είναι να εξασφαλιστεί ότι οι άνθρωποι έχουν επίγνωση του προβλήματος. Η μεγαλύτερη δυσκολία που συναντούσαν όσον αφορά την πρόληψη των εκφοβισμών στα σχολεία παλαιότερα ήταν ότι τα σχολεία αρνούνταν οποιαδήποτε επίπτωση της παρενόχλησης (Besag, 1989). Στις μέρες μας το μεγαλύτερο πρόβλημα είναι η ανεπαρκής επιμόρφωση και ενημέρωση των εκπαιδευτικών πάνω σε αυτά τα ζητήματα. Αν και υπάρχει το ενδιαφέρον των εκπαιδευτικών πάνω σε τέτοια ζητήματα, δυστυχώς τόσο η ενημέρωση και η επιμόρφωση όσο και οι δυνατότητες είναι ελλιπείς και σε μερικές περιπτώσεις και ανύπαρκτη. Επιπλέον, υπάρχουν μύθοι σχετικά με την παρενόχληση που διαιωνίζεται στις σχολικές κοινότητες και πρέπει να αντιμετωπιστούν. Για παράδειγμα, ορισμένοι άνθρωποι θεωρούν ότι ο εκφοβισμός είναι ένα δικαίωμα της παιδικής ηλικίας και δε δίνουν την σημασία που πρέπει στο φαινόμενο. Θεωρούν ότι
συμπεριφορές εκφοβισμού είναι ένα φυσιολογικό κομμάτι της ανάπτυξης των παιδιών ή ότι είναι απλά πειράγματα ή ότι η παρενόχληση βοηθάει στην οικοδόμηση ενός «γερού» χαρακτήρα. Αντιστοίχως για τον διαδικτυακό εκφοβισμό θεωρούν ότι είναι μέρος μιας νέας μόδας που ακολουθούν οι έφηβοι στα πλαίσια της εξοικείωσης τους με τα νέα τεχνολογικά μέσα.

Οι εκπαιδευτικοί, οι γονείς και οι ίδιοι οι ενδιαφερόμενοι πρέπει να ενημερωθούν για τον εκφοβισμό από τους επαγγελματίες και η ευαισθησία τους να είναι συνεχής. Εκτός από την ενημέρωση υπάρχουν δύο είδη προγραμμάτων που έχει αποδειχθεί ότι μειώνουν την εμφάνιση εκφοβισμού. Αυτά είναι κοινωνικά προγράμματα και προγράμματα σπουδών. Οι απλοί παρατηρητές που συνήθως είναι συνομήλικοι διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαιώνιση του κύκλου του εκφοβισμού. Έτσι ο εκφοβισμός, καθίσταται ένα κοινωνικό πρόβλημα και μπορεί να επιλυθεί μόνο εντός τους συγκεκριμένου κοινωνικού πλαισίου. Το κλειδί είναι η ενσυναίσθηση των μαθητών, έτσι ώστε οι παρευρισκόμενοι να μην σιωπούν (Noble, 2003). Οι θύτες κακοποιούν σωματικά τα θύματα, οι παρατηρητές τα κινηματογραφούν και έπειτα από κοινού ή μόνοι στέλνουν τα βιντεοσκοπημένα βιντεάκια.

Προγράμματα που παρέχουν υποστήριξη σε νέους που έχουν δεχτεί απειλές μέσω διαδικτύου έχουν δημιουργηθεί καθώς και προγράμματα που στοχεύουν στην ενδυνάμωση των αξιών και της ενσυναίσθησης χρησιμοποιώντας την εξιστόρηση και εκδραμάτιση ιστοριών. Φαίνεται ότι η πρόληψη της παρενόχλησης στον κυβερνοχώρο θα μπορούσε να είναι παρόμοια με την πρόληψη της κατά πρόσωπο παρενόχλησης, αν και περαιτέρω έρευνα στην περιοχή είναι απαραίτητη.

Υπάρχουν, ωστόσο, πολλά εμπόδια στο να τεθεί σε λειτουργία κάποια από τις στρατηγικές αντιμετώπισης. Μία από τις δυσκολίες προκύπτει από το γεγονός ότι πολλά θύματα δεν θα αναφέρουν εκφοβισμό σε ενήλικες (Rigby, 1997). Είναι γνωστό ότι υπάρχουν πολλοί λόγοι για τους οποίους οι νέοι δεν αναφέρουν την παρενόχληση σε ενηλίκους (Petersen & Rigby, 1999). Αισθάνονται πολύ ταπεινωμένοι και μεγάλη αμηχανία να μιλούν για αυτό που τους συνέβη. Επιπλέον, πολλοί νέοι που έχουν δεχτεί παρενόχληση, πιστεύουν είτε ότι η περιπέτεια τους δεν θα γίνει πιστευτή είτε ότι το συμβάν θα θεωρηθεί τετριμμένο από τους ενηλίκους, ή ακόμα και ότι θα δοθεί η αίσθηση ότι αυτά είναι υπεύθυνα για το πάθημα τους. Επίσης, οι νέοι δεν έχουν μεγάλη εμπιστοσύνη στις λύσεις που μπορούν να δώσουν οι ενήλικες. Μάλιστα φαίνεται να έχουν μεγαλύτερο φόβο να εμπιστευθούν το πρόβλημα τους σε ενήλικες, πιστεύοντας ότι μπορεί να κάνουν το πρόβλημα μεγαλύτερο (Petersen & Rigby, 1999). Ο φόβος τους πηγάζει από τις ενοχές που νιώθουν ότι είναι υπαίτιοι της παρενόχλησης που δέχθηκαν. Άλλος ένας φόβος των μαθητών είναι η πρόθεση των ενηλίκων να περιορίσουν τη χρήση της τεχνολογίας ή ακόμα και να την απαγορεύσουν.

Κεφάλαιο 4ο : Ψυχολογικές Επιδράσεις Δ.Κ.Δ.

4.1 Επιδράσεις Δ.Κ.Δ στη συμπεριφορά των χρηστών

Εκατοντάδες μέσα κοινωνικής δικτύωσης συναντώνται σήμερα στο διαδίκτυο ενώ η εμφάνιση νέων μέσων αυξάνεται διαρκώς. Τα μέσα κοινωνικά δικτύωσης μπορούν να πάρουν διάφορες μορφές όπως σελίδες κοινωνικής δικτύωσης, blogging αλλά και ανταλλαγή πολυμέσων.

Οι άνθρωποι δημιουργούν και αναδιαμορφώνουν τα κοινωνικά τους δίκτυα διαρκώς και βασική προϋπόθεση γι' αυτό είναι η ομοφιλία, η συνειδητή τάση που έχουμε να συναναστρεφόμαστε ανθρώπους που μας μοιάζουν ή που έχουμε αρκετά κοινά χαρακτηριστικά (Christakis & Fowler, 2009).

Στις καθημερινές αλληλεπιδράσεις, το σώμα χρησιμεύει ως σημείο απόδοσης της ταυτότητας και χαρακτηριστικών των ανθρώπων. Για να αποδώσουμε ποιοι είμαστε στους άλλους, χρησιμοποιούμε το σώμα μας για να προβάλλουμε πληροφορίες για τους εαυτούς μας. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω των κινήσεων, των ρούχων, της ομιλίας αλλά και των εκφράσεων του προσώπου μας.

Αρκετές φορές όμως, ενώ προσπαθούμε να αποδώσουμε μια εντύπωση, η απόδοση μας δεν ερμηνεύεται πάντα όπως περιμένουμε. Μαθαίνοντας να καταλαβαίνουμε μέσα από τις ανταποκρίσεις των άλλων στη συμπεριφορά μας, μπορούμε να αξιολογήσουμε ποσό καλά έχουμε αποδώσει αυτά που επιθυμούσαμε. Με αυτόν τον τρόπο, στη συνέχεια μπορούμε να αλλάξουμε την συμπεριφορά μας αυτή.

Αυτή η διαδικασία απόδοσης, ερμηνείας και προσαρμογής είναι αυτό που ο Erving Goffman αποκαλεί «Διαχείριση εντυπώσεων». Ο Goffman (1959) στο βιβλίο του «Η Παρουσίαση του Εαυτού» αποδίδει την παρουσίαση του εαυτού στην καθημερινή ζωή ως μια συνεχή διαδικασία της «διαχείρισης των εντυπώσεων» και ξεχωρίζει τις εκφράσεις που κάποιος δίνει από εκείνες που εκπέμπονται. Στις μέρες μας, με την εξέλιξη της τεχνολογίας, του διαδικτύου και των υπαρχόντων ποικίλλων μέσων

επικοινωνίας, η διαδικασία αυτή έχει επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό από τα Δ.Κ.Δ. κυρίως στον τρόπο με τον οποίο τα άτομα αλληλεπιδρούν και επικοινωνούν. Πιο συγκεκριμένα, επικοινωνούν με μια προσεκτικά ελεγχόμενη απόδοση, μη λεκτική και χωρίς εκφράσεις επικοινωνία. Τα Δ.Κ.Δ., πρέπει να αναφέρουμε διαθέτουν κάποια μέσα και επιλογές που διευκολύνουν ως ένα βαθμό μια τέτοιου είδους επικοινωνία, όπως για παράδειγμα διάφορου είδους blogs, video από το YouTube, διαδραστικά παιχνίδια, καθώς και επιλογή εικονιδίων που δείχνουν εκφράσεις και συναισθήματα.

Τέλος, σύμφωνα με τον Won Kim & al (2010), οι σελίδες κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν ιστοσελίδες που επιτρέπουν στον χρήστη να σχηματίσει on line κοινότητες και να μοιραστεί περιεχόμενο (UGC) μέσα σε αυτές. Οι Murray & Waller, 2007, αναφέρουν τις εικονικές κοινότητες, όπου μέσα σε αυτές ο χρήστης έχει την δυνατότητα να αλληλεπιδρά με φίλους ή να συμμετέχει σε ομάδες κοινών ενδιαφερόντων, δημιουργώντας αρχικά ένα προφίλ με προσωπικές πληροφορίες που ανταποκρίνονται στην προσωπικότητα των χρηστών. Με αυτόν τον τρόπο οι χρήστες έχουν την δυνατότητα να παγιώνουν σχέσεις που σε άλλη περίπτωση θα ήταν εφήμερες (Ellison,2007).

4.2 Επιδράσεις αυξημένης χρήσης Δ.Κ.Δ στη συμπεριφορά των χρηστών

Ιστοσελίδες όπως είναι το MySpace και το Facebook, έχουν πάνω από 100 εκατομμύρια χρήστες, πολλοί από τους οποίους είναι έφηβοι αλλά και ενήλικες. Αν και η έρευνα σε νέους ανθρώπους που χρησιμοποιούν τα Δίκτυα Κοινωνικής Δικτύωσης αναπτύσσεται συνεχώς (boyd & Ellison, 2007, Ellison, Steinfeld, Lampe, 2007 Valkenburg, Peter, & Schouten, 2006) παραμένουν ερωτήματα σχετικά με τι ακριβώς κάνουν οι νέοι σε αυτές τις σελίδες, με ποιον αλληλεπιδρούν σε αυτές και πώς η χρήση τους στα Δ.Κ.Δ. σχετίζεται με άλλες δραστηριότητες τους εκτός σύνδεσης διαδικτύου. Επιπλέον, είναι σημαντικό να δούμε την φύση των online κοινωνικών δικτύων τους, λόγω της πιθανότητας να αλληλεπιδρούν με γνωστούς τους αλλά και να γίνονται φίλοι

με αγνώστους, προκειμένου να έχουμε μια καλύτερη άποψη για το πως μια τέτοια επικοινωνία σχετίζεται με την ανάπτυξη των νέων.

Ένας σημαντικός κομμάτι συμφώνα με θεωρία της Συν- κατασκευής είναι ότι ο κόσμος εκτός διαδικτύου με τον κόσμο εντός διαδικτύου είναι ψυχολογικά συνδεδεμένοι. Συνεπώς, περιμένουμε οι χρήστες να μεταφέρουν σχέσεις και θέματα που τους απασχολούν από τον εκτός διαδικτύου στον εντός διαδικτύου κόσμο τους. Οι ανησυχίες που αναπτύσσουν, σχετικά με τα Δ.Κ.Δ., οι νέοι περιλαμβάνουν θέματα που έχουν σχέση με την διαμόρφωση μιας ταυτότητας, την προσαρμογή της σεξουαλικότητας τους, να δημιουργούν και να θεμελιώνουν στενές σχέσεις με συνομήλικους αλλά και επίσης, να βρίσκουν άτομα που τους ελκύουν για σχέση. Πρόσφατη έρευνα δείχνει ότι οι νέοι χρησιμοποιούν τα online περιβάλλοντα σε μεγάλο βαθμό για αυτές τις ανησυχίες τους και ενδιαφέροντα (Brown, 2004 Erikson,1959 Weinstein & Rosen,1991).

Το διαδίκτυο, υποστηρίζει ο Kandell, ιδίως μέσω των διαδραστικών λειτουργιών (δωμάτια συνομιλίας, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, διαδραστικά παιχνίδια) καλύπτει τις ανάγκες ανάπτυξης οικειότητας. Προειδοποιεί ότι οι σχέσεις αυτές μπορεί να παραμορφωθούν μέσω του διαδικτύου ως μέσου, καθιστώντας τις απόπειρες δημιουργίας δεσμών της πραγματικής ζωής πιο απογοητευτικές.

Ως εκ τούτου, τα εργαλεία που διαθέτουν τα Δ.Κ.Δ. που χρησιμοποιούμε, αλλάζουν τον τρόπο σκέψης μας, πως μαθαίνουμε και πως αλληλεπιδρούμε μεταξύ μας. Σύμφωνα με Jason (2003) «τα εργαλεία είναι κάτι περισσότερο από το να καθιστούν μια εργασία εύκολη. Αλλάζουν τον τρόπο σκέψης, της προσέγγισης μιας εργασίας (και μάλιστα την φύση της ίδιας της εργασίας) και μπορούν να αποκομίσουν αφάνταστες κοινωνικές αλλαγές».

Το 2004, το πιο επιτυχημένο τρέχον δίκτυο κοινωνικής δικτύωσης, το Facebook, ιδρύθηκε για χρήση ως μια κλειστή εικονική κοινότητα για τους φοιτητές του Χάρβαρντ ώστε να διευκολυνθεί η επικοινωνία. Το δίκτυο αυτό στη συνέχεια, επεκτάθηκε πολύ γρήγορα και σήμερα διαθέτει περισσότερα από 500 εκατομμύρια χρήστες, από τους οποίους το 50% συνδέονται σε αυτό καθημερινά. Επιπλέον, ο συνολικός χρόνος που δαπανάται στο Facebook, σύμφωνα με υπολογισμούς, έχει αυξηθεί κατά 566% από το

2007 ως το 2008. Αυτό από μόνο του στατιστικά μας δείχνει την εκθετική ελκυστικότητα των Δ.Κ.Δ. και ακόμη υποδεικνύει ένα λόγο για την αύξηση του πιθανού εθισμού στα Δ.Κ.Δ..

Υποθετικά η ελκυστικότητα των Δ.Κ.Δ. μπορεί να εντοπιστεί πίσω στην αντανάκλαση της σημερινής Ατομικιστικής Κουλτούρας. Αντίθετα με τις παραδοσιακές εικονικές κοινότητες που εμφανιστήκαν κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1990, οι οποίες βασιζόταν κυρίως στα κοινά ενδιαφέροντα των μελών, οι σελίδες κοινωνικής δικτύωσης είναι εγωκεντρικές ιστοσελίδες (Daria J. Kuss and Mark D. Griffiths,2011).

Ο Εγωκεντρισμός έχει συνδεθεί με τον εθισμό στο Διαδίκτυο. Θεωρητικά, η εγωκεντρική κατασκευή των Δ.Κ.Δ. μπορεί να διευκολύνει την συμμετοχή σε εθιστικές συμπεριφορές και επιπλέον, μπορεί να υπηρετεί ως παράγοντας που ελκύει τα άτομα να τα χρησιμοποιούν σε ένα υπερβολικό βαθμό.

Ένας συμπεριφοριστικός εθισμός όπως είναι ο εθισμός των Δ.Κ.Δ. μπορεί επίσης, να εξεταστεί και από μια βιοψυχοκοινωνική πλευρά. Όπως ακριβώς και οι εθισμοί σχετιζόμενοι με ουσίες. Σύμφωνα με Daria J. Kuss and Mark D. Griffiths (2011), ο εθισμός στα Δ.Κ.Δ. ενσωματώνει την εμπειρία μιας «κλασσικής» συμπτωματολογίας εθισμού δηλαδή :

1) την τροποποίηση της διάθεσης (η συμμετοχή στα Δ.Κ.Δ. οδηγεί σε ευνοϊκή αλλαγή σε συναισθηματικές διαθέσεις),

2) προβολή (συμπεριφοριστική, γνωστική και συναισθηματική ενασχόληση με την χρήση Δ.Κ.Δ.),

3) ανεκτικότητα (πιθανή αύξηση χρήσης Δ.Κ.Δ. με το πέρασμα του χρόνου),

4) συμπτώματα απόσυρσης και εσωστρέφειας (βιώνοντας δυσάρεστα σωματικά και συναισθηματικά συμπτώματα όταν η χρήση Δ.Κ.Δ. απαγορεύεται ή σταματήσει),

5) σύγκρουση (διαπροσωπικά και ενδοψυχικά προβλήματα λόγω της χρήσης),

6) υποτροπίαση (οι εθισμένοι γρήγορα επανέρχονται στην υπερβολική χρήση έπειτα από μια περίοδο αποχής).

Τα ευρήματα μιας online έρευνας σε 131 φοιτητές ψυχολογίας στις Η.Π.Α έδειξαν ότι το 78% χρησιμοποιεί τα Δ.Κ.Δ.. Το 82% από αυτούς είναι άντρες και 75% γυναίκες που είχαν προφίλ στα Δ.Κ.Δ.. Η εμπειρική έρευνα έχει υποδείξει ότι υπάρχουν διαφορές φύλων στα πρότυπα χρήσης Δ.Κ.Δ.. Επίσης, μελέτες δείχνουν ότι η χρήση Δ.Κ.Δ. γενικότερα, όπως του Facebook, διαφοροποιείται ως προς την λειτουργία του κίνητρου. Τα άτομα με υψηλότερη κοινωνική ταυτότητα (αλληλεγγύη και συμμόρφωση στις δικές τους κοινωνικές ομάδες), υψηλό αλτρουισμό και υψηλότερης εικονικής παρουσίας (αίσθημα παρουσίας σε εικονικό περιβάλλον) τείνουν να χρησιμοποιούν τα Δ.Κ.Δ. γιατί αντιλαμβάνονται ενθάρρυνση μέσω της συμμετοχής τους από τις σελίδες κοινωνικής δικτύωσης (Daria J. Kuss and Mark D. Griffiths,2011).

Πρέπει να αναφέρουμε επίσης, πως άνθρωποι με υψηλότερα ναρκισσιστικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας τείνουν να έχουν πιο ενεργή συμμετοχή στο Facebook αλλά και σε άλλα Δ.Κ.Δ. με σκοπό να παρουσιάσουν τους εαυτούς τους ευνοϊκά online, επειδή αυτό το εικονικό περιβάλλον τους ενδυναμώνει ώστε να κατασκευάσουν τον ιδανικό εαυτό τους, όσο καλύτερο γίνεται. Ακόμη, φαίνεται ότι τα άτομα με διαφορετικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας διαφέρουν στη χρήση των Δ.Κ.Δ. και προτιμούν να χρησιμοποιούν τις διακριτές λειτουργίες τους.

Έρευνα που μελετά την σχέση του ναρκισσισμού με την χρήση Δ.Κ.Δ., έχει γενικά καταλήξει στο ότι υπάρχει ένας θετικός συσχετισμός μεταξύ των δύο αυτών αλλά με κάποια όρια και χαρακτηριστικά (Buffardi & Cambell, Mehdizadeh,2010, Ryan & Xenos,2011). Πρόσφατη βιβλιογραφία έχει καταγράψει την εκδήλωση του ναρκισσισμού στη χρήση των Δ.Κ.Δ.. Οι Buffardi and Campbell (2008) στην μελέτη τους αναφέρουν ότι τα Δ.Κ.Δ. προσφέρουν μέσα-πλατφόρμες εξαιρετικές για ναρκισσιστικό αυτό-προσδιορισμό. Αυτό αναφέρεται διότι τα Δ.Κ.Δ. προσφέρουν σχεδόν ολοκληρωτικό έλεγχο στην αυτό-παρουσίαση και καταφέρνουν να διατηρούν μεγάλες, κοινωνικών ιστοσελίδων βάσεις, με επιφανειακές σχέσεις, από τις οποίες οι ναρκισσιστές πιθανότατα ελκύονται. Ο Bibby (2008) βρήκε τον ναρκισσισμό να επηρεάζει τον χρόνο που δαπανάται στο Facebook, να διεκδικεί ενδιαφέροντα και να αλληλεπιδρά με ρομαντικά ενδιαφέροντα, σε υπερβολικό βαθμό, υποδεικνύοντας έτσι ότι οι ναρκισσιστές απολαμβάνουν την προβαλλόμενη φύση των Δ.Κ.Δ..

Οι υπαρκτές έρευνες, ελάχιστες σε αριθμό, τονίζουν ότι σε κάποιες περιπτώσεις, η χρήση Δ.Κ.Δ. μπορεί να οδηγήσει σε μια ποικιλία από αρνητικές συνέπειες που συνεπάγεται μια πιθανή μείωση της συμμετοχής σε πραγματικής ζωής κοινότητες και χειρότερες ακαδημαϊκές επιδόσεις, όπως επίσης και σοβαρά προβλήματα σχέσεων (Daria J. Kuss and Mark D. Griffiths,2011).

4.3 Πλεονεκτήματα και οφέλη της χρήσης των Δ.Κ.Δ.

Τα Δίκτυα Κοινωνικής Δικτύωσης αποτελούν ένα σημαντικό τομέα έρευνας για τους μελετητές που ενδιαφέρονται για τις online τεχνολογίες και τις κοινωνικές συνέπειες του, όπως αποδεικνύεται από πρόσφατη ευρυμάθεια στον τομέα (Boyd & Ellison, 2007, Ellison, Steinfield, & Lampe, 2007).

«Τα Δίκτυα Κοινωνικής Δικτύωσης (Δ.Κ.Δ.) είναι υπηρεσίες σε δίκτυο βασισμένες όπου επιτρέπεται στους χρήστες (1) να κατασκευάζουν ένα δημόσιο/ημί δημόσιο προφίλ μέσα σε ένα συγκεκριμένο σύστημα, (2) να συντάξουν μια λίστα από άλλους χρήστες με τους οποίους μοιράζονται μια σχέση, (3) να παρακολουθούν και να αναδιαμορφώνουν την λίστα των σχέσεων και εκείνες που έχουν γίνει από άλλους μέσα στο σύστημα.» (Boyd & Ellison, 2007, p. 211).

Για τους νέους, οι σχέσεις με τους συνομήλικους είναι σημαντικές τόσο για τα πλεονεκτήματα που δημιουργούνται εκτός σύνδεσης , που συνήθως αναφέρονται και ονομάζονται κοινωνικό κεφάλαιο, όσο και για την περαιτέρω ψυχοκοινωνική ανάπτυξη τους. Για τα άτομα, το κοινωνικό κεφάλαιο επιτρέπει σε ένα πρόσωπο να αντλήσει πόρους από άλλα μέλη των δικτύων με τα οποία αυτός/αυτή ανήκει. Οι πόροι αυτοί μπορεί να λάβουν μεταρρύθμιση στις πληροφορίες τους, στις προσωπικές σχέσεις, ή την ικανότητα που δίνει στο άτομο να οργανώσει ομάδες (Paxton, 1999).

Η Ellison (2007) αναφέρει πως η έντονη χρήση του Facebook συνδέεται στενά με την διαμόρφωση και την διατήρηση του κοινωνικού κεφαλαίου. Επίσης, βρήκε στοιχεία που αποδεικνύουν ότι η αυτοεκτίμηση μπορεί να λειτουργήσει ως συντονιστής στη σχέση χρήσης μεταξύ κοινωνικών ιστοσελίδων και κοινωνικού κεφαλαίου. Δηλαδή, οι νέοι με χαμηλότερη αυτοεκτίμηση φαίνεται να πλεονεκτούν σε μεγαλύτερο βαθμό από εκείνους με υψηλότερη αυτοεκτίμηση.

Ο Arnett (2000) διακρίνει την περίοδο μεταξύ των ηλικιών 18 και 25 και την χαρακτηρίζει ως μία φάση «αναδυόμενης ενήλικης ζωής», ένα μικρό χρονικό διάστημα μεταξύ της εφηβείας και ενηλικίωσης. Υποστηρίζει ακόμα ότι αυτό το στάδιο είναι ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη της ενηλικίωσης ενός ατόμου, επειδή κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου το άτομο χτίζει μακροπρόθεσμα κοινωνικές δεξιότητες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων, κρίσιμων για την αυτό εξάρτηση, τον επαγγελματικό προσανατολισμό αλλά και τη διατήρηση μιας σχέσης. Οι Connolly, Furman, Konarksi, και Montgomery (2000,2005 στο Steinfield, Ellison & Lampe, 2008) επισημαίνουν ότι η ανάπτυξη και η διατήρηση της φιλίας κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου έχει δείξει πως μπορεί να επηρεάσει τη διαμόρφωση της ταυτότητας, την ευημερία και την ανάπτυξη των ρομαντικών και οικογενειακών σχέσεων μακροπρόθεσμα.

Κάτι που οφείλουμε να αναφέρουμε ακόμη είναι ότι, οι ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης προσφέρουν μια νέα σειρά εργαλείων για να αναπτύξουν και να διατηρήσουν σχέσεις που είναι ιδιαίτερης σημασίας στους νέους. Κατά την τελευταία δεκαετία, μια σειρά από μελέτες έχουν διερευνήσει το πώς η χρήση του Διαδικτύου μπορεί να σχετίζεται με την ψυχολογική και κοινωνική ευημερία με ανάμεικτα αποτελέσματα (Steinfield,C., Ellison, N. & Lampe C., 2008)

Σε ένα πείραμα, οι Shaw και Gant (2002) διαπίστωσαν μείωση στην αντίληψη της μοναξιάς και της κατάθλιψης, καθώς και αυξήσεις στις αντιλαμβανόμενη κοινωνική στήριξη και την αυτοεκτίμηση μετά την εμπλοκή σε συνεδρίες διαδικτυακών συζητήσεων. Σε σχετική έρευνα, οι Valkenburg και Peter (2007) διαπίστωσαν ότι οι κοινωνικά ανήσυχοι νέοι αντιλαμβάνονται το Διαδίκτυο να είναι πιο σημαντικό για την προσωπική αυτο-αποκάλυψη από τους μη-κοινωνικά ανήσυχους ερωτηθέντες, που ευνοεί σε μεγάλο βαθμό την online επικοινωνία και χρήση Δ.Κ.Δ. Η Valkenburg (2006, Steinfield, Ellison & Lampe,2008) εντόπισε ότι οι άνθρωποι που χρησιμοποιούσαν περισσότερο τους δικτυακούς τόπους κοινωνικής δικτύωσης, τόσο μεγαλύτερη ήταν και η συχνότητα της αλληλεπίδρασης με τους φίλους τους, η οποία είχε θετικό αντίκτυπο στην αυτοεκτίμηση τους και τελικά οδήγησε στην ικανοποίησή τους από τη ζωή τους.

Διαπιστώνουμε ότι τα Δ.Κ.Δ. υποστηρίζουν τόσο την διατήρηση ήδη υπαρχόντων δεσμών όσο και την δημιουργία νέων. Πολλά στοιχεία από τις αρχικές έρευνες για

online κοινότητες προτείνουν ότι τα άτομα που χρησιμοποιούν αυτά τα συστήματα θα πρέπει να συνδέονται και με άλλους εκτός τις προϋπάρχουσες κοινωνικές ομάδες ή και της θέσης τους, θέτοντας τους ικανούς ώστε να σχηματίσουν κοινότητες γύρω από κοινά ενδιαφέροντα, ασχέτως το γεωγραφικό τόπο που μοιράζονται.

Οι Donath και Boyd (2004), υποθέτουν ότι τα Δ.Κ.Δ. θα μπορούσαν να ενισχύσουν σημαντικά τους αδύναμους δεσμούς που μπορεί κανείς να σχηματίζει και να έχει, επειδή η τεχνολογία είναι κατάλληλη στο να διατηρεί αυτούς τους δεσμούς χωρίς κόστος και με μεγάλο βαθμός ευκολίας. Τα online εργαλεία κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να φανούν ιδιαίτερα χρήσιμα για τα άτομα που, σε διαφορετικές συνθήκες έχουν δυσκολίες στη δημιουργία και τη διατήρηση τόσο ισχυρών νόσο όσο και αδύναμων δεσμών. Οι online σελίδες κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να έχουν ένα ρόλο τελείως διαφορετικό από αυτόν που περιγράφεται στις αρχικές βιβλιογραφίες για τις εικονικές κοινότητες. Οι Online αλληλεπιδράσεις δεν απομακρύνουν απαραίτητα τους ανθρώπους από τον εκτός σύνδεσης (offline) κόσμο τους αλλά μπορούν αντιθέτως να χρησιμοποιούνται για να στηρίξουν τις σχέσεις αλλά και να κρατήσουν σε επαφή τους ανθρώπους, ακόμα και όταν οι αλλαγές στη ζωής τους, απομακρύνουν τον έναν από τον άλλον.

Συμπερασματικά, αυτό που γνωρίζουμε είναι ότι οι νέοι ζουν σε μια κοινωνία στην οποία η κοινωνική ζωή και επικοινωνία αλλάζει συνεχώς με ταχες ρυθμούς. Οι νέοι χρειάζεται να έχουν πρόσβαση στα σημερινά κοινωνικά μέσα, η οποία να είναι τακτικά ρυθμισμένη όχι απαγορευμένη. Ως κοινωνία που χαρακτηριζόμαστε από συνεχόμενη τεχνολογική ανάπτυξη, είναι απαιτούμενο να βρεθεί μια μέθοδο όπου να εκπαιδεύονται οι νέοι ώστε να διευθύνουν και να διαμορφώνουν τις κοινωνικές δομές που τους παρέχονται και είναι σχετικά άγνωστες σε πολλούς (Boyd & Ellison, 2007). Το πώς χρησιμοποιούν οι νέοι τα Δ.Κ.Δ. καθορίζει και το αν η χρήση αυτή έχει οφέλη στους νέους και θετικό αντίκτυπο στην προσωπικότητα τους ή αντιθέτως τους επηρεάζει αρνητικά σε μεγάλο βαθμό που διαρθρώνει την καθημερινότητα και τις σχέσεις τους με τους άλλους. Είναι απαραίτητο οι νέοι να εκπαιδεύονται και να έχουν σωστή και επαρκή γνώση στην χρήση του διαδικτύου και των μέσων επικοινωνίας που προσφέρονται την σημερινή εποχή.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΡΙΣΜΟΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Κατά τη διάρκεια του ερευνητικού μέρους της εργασίας θα γίνει αναφορά σε πολλές στατιστικές έννοιες, οι οποίες πιθανώς να μην είναι γνωστές σε καθέναν από εμάς γι αυτό κρίθηκε απαραίτητο να αναφερθούμε σ' αυτές λεπτομέρως δίνοντας επιπλέον πληροφορίες για αυτές.

- **Ορισμός στατιστικής**

Η στατιστική ως κλάδος των εφαρμοσμένων επιστημών είναι ένα σύνολο αρχών, κανόνων και μεθοδολογιών με τρείς στόχους:

1. το σχεδιασμό της διαδικασίας συλλογής δεδομένων
2. τη συνοπτική κατανοητή και αποτελεσματική παρουσίασή τους
3. την ανάλυση και εξαγωγή αντίστοιχων συμπερασμάτων.

Ο κλάδος της Στατιστικής που ασχολείται με τον πρώτο στόχο λέγεται σχεδιασμός πειραμάτων (experimental design) ενώ, με τον δεύτερο ασχολείται η περιγραφική στατιστική (descriptive statistics), μέσω της οργάνωσης και παρουσίασης των δεδομένων με κατάλληλους πίνακες, σχήματα και αριθμητικούς δείκτες. Τέλος, η επαγωγική στατιστική ή στατιστική συμπερασματολογία (inferential statistics) περιλαμβάνει τις μεθόδους με τις οποίες γίνεται η προσέγγιση των χαρακτηριστικών ενός μεγάλου συνόλου δεδομένων, με τη μελέτη των χαρακτηριστικών σε ένα μικρό υποσυνόλου των δεδομένων.

- **Πληθυσμός και Δείγμα**

Στατιστικός πληθυσμός ή απλά πληθυσμός ονομάζεται κάθε σύνολο, τα στοιχεία του οποίου εξετάζουμε ως προς ένα ή περισσότερα χαρακτηριστικά τους. Ενας πληθυσμός μπορεί να είναι ένα σύνολο ανθρώπων, που κατοικούν σε μια ορισμένη περιοχή κάποιο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα ή ακόμη και από αφηρημένες έννοιες, όπως οι λέξεις

που βρίσκονται σε μια σελίδα βιβλίου. Γενικά ένας πληθυσμός καθορίζεται πάντοτε απο το είδος της μελέτης που θέλουμε να κάνουμε. Η Περιγραφική Στατιστική (Descriptive Statistics) ασχολείται αποκλειστικά με την καταγραφή και παρουσίαση κάποιων στοιχείων ενός πληθυσμού. Η παρουσίαση αυτή μπορεί να γίνει με πίνακες ή γραφικές παραστάσεις. Το μεγαλύτερο όμως πρόβλημα στην Στατιστική είναι η αντικειμενική αδυναμία καταγραφής (απογραφής**)** ολόκληρου του πληθυσμού. Αυτό μπορεί να οφείλεται σε πολλούς λόγους:

1) Οι περισσότεροι πληθυσμοί που μας ενδιαφέρουν έχουν μεγάλο μέγεθος και μπορούν να θεωρηθούν πρακτικά άπειροι.
2) Οι πληθυσμοί δεν είναι σταθεροί αφού υπάρχουν γεννήσεις, θάνατοι ή μεταναστεύσεις.
3) Το μεγάλο κόστος μιας έρευνας μας απαγορεύει τις περισσότερες φορές την εξέταση των χαρακτηριστικών ενός πληθυσμού στο σύνολό του, ακόμη και αν αυτός είναι πεπερασμένος (π.χ. ερωτηματολόγια σε φοιτητές κάποιου συγκεκριμένου Πανεπιστημίου).

Για τους παραπάνω λόγους η μέθοδος της απογραφής του πληθυσμού, χρησιμοποιείται σπάνια και μάλιστα μόνο για ορισμένα χαρακτηριστικά (αριθμός κατοίκων ανά περιοχή, αριθμός μελών μιας οικογένειας ή αριθμός απασχολούμενων και ανέργων).

Οι μετρήσεις λοιπόν του χαρακτηριστικού που μας ενδιαφέρει γίνονται κατά κανόνα σε ένα υποσύνολο του πληθυσμού, που ονομάζεται δείγμα (sample)**.** Προκειμένου να επιτευχθεί ο βέλτιστος τρόπους συλλογής δείγματος απο τον πληθυσμό, καθώς επίσης και το μέγεθος του δείγματος, ώστε τα αποτελέσματα να είναι αξιόπιστα.έχει αναπτυχθεί μια θεωρία που ονομάζεται Θεωρία Δειγματοληψίας.

- **Χαρακτηριστικά - Μεταβλητές**

Σε όλες τις στατιστικές έρευνες, όπως ακριβώς και στη δική μας, ενδιαφερόμαστε να μελετήσουμε κάποια χαρακτηριστικά γνωρίσματα του πληθυσμού (ή του δείγματος). Τα χαρακτηριστικά, που στη μαθηματική γλώσσα ονομάζονται και Μεταβλητές (variables), διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες:

1) Ποσοτικά

Τα χαρακτηριστικά αυτά εκφράζονται με αριθμούς. Π.χ. Αν ενδιαφερόμαστε να μελετησουμε τις «Ώες χρήσης των Δ.Κ.Δ» οι απαντησεις θα είναι κάποιοι αριθμοί (1-2, 2-3, 3 και πανω). Οι ποσοτικές μεταβλητές διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες:

α) Διακριτές ή Ασυνεχείς (Discrete), όταν οι δυνατές τιμές τους είναι πεπερασμένες (ή γενικότερα αριθμήσιμες), π.χ. ο αριθμός των παιδιών μιας οικογένειας (0, 1, 2, 3, 4, ...) Στην περίπτωση αυτή ανάμεσα σε δύο τιμές της μεταβλητής δεν υπάρχει καμία άλλη.

β) Συνεχείς (Continuous), όταν οι δυνατές τιμές τους είναι άπειρες. Σωστότερα, συνεχής είναι μια μεταβλητή όταν μπορεί να πάρει οποιαδήποτε τιμή ανάμεσα σε δύο δυνατές τιμές της. Το ύψος και το βάρος είναι τα πιο κλασικά παραδείγματα συνεχών μεταβλητών.

2) Ποιοτικά

Είναι τα χαρακτηριστικά, που δεν επιδέχονται αριθμητική μέτρηση, αλλά μόνο περιγραφή, όπως το χρώμα ματιών (μαύρο, καστανό, γαλάζιο ή πράσινο), η οικογενειακή κατάσταση (άγαμος, έγγαμος, διαζευγμένος,...), κ.λ.π. Τα χαρακτηριστικά αυτά, ονομάζονται επίσης και Κατηγορικά (Categorical), γιατί οι τιμές που παίρνουν είναι κάποιες κατηγορίες πλήρως διακεκριμένες μεταξύ τους. Χρειάζεται μεγάλη προσοχή στον καθορισμό των κατηγοριών, και στα όριά τους, αφού ένα άτομο απο τον πληθυσμό μπορεί να ανήκει μόνο σε μία τέτοια κατηγορία Επιπλέον τα ποιοτικά χαρακτηριστικά μπορούν να διαιρεθούν και σε:

α) Διατάξιμα (ordinal), όταν οι τιμές που δέχονται είναι διατεταγμένες με κάποια

σειρά. Π.χ., η μόρφωση (ανώτερη, μέση, κατώτερη) ή η προτίμηση σε κάποιο προϊόν (πάρα πολύ, αρκετά, λίγο, καθόλου). Η σειρά, που γράφονται οι εκάστοτε κατηγορίες, έχει νόημα και μπορεί να συμβολίζεται αριθμητικά με 0, 1, 2,...

β) Ονομαστικά (nominal), όπως είναι το χρώμα ματιών ή οι ομάδες αίματος.. Στα ονομαστικά δεδομένα η σειρά που οι διάφορες κατηγορίες της μεταβλητής γράφονται σε κάποιο πίνακα ή γραφική παράσταση δεν παίζει κανένα ρόλο.

- **Παρουσίαση στατιστικών δεδομένων**

Μετά τη συλλογή των στατιστικών δεδομένων είναι αναγκαία η κατασκευή συνοπτικών πινάκων ή γραφικών παραστάσεων, ώστε να είναι εύκολη η κατανόησή τους και η εξαγωγή ορθών συμπερασμάτων.

Η παρουσίαση των στατιστικών δεδομένων σε πίνακες γίνεται με την κατάλληλη τοποθέτηση των πληροφοριών σε γραμμές και στήλες, ώστε να διευκολύνεται η σύγκριση και να έχουμε καλύτερη ενημέρωση.

Οι πίνακες διακρίνονται σε :

• Γενικούς πίνακες, οι οποίοι περιέχουν όλες τις πληροφορίες μιας στατιστικής έρευνας και αποτελούν πηγές στατιστικών πληροφοριών για παραπέρα ανάλυση και εξαγωγή συμπερασμάτων.

• Ειδικούς πίνακες, οι οποίοι είναι συνοπτικοί και σαφείς. Τα στοιχεία τους έχουν ληφθεί από τους γενικούς πίνακες.

Κάθε πίνακας πρέπει να περιλαμβάνει :

• Τον τίτλο, που γράφεται στο επάνω μέρος του πίνακα και δηλώνει συνοπτικά και με σαφήνεια το περιεχόμενό του.

• Τις επικεφαλίδες των γραμμών και των στηλών, που δείχνουν συνοπτικά τη φύση και τις μονάδες μέτρησης των δεδομένων.

• Το κύριο σώμα, που περιέχει διαχωρισμένα σε γραμμές και στήλες τα στατιστικά δεδομένα.

• Την πηγή, που δείχνει την προέλευση των στατιστικών δεδομένων, ώστε ο

αναγνώστης να ανατρέχει σ' αυτή όταν το επιθυμεί, για επαλήθευση στοιχείων ή για άντληση περισσοτέρων πληροφοριών.

- **Αξιοπιστία και Εγκυρότητα**

Η αναζήτηση της αξιοπιστίας και της εγκυρότητας των οργάνων μέτρησης είναι δύο βασικά κριτήρια για την εξασφάλιση έγκυρων αποτελεσμάτων. Ένα όργανο μέτρησης δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε ερευνητική μελέτη, αν δεν έχει παρουσιάσει ένα ικανοποιητικό επίπεδο αξιοπιστίας (reliability) και εγκυρότητας (validity). Στο παρελθόν, οι ερευνητές αντιμετώπιζαν δυσκολίες στην εύρεση εργαλείων μέτρησης για κλινικά θέματα ή φαινόμενα που μελετούσαν και διαμόρφωναν οι ίδιοι όργανα μέτρησης. Σε αυτή την περίπτωση, ήταν αναγκαίο να υποστηρίξουν ότι το όργανο μέτρησης που είχαν διαμορφώσει διέθεται αξιοπιστία και εγκυρότητα. Ωστόσο, σήμερα υπάρχει πληθώρα διαθέσιμων οργάνων μέτρησης και κατά συνέπεια παρέχεται η δυνατότητα στους ερευνητές να χρησιμοποιούν ήδη υπάρχοντα και δοκιμασμένα ερευνητικά εργαλεία που είναι σταθμισμένα. Η χρήση ερευνητικών εργαλείων που επανειλημμένα έχουν χρησιμοποιηθεί εμφανίζει πολλά πλεονεκτήματα, επειδή μέσα από την εφαρμογή τους σε έρευνες έχουν βελτιωθεί και έχει επαναξιολογηθεί η αξιοπιστία και η εγκυρότητά τους.

<u>Αξιοπιστία</u>

Η αξιοπιστία είναι το πρώτο χαρακτηριστικό που θα πρέπει να διαθέτει ένα εργαλείο μέτρησης και αναφέρεται στη σταθερότητα που εμφανίζει σε διαδοχικές μετρήσεις. Ένα εργαλείο μέτρησης θεωρείται αξιόπιστο όταν σε επαναλαμβανόμενες μετρήσεις σε ίδιο δείγμα και σε διαφορετικές χρονικές στιγμές, εμφανίζει σταθερά τα ίδια αποτελέσματα, εκτός εάν έχει συμβεί μια σημαντική αλλαγή μεταξύ των μετρήσεων. Η αξιοπιστία μπορεί να αποδοθεί εννοιολογικά με τους όρους «σταθερότητα» και «εσωτερική συνοχή» που αφορά στις παραμέτρους τις οποίες θα πρέπει οι ερευνητές να εξετάζουν, προκειμένου να χρησιμοποιήσουν ένα εργαλείο μέτρησης στην πράξη.

Επίσης, ένα όργανο μέτρησης θεωρείται αξιόπιστο στο βαθμό που είναι απαλλαγμένο από το τυχαίο σφάλμα.

Στατιστικά, η αξιοπιστία εκτιμάται με το συντελεστή συσχέτισης r (correlation coefficient). Ο συντελεστής συσχέτισης (r) κυμαίνεται από την τιμή 0 σύμφωνα με την οποία το εργαλείο μέτρησης δεν είναι αξιόπιστο, μέχρι την τιμή 1.0 που δείχνει ότι διαθέτει τη μέγιστη αξιοπιστία. Όσο ο συντελεστής συσχέτισης προσεγγίζει την τιμή 1.0 (r=1.0) τόσο μεγαλύτερη αξιοπιστία θεωρείται ότι διαθέτει ένα όργανο μέτρησης. Ως αποδεκτό επίπεδο αξιοπιστίας θεωρείται ο συντελεστής συσχέτισης $r \geq 0.70$.

Εγκυρότητα

Επειδή ένα εργαλείο μέτρησης μπορεί να είναι αξιόπιστο αλλά όχι έγκυρο, παράλληλα με την εκτίμηση της αξιοπιστίας μιας κλίμακας ή ενός οργάνου μέτρησης θα πρέπει να ελεγχθεί και η εγκυρότητά του (validity). Συγκεκριμένα, όταν ένα εργαλείο μέτρησης είναι πράγματι έγκυρο, «αντανακλά» την έννοια (τη μεταβλητή) που προτίθεται ότι μετράει. Δηλαδή, ένα εργαλείο μέτρησης που δηλώνεται ότι μετράει την ανησυχία, δεν μπορεί να μετράει ταυτόχρονα και το stress. Ένα εργαλείο μέτρησης θεωρείται έγκυρο όταν έχει χρησιμοποιηθεί επανειλημμένα με επιτυχία σε πληθυσμό για τον οποίο έχει σχεδιαστεί ερευνητικά.

Η αξιοπιστία και η εγκυρότητα των οργάνων μέτρησης είναι καθοριστική για την εξασφάλιση ορθών αποτελεσμάτων από τη διεξαγωγή μιας έρευνας. Όταν χρησιμοποιείται ένα εργαλείο μέτρησης, ανεξάρτητα από το εάν έχει ήδη σταθμιστεί ή έχει δημιουργηθεί για τις ανάγκες μιας έρευνας, θα πρέπει να ελεγχθεί η αξιοπιστία και η εγκυρότητά του. Επίσης, χρειάζεται να αναφερθούν τα είδη αξιοπιστίας και οι τύποι εγκυρότητας που έχουν υποστηρίξει το εργαλείο μέτρησης σε περίπτωση ανακοίνωσης ή δημοσίευσης της ερευνητικής μελέτης. Τα αποτελέσματα τέτοιων ερευνών αποτελούν σοβαρές ενδείξεις που θεωρούνται τεκμηριωμένες και μπορούν να αξιοποιηθούν κατάλληλα. Όταν δεν αναφέρεται η αξιοπιστία και η εγκυρότητα των οργάνων μέτρησης, τα αποτελέσματα μιας έρευνας είναι αποδεκτά με επιφύλαξη και η μελέτη παρουσιάζει πολλούς περιορισμούς ως προς την ορθότητα των αποτελεσμάτων της.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σκοπός και στόχοι της μελέτης

Ο σκοπός της έρευνάς μας ήταν να διερευνήσουμε τις πεποιθήσεις, και τις προτιμήσεις των φοιτητών του ΤΕΙ Κρήτης για το κατά πόσο η χρήση των Δ.Κ.Δ. επηρεάζει τις συνήθειες, την επικοινωνία και την προσωπικότητά τους. Επίσης να διερευνήσουμε θετικές πλευρές της χρήσης αυτής, όπως την πιθανή ενίσχυση της κοινωνικότητας και των γνώσεων τους, αλλά και αντίστοιχες αρνητικές, όπως πιθανότητες εθισμού, εκφοβισμού, αποξένωσης και εσωστρέφειας.

Διατύπωση σημαντικών ερωτημάτων και υποθέσεων

Ερευνητικά ερωτήματα :

- Σε ποιό βαθμό επηρεάζει η χρήση των Δίκτυων Κοινωνικής Δικτύωσης τις συνήθείες των φοιτητών του ΤΕΙ Κρήτης;
- Η αύξηση της χρήσης των Δίκτυων Κοινωνικής Δικτύωσης οδηγεί στην αύξηση των περιπτώσεων εθισμού των φοιτητών:
- Σχετίζετε η χρήση των Δίκτυων Κοινωνικής Δικτύωσης με την εκμάθηση της χρήσης των ηλεκτρονικών υπολογιστών;

Ερευνητική στρατηγική

Η έρευνά μας στηρίχθηκε στις αρχές και τους κανόνες της ποσοτικής κοινωνικής έρευνας, καθώς αυτή συμβάλει στη μελέτη μεγάλου δείγματος ατόμων. Επίσης, επιλέξαμε την ποσοτική έρευνα γιατί επιτρέπει, σε σύντομο χρονικό διάστημα, τη συγκέντρωση ικανοποιητικού όγκου δεδομένων, τη μετέπειτα σύγκριση και συσχέτισή τους, όπως και την ποσοτικοποίησή των νοημάτων και των ερμηνειών, με αποτέλεσμα τη γενίκευση των αποτελεσμάτων της έρευνας (Javeau, 2000).

Πεδίο και πληθυσμός μελέτης

Το πεδίο μελέτης στην πτυχιακή μας ήταν το ΤΕΙ Κρήτης και ο υπό μελέτη πληθυσμός μας, οι φοιτητές αυτού, ανεξαρτήτου σχολής, φύλου, ηλικίας και εθνικότητας. Με αυτόν τον τρόπο πετύχαμε την ύπαρξη ποικιλομορφίας στο δείγμα μας.

Δειγματοληψία

Η μέθοδος συλλογής στοιχείων που επιλέξαμε ήταν η τυχαία-στρωματοποιημένη δειγματοληψία, με τη χρήση άμεσου ερωτηματολογίου. Αυτό, μοιράστηκε σε δείγμα 400 ατόμων (φοιτητές του ΤΕΙ Κρήτης), που είχαν τη δυνατότητα να απαντήσουν στις ερωτήσεις του χωρίς την άμεση παρέμβασή μας.

Ερευνητικό εργαλείο

Το ερευνητικό εργαλείο που επιλέξαμε για τη συλλογή των δεδομένων μας, ήταν το άμεσο ερωτηματολόγιο. Σύμφωνα με τον Javeau (2000), οι έρευνες που γίνονται με ερωτηματολόγια αποσκοπούν στη συγκέντρωση τριών ειδών στοιχείων:

1) Γεγονότα, που προκύπτουν από το προσωπικό πεδίο των ατόμων, από το πεδίο του άμεσου περιβάλλοντός τους και από το πεδίο συμπεριφοράς τους.
2) Υποκειμενικές κρίσεις πάνω σε γεγονότα, ιδέες, συμβάντα ή άτομα. Δηλαδή, γνώμες, άμεσες εκτιμήσεις, στάσεις και κίνητρα.
3) Γνώσεις των ερωτώμενων, που αφορούν το υπο διερεύνηση θέμα.

Προσπαθήσαμε το ερωτηματολόγιό μας να είναι μεν περιεκτικό και να εξυπηρετεί το σκοπό της έρευνάς μας, αλλά ταυτόχρονα να μην κουράζει τους ερωτώμενους. Έτσι, επικεντρωθήκαμε σε 33 ερωτήσεις.

Πιο αναλυτικά, οι πρώτες 4 ερωτήσεις αναφέρονται σε γενικές πληροφορίες που αφορούν τους συμμετέχοντες, όπως το φύλο, την ηλικία, τη σχολή φοίτησης και τον τόπο μόνιμης κατοικίας τους. Οι επόμενες 6 διερευνούν πληροφορίες ως προς τη σχέση των ερωτωμένων με το internet και τα Δ.Κ.Δ., όπως τη δυνατότητα πρόσβασης στο internet

από το σπίτι τους, τα Δ.Κ.Δ. που χρησιμοποιούν, τις ώρες και τους λόγους χρήσης τους, όπως επίσης και το πλήθως των φίλων που συγκεντρώνουν σε αυτά.

Οι 23 τελευταίες ερωτήσεις δομήθηκαν με την κλίμακα Linkert πέντε βαθμών, λαμβάνοντας την ακόλουθη δομή απαντήσεων:

- Ελάχιστα (1)
- Λίγο (2)
- Μέτρια (3)
- Πολύ (4)
- Πάρα πολύ (5)

Αυτές αναφέρονται, τόσο στις γενικότερες απόψεις των φοιτητών για την χρήση των Δ.Κ.Δ., όσο και στις συνήθειες των ίδιων ως προς τη χρήση τους. Πιο συγκεκριμένα, οι φοιτητές ρωτήθηκαν για το κατά πόσο πιστεύουν πως η χρήση των Δ.Κ.Δ. προκαλεί εθισμό, αλλά και για το πόσο εύκολο είναι στους ίδιους να διακόψουν τη χρήση τους. Επίσης για το εάν έχουν αναζητήσει φίλο ή ερωτικό σύντροφο μέσα από τα δίκτυα αυτά, αν δημοσιεύουν προσωπικές τους στιγμές, αν ανησυχούν για την ασφάλεια των προσωπικών τους δεδομένων.

Ακόμη, συμπεριλήφθηκαν ερωτήσεις θετικής και αρνητικής αποτίμησης των Δ.Κ.Δ., ερωτήσεις ύπαρξης περιστατικών cyber bullying, όπως υβριστικά μηνύματα, διαδικτυακή καταδίωξη και ανητικό σχολιασμό.

Τέλος, διαρευνήθηκε το κατά πόσο συνέβαλλαν τα Δ.Κ.Δ. στην καλύτερη εκμάθηση του Η/Υ, από τους ερωτώμενους.

Τεχνικές συλλογής δεδομένων

Όπως αναφέραμε και παραπάνω, για τη συλλογή των στοιχείων δόθηκαν 400 ερωτηματολόγια, σε φοιτητές όλων των σχολών του ΤΕΙ Κρήτης, τόσο στον προαύλιο χώρο και στο εστιατόριο-καφετέρια του ΤΕΙ, όσο και στις αίθουσες των σχολών. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου ήταν προαιρετική και όλοι οι φοιτητές είχαν ίσες

ευκαιρίες να συμμετάσχουν σε αυτήν. Ακόμη, οι ερωτώμενοι είχαν τη δυνατότητα να συμπληρώσουν προαιρετικά το ερωτηματολόγιο με ή χωρίς τη δική μας βοήθεια (διευκρινήσεις).

Τέλος, πρίν να δωθούν τα ερωτηματολόγια στους φοιτητές, έγινε ενημέρωσή τους σχετικά με το σκοπό της έρευνας μας, για την διατύρηση της ανωνυμίας τους και την τήρηση της εχεμήθειας.

Ανάλυση και επεξεργασία αποτελεσμάτων

Για την στατιστική ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήσαμε το Στατιστικό Πακέτο για τις Κοινωνικές Επιστήμες (Statistical Package of Social Sciences , SPSS) εφαρμόζοντας περιγραφική στατιστική ανάλυση (κατανομή συχνοτήτων, εκατοστιαίες αναλογίες, μέση τιμή, διάμεση τιμή, τυπική απόκλιση) καθώς και την απλή στατιστική δοκιμασία x2-test για την διερεύνηση των επιδράσεων των παραγόντων.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Τα δημογραφικά στοιχεία μελετώνται έτσι ώστε να αναδειχθεί το προφίλ των χρηστών των Δικτύων Κοινωνικής Δικτύωσης και περιλαμβάνουν το φύλο, την ηλικία, τη σχολή φοίτησης, το τόπο μόνιμης κατοικίας, την πρόσβαση ή μη στο διαδίκτυο από το σπίτι, ποιο Δ.Κ.Δ. χρησιμοποιούν πιο συχνά, τις ώρες και τους λόγους χρήσης αυτού.

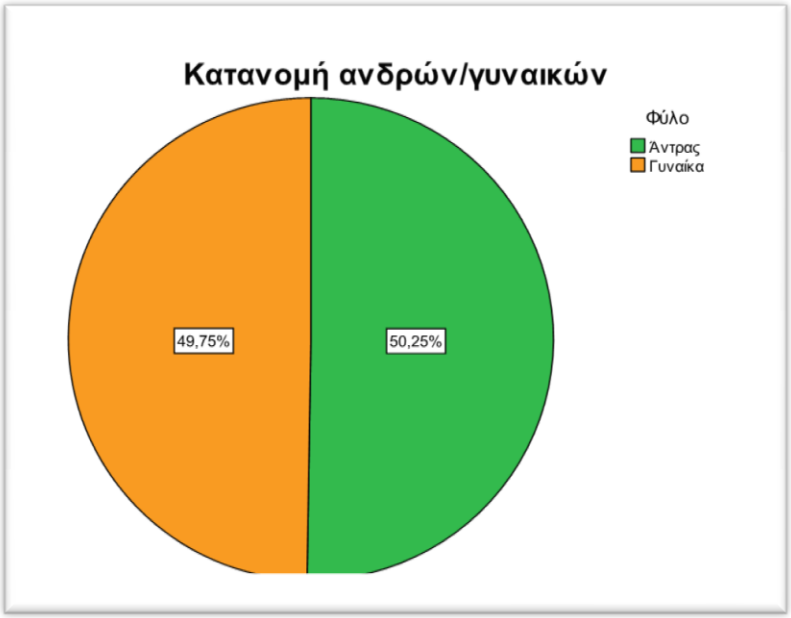
Φύλο

Στην έρευνα μας συμμετείχαν συνολικά 400 άτομα εκ των οποίων, τα 201 ήταν άντρες και τα 199 ήταν γυναίκες. Οι άντρες αποτελούν το 50,3% και οι γυναίκες το 49,8%.

Φύλο

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Άνδρας	201	50,3
Γυναίκα	199	49,8
Σύνολο	400	100,0

Πίνακας 1

Σχήμα 1

Ηλικία

Στον παρακάτω πίνακα και σχήμα παρουσιάζεται η ηλικιακή κατανομή του δείγματος. Για την στατιστική ανάλυση του δείγματος κρίθηκε σκόπιμο να προβούμε σε κωδικοποίηση της συγκεκριμένης μεταβλητής. Πιο συγκεκριμένα κατασκευάστηκαν 5 ηλικιακές κλάσεις που έχουν εύρος 5 έτη η κάθε μια. Σύμφωνα με τα αποτέλεσματα ο μεγαλύτερος αριθμός των ερωτώμενων (341) γεννήθηκε μεταξύ του «1988-1994» σε ποσοστό 85,3% ενώ μόλις 1 άτομο γεννήθηκε μεταξύ του «1970-1975».

	Συχνότητα	Ποσοστό %
1970-1975	1	0,3
1976-1981	2	0,5
1982-1987	19	4,8
1988-1994	341	85,3
>= 1994	30	7,5
Missing	7	1,8
Σύνολο	400	100,0

Πίνακας 2

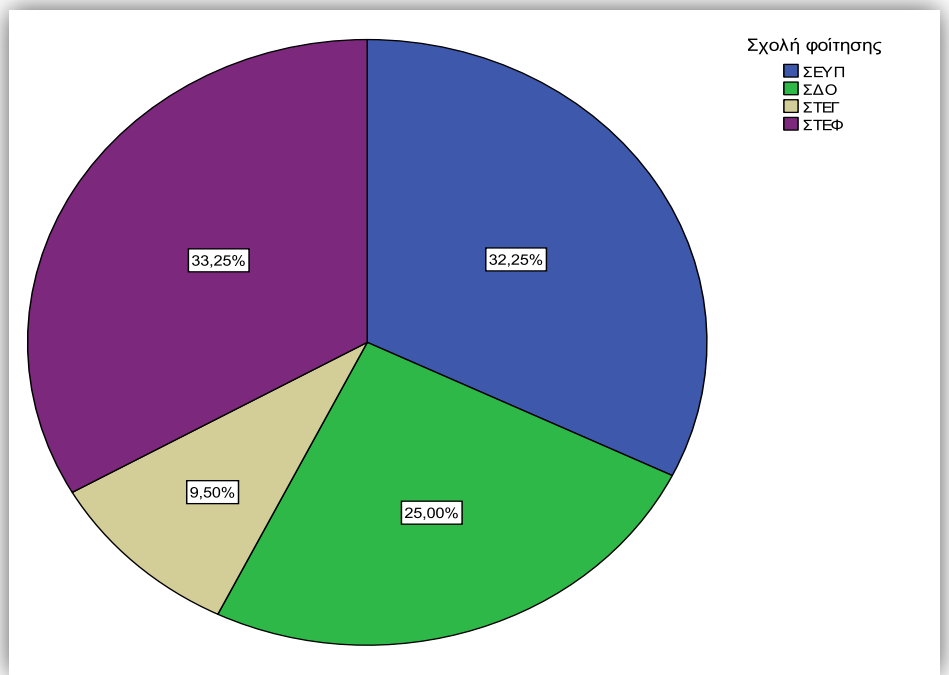
Σχολή Φοίτησης

Στο παρακάτω πίνακα και σχήμα φαίνονται οι συμμετέχοντες του δείγματος ανά σχολή. Πιο συγκεκριμένα, έχουμε 129 (32,3%) φοιτητές ΣΕΥΠ, 100 (25%) ΣΔΟ, 38 (9,5%) ΣΤΕΓ και 133 (33,3%) ΣΤΕΦ. Το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος μας ανήκει στη σχολή της ΣΤΕΦ.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
ΣΕΥΠ	129	32,3
ΣΔΟ	100	25,0

ΣΤΕΓ	38	9,5
ΣΤΕΦ	133	33,3
Σύνολο	400	100,0

Πίνακας 3

Σχήμα 3

Πρόσβαση στο διαδίκτυο από το σπίτι

Στο παρακάτω πίνακα και σχήμα παρουσιάζονται οι απαντήσεις των συμμετεχόντων σχετικά με την πρόσβαση στο διαδίκτυο από το σπίτι. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα η πλειοψηφία (379) με ποσοστό 94,8% έχουν πρόσβαση από το σπίτι ενώ μόνο οι 20 (5%) δεν έχουν. Το εύρημα αυτό έρχεται σε απόλυτη συμφωνία με την έρευνα που αποπερατώθηκε από την Ελληνική Στατιστική Αρχή για την Χρήση Τεχνολογιών Πληροφόρησης και Επικοινωνίας από τα Νοικοκυριά (2010), σύμφωνα με την οποία η κατοικία με ποσοστό 86,2% αποτελεί την πρώτη επιλογή στο τόπο

πρόσβαση με δεύτερη επιλογή την πρόσβαση από άλλους χώρους (11,3 %) από τους οποίους τα internet cafe κατακτούν την πρώτη θέση με ποσοστό 78,7%.

	Συχνότητα	Ποσοστό %
NAI	379	94,8
OXI	20	5,0
Missing	1	0,3
Σύνολο	400	100,0

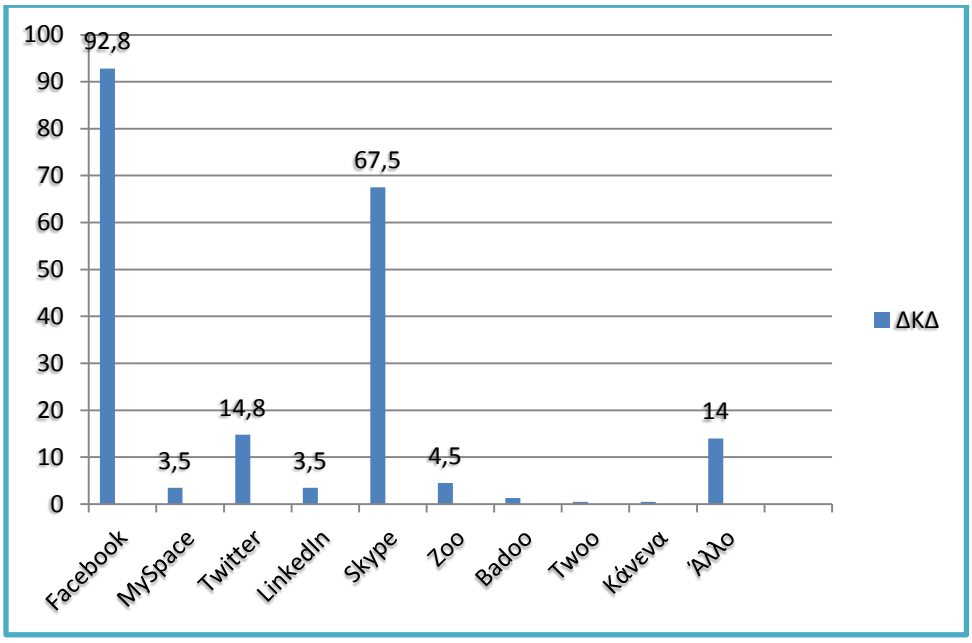
Πίνακας 4

Πιο συχνή χρήση Δ.Κ.Δ.

Στην ερώτηση ποιο Δ.Κ.Δ. χρησιμοποιούν πιο συχνά η πλειοψηφία των συμμετεχόντων (371) απάντησαν ότι χρησιμοποιούν το Facebook σε ποσοστό 92,8%, καθώς επίσης μεγάλο ποσοστό, το 67,5% συγκεντρώνεται και στην επιλογή του Skype. Σύμφωνα με την ετήσια Έρευνα Κοινωνικής Δικτύωσης 2013-2014 του Εργαστηρίου Ηλεκτρονικού Επιχειρείν-ELTRUN του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών που πραγματοποιήθηκε την περίοδο Νοέμβριος – Δεκέμβριος 2013 το πιο διαδεδομένο πλέον Μέσο Κοινωνικής Δικτύωσης είναι το Youtube (93%), στη δεύτερη θέση έρχεται το Facebook (82%), ενώ στις επόμενες θέσεις βρίσκονται το Linkedin (61%) και και το Twitter (46%). Είναι εμφανές πλέον το στάδιο ωριμότητας που βρίσκονται οι Έλληνες όσον αφορά τα social media αφού υπάρχει αυξητική τάση σε όλα τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης ενώ αρχίζει και δημιουργείται μια ενδιαφέρουσα κοινότητα χρηστών και για τα όχι τόσο γνωστά μέσα κοινωνικής δικτύωσης (instagram, foursquare,flickr και googleplus).

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Facebook	371	92,8
MySpace	14	3,5
Twitter	59	14,8
LinkedIn	14	3,5
Skype	270	67,5
Zoo	18	4,5
Badoo	5	1,3
Twoo	2	0,5
Κανένα	2	0,5
Άλλο	56	14

Πίνακας 5

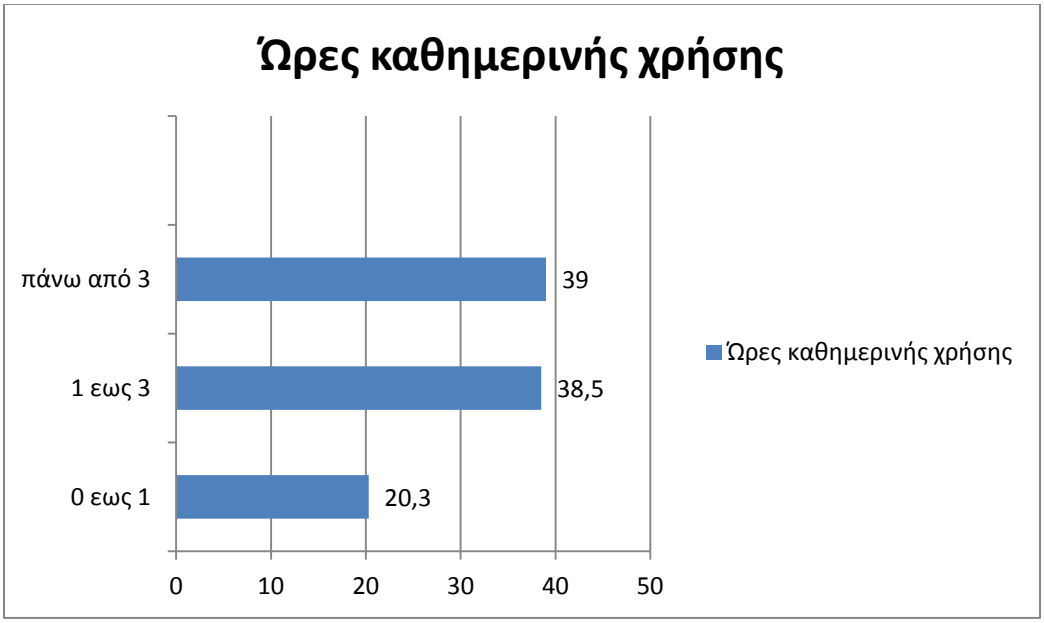

Σχήμα 5

Ώρες καθημερινής ενασχόλησης

Στην ερώτηση: πόσες ώρες ασχολείστε καθημερινά, τα αποτελέσματα μας έδειξαν ότι από τους συμμετέχοντες, οι 81 (20,3%) ασχολούνται καθημερινά μέχρι 1 ώρα, οι 154 (38,5%) 1-3 ώρες και οι 156 (39%) πάνω από 3 ώρες. Η πλειοψηφία του δείγματος μας (39%) ασχολείται πάνω από 3 ώρες καθημερινά στα Δ.Κ.Δ. γεγονός αναμενόμενο, δεδομένου της ευρείας διάδοσης τους και τις πολλές δυνατότητες που προσφέρουν στους χρήστες τους.

	Συχνότητα	Ποσοστό
0-1	81	20,3
1-3	154	38,5
>3	156	39,0
Missing	9	2,3
Σύνολο	400	100

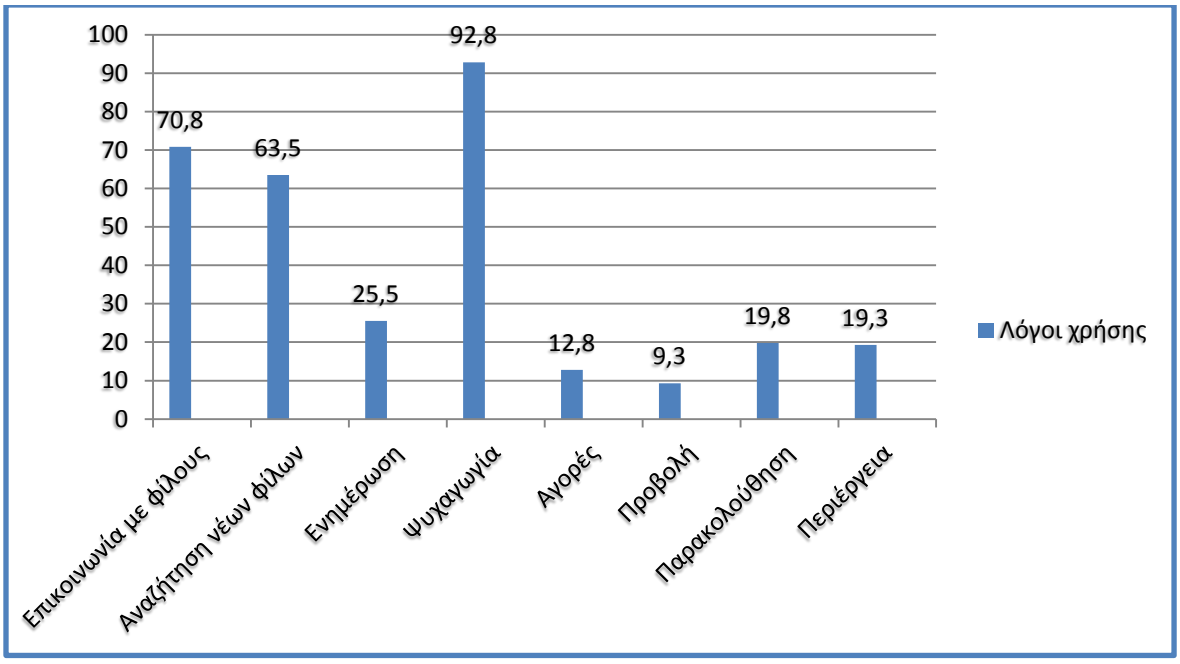
Πίνακας 6

Σχήμα 6

Λόγοι χρήση των Δ.Κ.Δ.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, στην ερώτηση για ποιο λόγο χρησιμοποιείτε τα Δ.Κ.Δ., οι 283(70,8%) απάντησαν πως τα χρησιμοποιούν για επικοινωνία με φίλους, οι 254 (63,5%) για αναζήτηση νέων φίλων, οι 102 (25,5%) τα χρησιμοποιούν ως πηγές ενημέρωσης και οι 371 (92,8%) για ψυχαγωγία. Με μικρότερα ποσοστά ακολουθεί η χρήση για αγορές, προβολή, παρακολούθηση και περιέργεια. Επομένως, τα Δ.Κ.Δ. διακρίνουμε ότι χρησιμοποιούνται ως επί των πλείστον για ψυχαγωγία των χρηστών αλλά και για την επικοινωνία με τους φίλους τους. Αποτέλεσμα που ενισχύει αυτό που η Valkenburg (2006 στο Steinfield, Ellison & Lampe, 2008) ανακάλυψε. Δηλαδή ότι, όσο περισσότερο τα άτομα χρησιμοποιούν τα Δ.Κ.Δ., τόσο μεγαλύτερη η συχνότητα αλληλεπίδρασης με τους φίλους τους, πράγμα το οποίο είχε θετικά οφέλη στην αυτοπεποίθηση των ατόμων και στην ικανοποίησής τους από τη ζωή.

Σχήμα 7

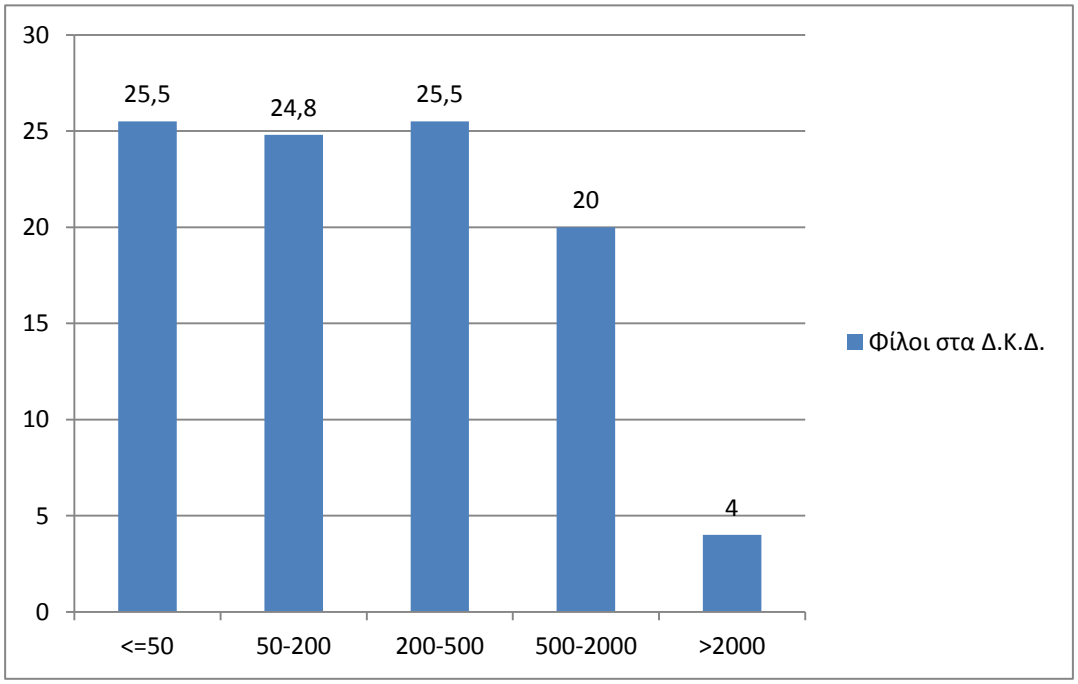
Φίλοι στα ΔΚΔ

Στην ερώτηση για τους πόσους φίλους έχουν στα Δ.Κ.Δ. οι απαντήσεις των ερωτώμενων κυμάνθηκαν μεταξύ της επιλογής "<=50" φίλους με ποσοστό 25,5% (102) και της επιλογής "200-500" φίλους με το ίδιο ποσοστό. Μεγάλος αριθμός φίλων, που όμως μπορεί να αιτιολογηθεί. Πιθανώς αυτό συμβαίνει όταν τα άτομα μετακινούνται από μια τοποθεσία σε μια άλλη. Μπαίνουν σε πανεπιστήμια για σπουδές, αλλάζουν κατοικία, παίρνουν πτυχίο και εισέρχονται στον εργασιακό χώρο. Όλα αυτά είναι γεγονότα που μπορούν να διακόψουν την σταθερότητα των σχέσεων. Τα άτομα αυτά έχουν μια σημαντική ανάγκη να μπορούν να διατηρήσουν τις επαφές με τα προηγούμενα κοινωνικά τους δίκτυα αλλά και να είναι ανοιχτοί σε νέες εμπειρίες και σχέσεις.

Οι σχέσεις είναι σημαντικά στοιχεία της κοινωνικής ανάπτυξης των νέων. Τα Δ.Κ.Δ. να έχουν σημαντικό ρόλο στην διατήρηση σχέσεων ανάμεσα σε χρήστες ενός τέτοιου πληθυσμού (Ellison,2008).

	Συχνότητα	Ποσοστό
<=50	102	25,5
50-200	99	24,8
200-500	102	25,5
500-2000	80	20,0
>2000	16	4,0
Missing	1	0,3
Σύνολο	400	100

Πίνακας 8

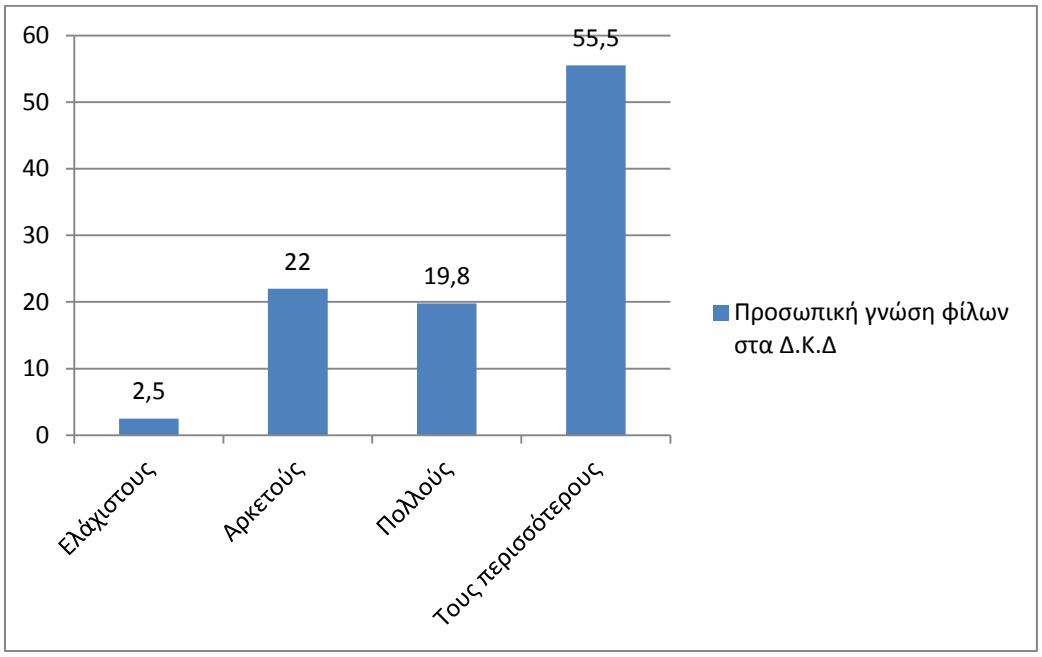

Σχήμα 8

Προσωπική γνώση φίλων στα Δ.Κ.Δ

Στην ερώτηση πόσους από αυτούς γνωρίζετε προσωπικά, σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτηθέντων η πλειοψηφία (222) με ποσοστό 55,5% απάντησε πως γνωρίζει τους περισσότερους ενώ μόνο το 2,5% (10) απάντησε πως γνωρίζει ελάχιστους. Πιθανώς οι νέοι που χρησιμοποιούν τα Δ.Κ.Δ. και ειδικότερα το Facebook όπως αναφέρθηκε παραπάνω, να εκμεταλλεύονται τις δυνατότητες που προσφέρονται μέσα από αυτά για περαιτέρω επικοινωνία με τους ήδη υπάρχοντες φίλους τους. Τα Δ.Κ.Δ. με τις συνεχώς εξελισσόμενες εφορμογές τους, προσφέρουν στους χρήστες τη δυνατότητα μιας συνεχούς επικοινωνίας, με διασκεδαστικό τρόπο και χωρίς οικονομική επιβάρυνση, αρκεί να υπάρχει η δυνατότητα σύνδεσής στο διαδίκτυο.

	Συχνότητα	Ποσοστό
Ελάχιστους	10	2,5
Αρκετούς	88	22,0
Πολλούς	79	19,8
Τους περισσότερους	222	55,5
Missing	1	0,3
Σύνολο	400	100

Πίνακας 9

Σχήμα 9

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ-ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΩΝ ΈΡΕΥΝΑΣ

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται οι πίνακες και τα αποτελέσματα από τις συσχετίσεις που πραγματοποιήθηκαν με την ανάλυση χ2. Οι συσχετίσεις αυτές πραγματοποιούνται μεταξύ των «Ωρών καθημερινής χρήσης» και της «Θετικής αποτίμησης των Δ.Κ.Δ.» με άλλες μεταβλητές προκειμένου να φανερωθεί αν υπάρχουν σημαντικά στατιστικά ευρήματα.

Α. «Ώρες καθημερινής χρήσης» και «Η χρήση Δ.Κ.Δ. προκαλεί εθισμό».

Εθισμός* Ώρες καθημερινής χρήσης

	Ώρες καθημερινής χρήσης			
Εθισμός	0-1	1-3	>3	Σύνολο
Ελάχιστα	6	3	8	17
Λίγο	6	7	4	17
Μέτρια	11	30	33	74
Πολύ	35	77	63	175
Πάρα πολύ	23	37	48	108
Σύνολο	81	154	156	391

Σύμφωνα με τα στοιχεία που συλλέχθηκαν η πλειοψηφία των ερωτώμενων (156) χρησιμοποιούν τα Δ.Κ.Δ. καθημερινά πάνω απο 3 ώρες, οι 154 κάνουν χρήση 1-3 ώρες ενώ μόνο οι 81 τα χρησιμοποιούν 0-1 ώρες. Επιπλέον στην ερώτηση για το αν η χρήση

των Δ.Κ.Δ. προκαλεί εθισμό η πλειοψηφία (175) απάντησε «πολύ» και με μικρή διαφορά (108) απάντησαν «πάρα πολύ».

Το φαινόμενο του εθισμού στο διαδίκτυο και πιο συγκεκριμένα στα Δ.Κ.Δ. φαίνεται να αυξάνεται διαρκώς δεδομένης της διαρκούς αυξανόμενης διάδοσης και ενασχόλησης των χρηστών μαζί τους. Όλο και περισσότεροι χρήστες δείχνουν να επηρεάζονται στην καθημερινότητα τους σε τέτοιο βαθμό που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως εθισμένοι. Την άποψη αυτή δείχνουν να αποδέχονται και οι ερωτώμενοι δίνοντας τις παραπάνω απαντήσεις.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	11,512[a]	8	,174
Likelihood Ratio	11,741	8	,163
Linear-by-Linear Association	,514	1	,473
N of Valid Cases	391		

a. 2 cells (13,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,52

Ανάμεσα στις ώρες καθημερινής χρήσης και στην απάντηση στην ερώτηση αν η χρήση των Δ.Κ.Δ. προκαλεί εθισμό δεν παρουσιάστηκε στατιστικά σημαντική συσχέτιση (p-τιμή=0,174>0,05) και οι μεταβλητές είναι ανεξάρτητες. Το αποτέλεσμα αυτό προκαλεί έναν έντονο προβληματισμό δεδομένου ότι οι 156 εκ των 341 ερωτώμενων κάνει χρήση των Δ.Κ.Δ. πάνω από 3 ώρες και παρόλαυτα δεν θεωρεί τον εαυτό του εθισμένο.

Β. «Ώρες καθημερινής χρήσης» και «Πιστεύετε ότι οι περισσότεροι νέοι είναι εθισμένοι».

Εθισμός νέων* Ώρες καθημερινής χρήσης

	Ώρες καθημερινής χρήσης			
Εθισμός νέων	0-1	1-3	>3	Σύνολο
Ελάχιστα	2	5	3	10
Λίγο	1	12	3	16
Μέτρια	10	32	25	67
Πολύ	31	58	65	154
Πάρα πολύ	36	47	60	143
Σύνολο	80	154	156	390

Στην ερώτηση αυτή, οι ερωτώμενοι συμπεριλαμβάνοντας και τους ίδιους κλίθηκαν να απαντήσουν στην ερώτηση για το αν πιστεύουν οτι οι περισσότεροι νέοι είναι εθισμένοι. Τα αποτελέσματα είναι παρόμοια με εκείνα της ερώτησης για τον αν τα Δ.Κ.Δ. προκαλούν εθισμό, καθώς και στην ερώτηση αυτή η πλειοψηφία (154) επέλεξε την απάντηση «πολύ» και οι 143 επέλεξε την απάντηση «πάρα πολύ». Με βάση τα παραπάνω αποτελέσματα μας δίνεται η δυνατότητα να τονίσουμε για μια ακόμη φορά τη τάση που έχουν οι χρήστες προς τον εθισμό δεδομένης της εντατικής ενασχόλης τους με τα Δ.Κ.Δ. και τον υπολογιστή. Μπορούμε να μιλήσουμε όμως αποκλειστικά για τάση και όχι για εθισμένους ερωτώμενους καθώς δεν γνωρίζουμε όλες εκείνες τις πληροφορίες που απαιτούνται για το χαρακτηρισμό τους.

Chi-Square Tests

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	14,904[a]	8	,061
Likelihood Ratio	14,904	8	,061
Linear-by-Linear Association	,003	1	,960
N of Valid Cases	390		

a. 4 cells (26,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,05.

Ανάμεσα στις ώρες καθημερινής χρήσης και στην απάντηση στην ερώτηση για το αν οι νέοι είναι εθισμένοι δεν παρουσιάστηκε στατιστικά σημαντική συσχέτιση (p-τιμή=0,061>0,05) και οι μεταβλητές είναι ανεξάρτητες. Το αποτέλεσμα αυτό ταιριάζει με το αποτέλεσμα της προηγούμενης συσχέτισης και εντείνει το προβληματισμό που δημιουργείται και αναφερθήκαμε και παραπάνω.

Γ. «Ώρες καθημερινής χρήσης» και «Ευκολία μη χρήσης Δ.Κ.Δ.».

Ευκολία μη χρήσης Δ.Κ.Δ. * Ώρες καθημερινής χρήσης

	Ώρες καθημερινής χρήσης			
Ευκολία μη χρήσης	0-1	1-3	>3	Σύνολο
Ελάχιστα	12	12	19	43
Λίγο	10	30	48	88
Μέτρια	21	60	49	130
Πολύ	16	37	29	82
Πάρα πολύ	22	15	11	48
Σύνολο	81	154	156	391

Στον παραπανω πίνακα εμφανίζονται οι απαντήσεις των ερωτώμενων στη ερώτηση σχετικά με την ευκολία μη χρήσης των Δ.Κ.Δ.. Η πλειοψηφία των απαντήσεων (130) βρίσκετε στην επιλογή «Μέτρια» ενώ με μικρή διαφορά μεταξύ τους βρίσκονται οι απαντήσεις «Λίγο» (88) και «Πολύ» (82). Τα αποτελέσματα αυτά μας αναδεικνύουν για μια ακόμη φορά το βαθμό διάδοσης και εμπλοκής των κοινωνικών μέσων στην καθημερινότητας των χρηστών, τόσο ώστε να δυσκολεύονται σε μεγάλο βαθμό να μην τα χρησιμοποιούν σε καθημερινή βάση.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	34,819[a]	8	,000
Likelihood Ratio	32,069	8	,000
Linear-by-Linear Association	12,518	1	,000
N of Valid Cases	391		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8,91.

Οι ώρες καθημερινής χρήσης και η απάντηση στην ερώτηση αν είναι εύκολη η μη χρήση τους παρουσιάζουν στατιστικά σημαντική συσχέτιση (p-τιμή=0,00<0,05) και είναι εξαρτημένες. Το αποτέλεσμα αυτό μας δίνει τη δυνατότητα να παρατησούμε ότι όσο αυξάνονται οι ώρες καθημερινής τόσο δυσκολεύει και η ευκολία μη χρησιμοποίησης των ΔΚΔ..

Δ. «Ώρες καθημερινής χρήσης» και «Ξεχνιέστε όταν χρησιμοποιείτε τα Δ.Κ.Δ.»

Ξεχνιέστε όταν χρησιμοποιείτε τα Δ.Κ.Δ.* Ώρες καθημερινής χρήσης

	Ώρες καθημερινής χρήσης			
Ξεχνιέστε στα Δ.Κ.Δ.	0-1	1-3	>3	Σύνολο
Ελάχιστα	21	19	12	52
Λίγο	23	31	11	65
Μέτρια	18	43	41	102
Πολύ	14	44	56	114
Πάρα πολύ	5	17	36	58
Σύνολο	81	154	156	391

Κατά τη διάρκεια της συμπλήρωσης του ερωτηματολόγιου οι ερωτώμενοι κλίθηκαν να απαντήσουν και στην ερώτηση σχετικά με το αν ξεχνιούνται όταν χρησιμοποιούν τα Δ.Κ.Δ.. Τις περισσότερες απαντήσεις (114) δέχτηκε η επιλογή «Πολύ» ενώ πολλές απαντήσεις δέχτηκε και η επιλογή «Μέτρια». Οι απάντησεις αυτές αναδεικνύουν τη συμπεριφορά που έχουν οι περισσότεροι χρήστες των Δ.Κ.Δ. κατά τη διάρκεια της ενασχόλησης τους με αυτά. Όπως αναφέρεται και από το Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Διαδικτύου, οι περισσότεροι χρήστες χρησημοποιούν τα Δ.Κ.Δ. σαν ένα τρόπο για να ξεφύγουν από τα προβλήματα ή να απαλλαγούν από ένα αίσθημα δυσφορίας και κακής διάθεσης. Επίσης παρουσιάζουν παραμέληση ή και απομόνωση από την οικογένεια και τους φίλους και διακινδύνευση απώλειας σημαντικών σχέσεων ή εκπαιδευτικών ευκαιριών και μείωση των σχολικών επιδόσεων.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	49,761[a]	8	,000
Likelihood Ratio	50,231	8	,000
Linear-by-Linear Association	42,993	1	,000
N of Valid Cases	391		

a.0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,77.

Οι ώρες καθημερινής χρήσης και η απάντηση στην ερώτηση αν ξεχνιούνται παρουσιάζουν στατιστικά σημαντική συσχέτιση (p-τιμή=0,00<0,05) και οι μεταβλητές είναι εξαρτημένες. Το αποτέλεσμα αυτό μας δίνει τη δυνατότητα να παρατησούμε ότι όσο αυξάνονται οι ώρες καθημερινής χρήσης, τόσο αυξάνονται και τα άτομα που ξεχνιούνται χρησιμοποιώντας τα ΔΚΔ, με εξαίρεση το τελευταίο επίπεδο που θα μπορούσαμε να πούμε ότι αποφεύγει ένα άτομο να κατατάξει τον εαυτό του.

Ε. «Θετική αποτίμηση των Δ.Κ.Δ» και «Ενοχλήσεις μέσω των Δ.Κ.Δ.»

Ενοχλήσεις μέσω των Δ.Κ.Δ. *Θετική αποτίμηση των Δ.Κ.Δ.

Θετική αποτίμηση των Δ.Κ.Δ.	Ενοχλήσεις μέσω των Δ.Κ.Δ					
	Ελάχιστα	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ	Σύνολο
Ελάχιστα	13	5	10	3	3	34
Λίγο	39	20	21	5	3	88
Μέτρια	82	39	51	34	4	210
Πολύ	15	12	17	6	4	54
Πάρα πολύ	5	1	1	2	5	14
Σύνολο	154	77	100	50	19	400

Στην ερώτηση έχετε δεχτεί ενοχλήσεις μέσω των Δικτύων Κοινωνικής Δικτύωσης, παρατηρούμε ότι, σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτηθέντων, η πλειοψηφία (154) έχουν δεχτεί ελάχιστα (ως καθόλου), οι 100 μέτρια και μόλις οι 19 υποστηρίζουν ότι έχουν δεχτεί παρά πολύ. Πιθανώς, οι νέοι σήμερα να είναι περισσότερο ενημερωμένοι και ευαισθητοποιημένοι όσο αφορά το φαινόμενο της διαδικτυακής παρενόχλησης, αν λάβουμε υπόψη τη σημασία που έχει δοθεί και τις καμπάνιες ενημέρωσης και ασφαλούς πλοήγησης στο ιντερνέτ κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	47,968[a]	16	,000
Likelihood Ratio	33,738	16	,006
Linear-by-Linear Association	5,215	1	,022
N of Valid Cases	400		

a. 8 cells (32,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,67.

Οι ενοχλήσεις στα Δ.Κ.Δ. και η απάντηση στην ερώτηση για τη θετική αποτίμηση αυτών παρουσιάζουν στατιστικά σημαντική συσχέτιση (p-τιμή=0,00<0,05) και οι μεταβλητές είναι εξαρτημένες. Το αποτέλεσμα αυτό μας δίνει τη δυνατότητα να παρατησούμε ότι παρόλο που οι χρήστες δέχονται ελάχιστες (έως καθόλου) ενοχλήσεις, τα αποτιμούν ως μέτρια. Το αποτέλεσμα αυτό προκαλεί έντονο ενδιαφέρον.

ΣΤ. «Θετική αποτίμηση των Δ.Κ.Δ» και «Χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών».

Θετική αποτίμηση των Δ.Κ.Δ * Χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών

Θετική αποτίμηση των Δ.Κ.Δ.	Χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών					
	Ελάχιστα	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ	Σύνολο
Ελάχιστα	0	2	4	8	20	34
Λίγο	3	3	17	22	43	88
Μέτρια	5	12	45	63	85	210
Πολύ	1	2	5	12	34	54
Πάρα πολύ	2	0	0	2	10	14
Σύνολο	11	19	71	107	192	400

Στην ερώτηση «χρησιμοποιείτε άλλα προγράμματα στον Η/Υ εκτός παιχνιδιών», το μεγαλύτερο ποσοστό απάντησε ότι χρησιμοποιεί πάρα πολύ (192) ενώ 107 απάντησαν μέτρια. Άρα βλέπουμε ότι διατίθεται χρόνος από τους νέους στον υπολογιστή και για άλλες δραστηριότητες, όχι αποκλειστικά και μόνο για την χρήση παιχνιδιών. Οι νέοι, φαίνεται να ενισχύουν τις γνώσεις τους και δεξιότητες τους και με περαιτέρω προγράμματα στον Η/Υ. Η θετική αποτίμηση των Δ.Κ.Δ και εδώ με μεγάλο ποσοστό χαρακτηρίζεται μέτρια (210) ενώ προσδοκούσαμε να χαρακτηρίζεται περισσότερο θετική, δεδομένου ότι τα Δ.Κ.Δ είναι online κοινότητες οι οποίες παρέχουν άπειρες δυνατότητες στον χρήστη αλλά και τον συστήνουν σε νέες εφαρμογές και προγράμματα στο διαδίκτυο. Αποτελούν πηγές πληροφόρησης για τους χρήστες και

συνδέονται με ένα ευρύ φάσμα θετικών επιρροών όπως η ανταλλαγή και η διάχυση πληροφοριών από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη (Jones, 2009).

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	26,552[a]	16	,047
Likelihood Ratio	27,529	16	,036
Linear-by-Linear Association	,052	1	,819
N of Valid Cases	400		

a. 10 cells (40,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,39.

Η χρήση άλλων προγραμμάτων εκτώς παιχνιδιών και η απάντηση στην ερώτηση για τη θετική αποτίμηση αυτών παρουσιάζουν στατιστικά σημαντική συσχέτιση (p-τιμή=0,047<0,05) και οι μεταβλητές είναι εξαρτημένες.

Ζ. «Θετική αποτίμηση Δ.Κ.Δ.» και «Ξεχνιέστε όταν χρησιμοποιείτε τα Δ.Κ.Δ».

Θετική αποτίμηση Δ.Κ.Δ.* Ξεχνιέστε όταν χρησιμοποιείτε τα Δ.Κ.Δ

Θετική αποτίμηση των Δ.Κ.Δ.	Ξεχνιέστε στα Δ.Κ.Δ					
	Ελάχιστα	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ	Σύνολο
Ελάχιστα	5	5	6	11	7	34
Λίγο	16	20	27	17	8	88
Μέτρια	20	34	57	72	27	210
Πολύ	10	7	14	13	10	54
Πάρα πολύ	3	2	1	2	6	14
Σύνολο	54	68	105	115	58	400

Στην ερώτηση νιώθετε ότι ξεχνιέστε ή ‘κολλάτε’ όταν χρησιμοποιείτε ένα Δ.Κ.Δ. οι 115 απάντησαν πολύ, όπου είναι και η πλειοψηφία των ερωτηθέντων, οι 105 απάντησαν μέτρια, οι 68 λίγο, οι 54 ελάχιστα και οι 58 πάρα πολύ ,γεγονός που μας υποδεικνύει πως ένα μεγάλο ποσοστό κολλάει ή ξεχνιέται αρκετά όταν βρίσκεται σε κάποιο Δ.Κ.Δ. Αυτό συμβαίνει πιθανότατα επειδή η χρήση online κοινωνικών δικτύων προσφέρει στους χρήστες τους πολλά οφέλη και πλεονεκτήματα όπως η άμεση αλληλεπίδραση μεταξύ των χρηστών, καλύπτοντας επίσης, την βασικά ανάγκη των ανθρώπων να μοιραστούν σκέψεις και απόψεις. Παρέχουν ακόμα την δυνατότητα άμεσης ενημέρωσης για οτιδήποτε συμβαίνει στον κόσμο την ίδια στιγμή. Τέλος, προσφέρουν τη δυνατότητα εύκολης πρόσβασης σε ψυχαγωγικό περιεχόμενο από το

σπίτι, και πολλά ακόμα οφέλη συμφώνα με την Κοινωνία των Πολιτών για την διαχείριση των Ανθρωπίνων Πόρων (SHRM).

Chi-Square Tests

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	29,622[a]	16	,020
Likelihood Ratio	28,263	16	,029
Linear-by-Linear Association	1,476	1	,224
N of Valid Cases	400		

a. 7 cells (28,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,89.

Η θετική αποτίμηση των Δ.Κ.Δ. και η απάντηση στην ερώτηση «Ξεχνιέστε όταν χρησιμοποιείτε τα Δ.Κ.Δ.» παρουσιάζει στατιστικά σημαντική συσχέτιση (p-τιμή=0,020<0,05) και οι μεταβλητές είναι εξαρτημένες.

Η. «Θετική αποτίμηση των Δ.Κ.Δ» και «Δυσκολία χρήσης Υπολογιστή».

Θετική αποτίμηση των Δ.Κ.Δ * Δυσκολία χρήσης Υπολογιστή.

Θετική αποτίμηση των Δ.Κ.Δ.	Δυσκολία χρήσης Υπολογιστή					
	Ελάχιστα	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ	Σύνολο
Ελάχιστα	25	3	3	2	1	34
Λίγο	47	19	13	6	3	88
Μέτρια	119	38	35	14	4	210
Πολύ	26	12	6	8	2	54
Πάρα πολύ	8	1	0	1	4	14
Σύνολο	225	73	57	31	14	400

Όσον αφορά την ερώτηση θεωρείτε δύσκολο να χρησιμοποιείτε τον Η/Υ, οι 225 απάντησαν ελάχιστα, και μόλις οι 14 απάντησαν πάρα πολύ. Σύμφωνα με το παραπάνω αποτέλεσμα βλέπουμε ότι παρόλο που έχουν ευκολία στο χειρισμό του υπολογιστή, ωστόσο η αποτίμηση τους στα Δ.Κ.Δ. παραμένει μέτρια.

Chi-Square Tests

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	40,891[a]	16	,001
Likelihood Ratio	27,713	16	,034
Linear-by-Linear Association	4,869	1	,027
N of Valid Cases	400		

a. 10 cells (40,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,49.

Η θετική αποτίμηση των Δ.Κ.Δ. και η απάντηση στην ερώτηση «Δυσκολία χρήσης του Η/Υ» παρουσιάζει στατιστικά σημαντική συσχέτιση (p-τιμή=0,01<0,05) και οι μεταβλητές είναι εξαρτημένες. Επομένως, ενώ θα περιμέναμε η αποτίμηση σε σχέση με την ευκολία χρήσης του υπολογιστή να είναι πολύ θετική, οι απαντήσεις των ερωτώμενων μας έδειξαν ότι την αποτιμούν μέτρια.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συζήτηση αποτελεσμάτων

Δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος.

Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν 201 άνδρες σπουδαστές και 199 γυναίκες σπουδάστριες από όλες τις σχολές του ΤΕΙ Ηρακλείου Κρήτης. Πιο συγκεκριμένα, έχουμε 129 (32,3%) φοιτητές ΣΕΥΠ, 100 (25%) φοιτητές ΣΔΟ, 38 φοιτητές (9,5%) ΣΤΕΓ και 133 φοιτητές (33,3%) ΣΤΕΦ. Το 85,3% των ερωτηθέντων του δείγματος γεννήθηκε μεταξύ του «1988-1994», το 4,8% γεννήθηκε μεταξύ του «1982-1987», ενώ μόλις το 7,5% γεννήθηκε μετά το 1994. Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το Παρατηρητήριο για την Κοινωνία της Πληροφορίας (2010), η χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή και του διαδικτύου είναι εντονότερη στις ηλικιακές ομάδες 16-35, με τα άτομα ηλικίας 16-24 να εμφανίζουν τα μεγαλύτερα ποσοστά χρήσης, ενώ αντίθετα όσο αυξάνεται η ηλικία τους, τα άτομα χάνουν την εξοικείωση τους με το διαδίκτυο.

Πρόσβαση στο διαδίκτυο από το σπίτι

Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας διαφαίνεται ότι η πλειοψηφία του συγκεκριμένου δείγματος φοιτητών έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο από το σπίτι με ποσοστό 94,8% ενώ μόλις το 5% δεν έχει. Το αποτέλεσμα αυτό έρχεται σε συμφωνία με την έρευνα που πραγματοποιήθηκε από την Ελληνική Στατιστική Αρχή για την Χρήση Τεχνολογιών Πληροφόρησης και Επικοινωνίας από τα Νοικοκυριά (2010), σύμφωνα με την οποία την πρώτη θέση όσον αφορά τον τόπο πρόσβασης εξακολουθεί να κατέχει η κατοικία (86,2 %), ενώ με πολύ μικρότερο ποσοστό εμφανίζεται η πρόσβαση από άλλους χώρους (11,3 %) από τους οποίους τα internet cafe κατακτούν την πρώτη θέση με ποσοστό 78,7 %.

Πιο συχνή χρήση Δ.Κ.Δ.

Το 92,8% των φοιτητών απάντησε ότι χρησιμοποιεί το Facebook ως πρώτη επιλογή, ενώ δεύτερο στην επιλογή είναι το Skype με ποσοστό 67,5%. Ακολουθούν οι επιλογές του Twitter (14,8%),του Zoo (4,5%) και του MySpace (3,5%). Σύμφωνα με την ετήσια Έρευνα Κοινωνικής Δικτύωσης 2013-2014 του Εργαστηρίου Ηλεκτρονικού Επιχειρείν-ELTRUN του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών που πραγματοποιήθηκε την περίοδο Νοέμβριος – Δεκέμβριος 2013 το πιο διαδεδομένο πλέον Μέσο Κοινωνικής Δικτύωσης είναι το Youtube (93%), στη δεύτερη θέση έρχεται το Facebook (82%), ενώ στις επόμενες θέσεις βρίσκονται το Linkedin (61%) και το Twitter (46%).

Ώρες καθημερινής ενασχόλησης

Η πλειοψηφία του δείγματος με ποσοστό 39% ασχολείται πάνω από 3 ώρες καθημερινά στα Δ.Κ.Δ., το 38,5% 1-3 ώρες ενώ μόλις το 20,3% ασχολείται καθημερινά μέχρι 1 ώρα. Ανάλογα ποσοστά αναφέρονται και στην πανευρωπαϊκή διαδικτυακή έρευνα συνηθειών της InSites Consulting. Η έρευνα αναδεικνύει το προφίλ ενός ιδιαίτερα ενεργού, κοινωνικού και συνειδητοποιημένου Έλληνα χρήστη. Το 66% μπαίνει στο Διαδίκτυο καθημερινά, ενώ το 24% είναι ενεργά συνδεδεμένο για περισσότερες από τέσσερις ώρες (Γιώτη, 2011). Επίσης, βρίσκεται σε συμφωνία με πρόσφατη έρευνα στην Ελλάδα που έδειξε ότι η πλειοψηφία των φοιτητών χρησιμοποιούν το διαδίκτυο για 1-3 ώρες ημερησίως (Τσουβέλας, Γιωτάκος, 2011). Στην Ελλάδα παρατηρούνται ποσοστά που την κατατάσσουν στις χώρες με τα υψηλότερα ποσοστά εθισμού στο Διαδίκτυο παγκοσμίως, μαζί με την Κίνα, την Ταιβάν, και τη Ν. Κορέα, με τις σελίδες κοινωνικής δικτύωσης να αποτελούν την κυριότερη αιτία εθισμού στην Ελλάδα (Καραπέτσας και άλλοι 2012, Κατάκη 2012).

Λόγοι χρήση των Δ.Κ.Δ.

Όσον αφορά τους λόγους επισκεψιμότητας στις σελίδες κοινωνικής δικτύωσης, οι 283 (70,8%) απάντησαν πως τα χρησιμοποιούν για επικοινωνία με φίλους, οι 254 (63,5%) για αναζήτηση νέων φίλων, οι 102 (25,5%) τα χρησιμοποιούν ως πηγές ενημέρωσης και οι 371 (92,8%) για ψυχαγωγία. Με μικρότερα ποσοστά ακολουθεί η χρήση για αγορές, προβολή, παρακολούθηση και περιέργεια. Τα παραπάνω έρχονται σε απόλυτη συμφωνία με την επίσημη ιστοσελίδα του ΣΕΠΕ, όπου το 36 % των Ελλήνων χρησιμοποιούν τα Δ.Κ.Δ. για να επικοινωνήσει με τους φίλους του, να εκφραστεί, να ψυχαγωγηθεί, να αποδράσει, να φλερτάρει, να εκτονωθεί.

Φίλοι_στα_ΔΚΔ

Όσον αφορά τον αριθμό των φίλων στα Δ.Κ.Δ. οι απαντήσεις των φοιτητών κυμάνθηκαν μεταξύ της επιλογής "<=50" φίλους με ποσοστό 25,5% και της επιλογής "200-500" φίλους με το ίδιο ποσοστό ενώ μονο το 20% επέλεξε "500-2000". Οι απαντήσεις αυτές έρχονται σε συνάρτηση με όσα η Valkenburg ανακάλυψε στο Steinfield το 2006. Σύμφωνα με όσα ανέφερε όσο περισσότερο τα άτομα χρησιμοποιούν τα Δ.Κ.Δ., τόσο μεγαλύτερη η συχνότητα αλληλεπίδρασης με τους φίλους τους, πράγμα το οποίο είχε θετικά οφέλη στην αυτοπεποίθηση των ατόμων και στην ικανοποίησής τους από τη ζωή. Επίσης σύμφωνα με την Κοινωνία των Πολιτών για την διαχείριση των Ανθρωπίνων Πόρων (SHRM) παρέχουν την δυνατότητα δημιουργίας δεσμών με πολύ μεγάλο αριθμό ατόμων παγκοσμίως, από διαφορετικές χώρες, κοινωνίες, πολιτισμούς με διαφορετικές συνήθειες και χαρακτηριστικά.

Προσωπική γνώση φίλων στα Δ.Κ.Δ

Η πλειοψηφία με ποσοστό 55,5% απάντησε πως γνωρίζει προσωπικά τους περισσότερους φίλους του στα Δ.Κ.Δ., το 22% αρκετούς ενώ μόνο το 2,5% (10) απάντησε πως γνωρίζει ελάχιστους.

Συζήτηση συσχετίσεων

Στην έρευνα μας παρατηρούμε σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στη χρήση Δ.Κ.Δ. που κάνουν οι φοιτητές και στις ώρες που αφιερώνουν καθημερινά σε αυτά. Πιο συγκεκριμένα, η πλειοψηφία (156) χρησιμοποιεί τα Δ.Κ.Δ. πάνω από 3 ώρες και επόμενο,επίσης μεγάλο ποσό (154) από 1 ως και 3 ώρες .

Οι 175 επίσης, στην ερώτηση αν η χρήση των Δ.Κ.Δ. προκαλεί εθισμό απάντησαν «πολύ» ενώ οι 108 απάντησαν «πάρα πολύ». Αποτελέσματα, που μας επαληθεύονται και από το θεωρητικό μέρος, στο οποίο αναφέρεται ότι το φαινόμενο του εθισμού στα Δ.Κ.Δ. εμφανίζεται να αυξάνεται δεδομένης της εξελισσόμενης διάδοσης και ενασχόλησης των χρηστών με αυτά.

Ερευνητές όπως οι Weiv & al.(2011) υποστηρίζουν πως τα νέα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν μειονεκτήματα και οι κίνδυνοι που υπήρχαν στα παραδοσιακά μέσα και στις προσωπικές σχέσεις των ανθρώπων υπάρχουν και σε αυτά**.**

Παρόμοιο αποτέλεσμα παρατηρούμε και στην συνέχεια, όπου διακρίνουμε μια σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στις ώρες καθημερινής χρήσης των Δ.Κ.Δ. και στο αν πιστεύουν οι φοιτητές, ότι οι περισσότεροι νέοι είναι εθισμένοι, με την πλειοψηφία (154) να απαντάει «πολύ» και να ακολουθούν (143) με απάντηση «πάρα πολύ». Γεγονός που μας δίνει την δυνατότητα να επιβεβαιώσουμε ότι όντως υπάρχει μια τάση εθισμού στους νέους στα Δ.Κ.Δ., στις δυνατότητες και εναλλακτικές επικοινωνίας και ψυχαγωγίας που αυτά προσφέρουν, κάτι το οποίο και οι ίδιοι το επιβεβαιώνουν.

Όσον αφορά τις ώρες που αφιερώνουν καθημερινά οι φοιτητές σε σχέση με την δυνατότητα μη χρήσης των Δ.Κ.Δ. από εκείνους, η πλειοψηφία (130) την χαρακτήρισε μέτρια. Υπάρχει μια στατιστικά σημαντικά συσχέτιση ανάμεσα σε αυτές τις μεταβλητές, η οποία υποδεικνύει ότι όσο αυξάνονται οι ώρες καθημερινής χρήσης τόσο ελαττώνεται και η δυνατότητα των χρηστών να μην κάνουν χρήση των Δ.Κ.Δ.

Επί προσθέτως, στατιστικά σημαντική συσχέτιση διαφαίνεται ανάμεσα στις ενοχλήσεις που δέχονται μέσω των Δ.Κ.Δ. οι φοιτητές και στην αποτίμηση που έχουν γι’

αυτά. Η πλειοψηφία (154) απάντησε «ελάχιστα» για τις ενοχλήσεις ενώ χαρακτήρισε την αποτίμηση της προς τα Δ.Κ.Δ «μέτρια». Το αποτέλεσμα, μας υποδεικνύει ότι παρόλο που οι χρήστες των δικτύων κοινωνικής δικτύωσης δέχονται από ελάχιστες έως καθόλου ενοχλήσεις αποδίδουν μέτρια αποτίμηση αυτών.

Στατιστικά σημαντική συσχέτιση βλέπουμε ότι παρουσιάζεται και ανάμεσα στις ώρες καθημερινής χρήσης και στο αν ξεχνιούνται οι φοιτητές στα Δ.Κ.Δ. όταν κάνουν χρήση αυτών. Οι 114 απάντησαν «πολύ» σε αυτό το ερώτημα, άρα παρατηρούμε ότι όσο αυξάνονται οι ώρες καθημερινής τόσο αυξάνονται και τα άτομα που ξεχνιούνται χρησιμοποιώντας τα Δ.Κ.Δ.

Αυτή η άποψη φαίνεται να συμβαδίζει σε αρκετό βαθμό με αυτό που αναφέρετε και από Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Διαδικτύου, οι περισσότεροι χρήστες χρησιμοποιούν τα Δ.Κ.Δ. σαν ένα τρόπο για να ξεφύγουν από τα προβλήματα ή να απαλλαγούν από ένα αίσθημα δυσφορίας και κακής διάθεσης.

Ανάμεσα στη αποτίμηση των Δ.Κ.Δ. και την χρήση άλλων προγραμμάτων στον Η/Υ εκτός παιχνιδιών φαίνεται να υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση επίσης. Η πλειονότητα των φοιτητών απάντησε «πάρα πολύ» στην ερώτηση για τη χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών πράγμα που μας υποδεικνύει ότι διατίθεται χρόνος από τους νέους στον υπολογιστή και για άλλες δραστηριότητες, όχι αποκλειστικά και μόνο για την χρήση παιχνιδιών. Οι νέοι, φαίνεται να ενισχύουν τις γνώσεις και δεξιότητες τους και με περαιτέρω προγράμματα στον Η/Υ. Η θετική αποτίμηση των Δ.Κ.Δ. χαρακτηρίζεται μέτρια (210) . Θα προσδοκούσαμε να χαρακτηρίζεται περισσότερο θετική, δεδομένου ότι τα Δ.Κ.Δ. είναι online κοινότητες οι οποίες παρέχουν άπειρες δυνατότητες στον χρήστη αλλά και τον συστήνουν σε νέες εφαρμογές και προγράμματα στο διαδίκτυο. Επιπλέον, αποτελούν πηγές πληροφόρησης για τους χρήστες και συνδέονται με ένα ευρύ φάσμα θετικών επιρροών όπως η ανταλλαγή και η διάχυση πληροφοριών από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη (Jones, 2009).

Τέλος, υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στο αν οι φοιτητές αποτιμούν θετικά την χρήση των Δ.Κ.Δ. και στο αν θεωρούν δύσκολο να χρησιμοποιούν τον Η/Υ. Οι 225 απάντησαν «ελάχιστα» στο ερώτημα δυσκολίας χρήσης του υπολογιστή

και χαρακτήρισαν «μέτρια» την αποτίμηση προς τα Δ.Κ.Δ. Θα αναμέναμε να αποτιμούνται τα Δ.Κ.Δ. περισσότερο θετικά λόγω του γεγονότος ότι συμβάλλουν στη εκμάθηση χρήσης περισσότερων λειτουργιών όσον αφορά τον Η/Υ.

Συμπεράσματα

Η έρευνά μας αφορά στη χρήση των Δικτύων Κοινωνικής Δικτύωσης και στο πώς αυτή επηρεάζει τους νέους. Πιο συγκεκριμένα, το πεδίο έρευνας μας ήταν το ΤΕΙ Κρήτης και το προς μελέτη δείγμα μας, οι φοιτητές αυτού, ανεξαρτήτου σχολής, ηλικίας και φύλλου.

Σκοπός της πτυχιακής μας ήταν να διερευνήσουμε τις πεποιθήσεις, και τις προτιμήσεις των φοιτητών του ΤΕΙ Κρήτης για το κατά πόσο η χρήση των Δ.Κ.Δ. επηρεάζει τις συνήθειες, την επικοινωνία και την προσωπικότητά τους. Επίσης να διερευνήσουμε θετικές πλευρές της χρήσης αυτής, όπως την πιθανή ενίσχυση της κοινωνικότητας και των γνώσεων τους, αλλά και αντίστοιχες αρνητικές, όπως πιθανότητες εθισμού, εκφοβισμού, αποξένωσης και εσωστρέφειας.

Η επιλογή μας να ασχοληθούμε με την έρευνα αυτή, στηρίχθηκε στην ολοένα και αυξανόμενη «εισβολή» των Δ.Κ.Δ. στις ζωές μας και όπως έχουμε αναφέρει και στο θεωρητικό μας κομμάτι, πρόκειται για ένα κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο συνεχώς «μεταλλάσεται» και προκαλεί έντονη ανησυχία, καθώς έχει προεκτάσεις όχι μόνο προσωπικές, αλλά και οικονομικοπολιτικές (Jackson 2005, Kaplan & Haenlein 2009, Zhang 2010).

Σύμφωνα λοιπόν με τα αποτελέσματά μας, επιβεβαιώνεται το γεγονός πως τα Δ.Κ.Δ. αποτελούν σημαντικό κομμάτι της καθημερινότητας των φοιτητών του δείγματός μας, καθώς οι περισσότεροι από αυτούς δήλωσαν πως, όχι μόνο τα χρησιμοποιούν, αλλά ξοδεύουν και πολλές ώρες της ημέρας τους σε αυτά, σε ποσοστά 38,5% από 1 έως 3 ώρες και αντίστοιχα 39,0% πάνω από 3 ώρες. Αυτός είναι και ένας από τους κινδύνους που επιφυλλάσει η χρήση των Δ.Κ.Δ., η σπατάλη χρόνου, σύμφωνα με τους Weir & al.

(2011). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα μας, το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (94,8 %) απάντησε ότι έχει πρόσβαση στο διαδίκτυο από την κατοικία του. Το εύρημά μας αυτό έρχεται να επιβεβαιώσει και η Ελληνική Στατιστική Αρχή για την Χρήση Τεχνολογιών Πληροφόρησης και Επικοινωνίας από τα Νοικοκυριά (2010), σύμφωνα με την οποία το 86,2% του γενικότερου πληθυσμού έχει πρόσβαση στο διαδίκτυο από το σπίτι του.

Το πιο διαδεδομένο Δ.Κ.Δ. ανάμεσα στους φοιτητές του δείγματός μας, φαίνεται να είναι το Facebook, συγκεντρώνοντας το ποσοστό των 92,8%, ακολουθούμενο από το Skype με αρκετή διαφορά 67,5%. Οι βασικότεροι λόγοι χρήσης των Δ.Κ.Δ. που προέκυψαν από την έρευνά μας και έρχονται να συμφωνήσουν με τα ευρήματα της επίσημης ιστοσελίδας του ΣΕΠΕ, ήταν η ψυχαγωγία, η επικοινωνία με φίλους και η αναζήτηση νέων φίλων. Επομένως, μπορούμε να συμπεράνουμε πως οι φοιτητές του δείγματός μας, θεωρούν ότι η χρήση του Facebook και του Skype, πέρα του ότι αποτελεί ένα σημαντικό μέσο ψυχαγωγίας, συμβάλλει και στην ευκολότερη επικοινωνία με τους φίλους τους.

Το πλήθος των φίλων που συγκεντρώνουν οι φοιτητές του δείγματός μας στα Δ.Κ.Δ. που χρησιμοποιούν δεν παρουσιάζει μεγάλες αποκλήσεις. Πιο συγκεκριμένα, ίδιο ποσοστό (25,5%) παρατηρείται στις κατηγορίες «<=50» και «200-500», ενώ ακολουθούν οι «50-200» με ποσοστό 24,8%, οι «500-2000» (20%) και τέλος οι «>2000» με ποσοστό μόλις 4%. Από τα αποτελέσματα αυτά μπορούμε να υποθέσουμε πως τα άτομα που συγκεντώνουν οι φοιτητές στα δίκτυά τους, είναι ως επι το πλήστων γνωστά σε αυτούς, γι'αυτό και οι δύο τελευταίες κατηγορίες συγκεντρώνουν μικρά ποσοστά. Η υπόθεση αυτή επιβεβαιώνεται και από το επόμενο εύρημά μας που αναφέρεται στο ότι το μεγαλύτερο ποσοστό (55,5%) των ερωτηθέντων δηλώνει πως γνωρίζει προσωπικά τους περισσότερους από τους διαδικτυακούς του φίλους. Επομένως, φαίνεται πως το δείγμα μας είναι σε μεγάλο βαθμό ενημερωμένο για τους κινδύνους που μπορεί να κρύβουν τα Δ.Κ.Δ., όπως είναι οι ηλεκτρονικές απάτες με ψεύτικους λογαριασμούς.

Αναφερόμενοι στις ώρες καθημερινής χρήσης και στο εάν οι φοιτητές του δείγματός μας πιστεύουν πως η χρήση των Δ.Κ.Δ. προκαλεί εθισμό, παρατηρούμε πως όσο αυξάνονται οι ώρες χρήσης, τόσο αυξάνεται και η πίστη στο ότι αυτή προκαλεί

εθισμό. Οι κατηγορίες «πολύ» και «πάρα πολύ» συγκεντρώνουν 175 και 108 άτομα αντίστοιχα. Πιο συγκεκριμένα, η επιλογή «πάρα πολύ» στην κατηγορία «0-1 ώρες» συγκεντώνει 23 άτομα, στην κατηγορία «1-3 ώρες» 37 άτομα και τέλος στην κατηγορία «>3 ώρες» 48 άτομα. Ίσως αυτό να οφείλεται στο ότι τα άτομα που χρησιμοποιούν τα Δ.Κ.Δ. περισσότερες ώρες καθημερινά, μπορούν πιο εύκολα να αναγνωρίσουν κάποια σημάδια εθισμού, ακόμα και στους ίδιους τους εαυτούς τους. Ωστόσο, τα αποτελέσματά μας δείχνουν πως οι δύο αυτές μεταβλητές είναι ανεξάρτητες. Δηλαδή, οι ώρες καθημερινής χρήσης δε σχετίζονται με το εάν το δείγμα μας πιστεύει πως η χρήση αυτή προκαλεί εθισμό. Το εύρημα αυτό προκαλεί έντονο προβληματισμό, καθώς παρόλο που οι 156 εκ των 341 ερωτώμενων κάνει χρήση των Δ.Κ.Δ. πάνω από 3 ώρες, παρ'όλ'αυτά δεν θεωρεί τον εαυτό του εθισμένο. Ο ίδιος προβληματισμός μας γεννάται και στη σχέση των ωρών καθημερινή χρήσης και στο εάν πιστεύουν πως οι νέοι είναι εθισμένοι. Μπορούμε όμως κάλλιστα, από τα παραπάνω αποτελέσματα, να συμπεράνουμε πως οι νέοι, λόγω της έντονης τους ενασχόλησης με τα Δ.Κ.Δ., τείνουν να έχουν τάση για εθισμό.

Παρατηρήσαμε ακόμη πως, μεγάλο ποσοστό των ερωτηθέντων δυσκολεύεται να διακόψει τη χρήση των Δ.Κ.Δ., κάτι που επιβεβαιώνει για ακόμη μια φορά την μεγάλη εισβολή τους στις ζωές μας και τη σημασία που τους αποδίδουν οι φοιτητές. Πιο συγκεκριμένα, σε σύνολο 391 ατόμων, τα 130 δήλωσαν πως τους είναι «μέτρια» εύκολο να διακόψουν τη χρήση των Δ.Κ.Δ. και τα 88 ότι τους είναι «λίγο» εύκολο. Σε σχέση τώρα και με τις ώρες καθημερινής χρήσης, παρατηρούμε πως υπάρχει συσχέτηση ανάμεσα στις δυο μεταβλητές. Έτσι, όσο αυξάνονται οι ώρες καθημερινής χρήσης, τόσο οι ερωτώμενοι δυσκολεύονται να διακόψουν τη χρήση του Δ.Κ.Δ. που χρησιμοποιούν. Μεγάλος ωστόσο, εμφανίζεται και ο αριθμός αυτών που δηλώνουν πως τους είναι «πολύ» εύκολο να κάνουν διακοπή της χρήσης (82), κάτι που πιθανόν να οφείλεται στο ότι μεγάλο ποσοστό των ερωτώμενων, παρά της ανωνυμίας, δε θέλησε να παραδεχτεί τη δυσκολία του αυτή.

Σχετικά με την ερώτηση του εάν ξεχνιούνται όταν χρησημοποιούν τα Δ.Κ.Δ., οι περισσότεροι φοιτητές (114) απάντησαν «πολύ», ενώ εξίσου μεγάλο αριθμό συγκέντρωσε και η επιλογή «μέτρια» (102). Το αποτέλεσμα αυτό μας επιβεβαιώνει

γι'άλλη μια φορά την έντονη τάση προς εθισμό, που παρουσιάζουν. Όπως αναφέρεται και από το Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Διαδικτύου, οι περισσότεροι χρήστες χρησημοποιούν τα Δ.Κ.Δ. σαν ένα τρόπο για να ξεφύγουν από τα προβλήματα ή να απαλλαγούν από αισθήματα δυσφορίας και κακής διάθεσης. Ίσως, επίσης, αυτή η «άλλη» πραγματικότητα που προσφέρουν τα Δ.Κ.Δ. να φαίνεται πιο ελκυστική στους νέους, με αποτέλεσμα να δυσκολεύονται να την «αποχωριστούν». Σε σχέση τώρα και με τις ώρες καθημερινής χρήσης, παρατηρήσαμε πως όσο αυτές αυξάνονται, τόσο αυξάνεται και ο αριθμός των ατόμων που ξεχνιούνται όταν χρησιμοποιούν τα Δ.Κ.Δ.. Φαίνεται, δηλαδή πως όσο πιο πολύς ο χρόνος που σπαταλάται, τόσο πιο μεγάλη και η ικανοποίηση από αυτά, με αποτέλεσμα την υποσυνείδητη άρνηση του ατόμου να τα αποχωριστεί.

Όσον αφορά στον διαδικτυακό εκφοβισμό, παρατηρήσαμε πως οι περισσότεροι (154) απάντησαν «ελάχιστα», οι 100 «μέτρια» και μόλις οι 19 «πάρα πολύ». Το αποτέλεσμα αυτό μας έκανε έντονη εντύπωση, καθώς, λόγω της ολοένα και αυξανόμενης εμφάνισής του διαδικτυακού εκφοβισμού στις μέρες μας, περιμέναμε τα ποσοστά αυτών που έχουν πέσει θύματά του, να είναι πιο υψηλά. Υποθέτουμε πως αυτό συμβαίνει είτε γιατί οι φοιτητές του δείγματός μας είναι ενημερωμένοι γι΄αυτόν, οπότε ξέρουν να προφυλλάσσονται, είτε γιατί δε νοιώθουν άνετά να παραδεχτούν τυχόν ενόχληση. Αυτή μας η υποψία φαίνεται να ενισχύεται ακόμα περισσότερο από τη συσχέτηση του διαδικτυακού εκφοβισμού με την ερώτηση για την θετική αποτίμηση των Δ.Κ.Δ.. Εκεί, ενώ μόλις οι 19 δήλωσαν πως έχουν δεχτεί «πάρα πολύ» ενόχληση, η πλειοψηφία (210), αποτιμά τη χρήση των Δ.Κ.Δ. ως «μέτρια».

Η επόμενη συσχέτησή μας, αναφερόταν στη χρήση άλλων προγραμμάτων στον Η/Υ εκτος παιχνιδιών και στην θετική αποτίμηση των Δ.Κ.Δ.. Εδώ, η πλειοψηφία (192) δηλώνει πως χρησιμοποιεί και άλλα προγράμματα «πάρα πολύ» και οι 107 «μέτρια». Αυτό ίσως οφείλεται είτε στο προσωπικό τους ενδιαφέρον για εκμάθηση καινούριων προγραμμάτων, είτε στην έντονη χρήση των προγραμμάτων του Η/Υ από τους εκπαιδευτικούς για τη διευκόλυνση της μάθησης. Ωστόσο, παρατηρήσαμε πως και εδώ, οι περισσότεροι φοιτητές (210) αποτιμούν ως «μέτρια» τα Δ.Κ.Δ., κάτι που μας προξενεί

εντύπωση, δεδομένου του όγκου των πληροφοριών που μεταδίδονται σε αυτά και των ειδήσεων και εξελίξεων για τα οποία μπορεί να ενημερωθεί κανείς.

Δεδομένου της παραπάνω ασυμφωνίας επιλέξαμε να συσχετήσουμε τη θετική αποτίμηση και με το εάν νοιώθουν ότι «κολλάνε» στα Δ.Κ.Δ. που χρησιμοποιούν. Τα αποτελέσματα και εδώ όμως μας προβλημάτισαν, καθώς δείχνουν αντίθετα. Πιο συγκεκριμένα, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (115 άτομα) απάντησαν ότι ξεχνιούνται «πολύ» στα Δ.Κ.Δ. και τα 105 «μέτρια». Παρόλά αυτά τα 210 άτομα δηλώνουν να αποτιμούν τα Δ.Κ.Δ. ως «μέτρια». Δηλαδή, ενώ οι φοιτητές δείχνουν να σπαταλούν πολύ χρόνο στα Δ.Κ.Δ., λογικά γιατί τους προσφέρουν κάτι θετικό, δεν τα αποτιμούν όσο θετικά περιμέναμε.

Όσον αφορά στη δυσκολία χρήσης Η/Υ, οι περισσότεροι φοιτητές (225) φαίνεται πως έχουν «ελάχιστη», γεγονός που πιθανόν δηλώνει πως εκμεταλλεύονται αρκετά τις δυνατότητες που τα Δ.Κ.Δ. προσφέρουν. Παρατηρήσαμε όμως και σε αυτό το σημείο, πως η θετική αποτίμηση παραμένει «μέτρια».

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στην εν λόγω πτυχιακή εργασία αναδείξαμε γενικά το σύγχρονο φαινόμενο των Δ.Κ.Δ. αλλά και πώς αυτά επηρεάζουν τους ίδιους τους φοιτητές του ΤΕΙ Κρήτης. Η επιρρόη αυτή που έγγειται στις απόψεις και στις προτιμήσεις τους μας δίνει τη δυνατότητα, βάση της έρευνας και των αποτελεσμάτων που συγκεντρώθηκαν, να έχουν δημιουργηθεί κάποιοι επιπλέον προβληματισμοί προς διερεύνηση.

Πιο συγκεκριμένα δεδομένου ότι η έρευνα μας απευθυνόταν σε φοιτητές, νομίζουμε ότι θα είχε ενδιαφέρον να πραγματοποιηθεί μια έρευνα και σε μεγαλύτερες ηλικίες προκειμένου να φανερωθούν επιπλέον στοιχεία. Δεδομένης της ραγδαίας εμφάνισης των Δ.Κ.Δ. τα τελευταία χρόονια κρίνουμε πως οι συνήθειες και των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας άλλαξαν σε μεγάλο βαθμό και θα ήταν σκόπιμο να μάθουμε πως επηρέασαν και την δική τους καθημερινότητα, προσωπικότητα αλλά και λειτουργικότητα.

Έναν επιπλέον προβληματισμό μας δημιούργησε και η έντονη ανάγκη των φοιτητών να επικοινωνούν και να αναζητούν νέους φίλους μέσω των Δ.Κ.Δ.. Σε τέτοιο βαθμό που θεωρούμε πως θα ήταν ευνόητο να διερευνηθεί περισσότερο το επίπεδο που χρησιμοποιούν τα Δ.Κ.Δ. σε σχέση με την φυσική επικοινωνία και την άμεση συνέρευση με τους φίλους τους.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Τ.Ε.Ι ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ Σ.Ε.Υ.Π

ΤΜΗΜΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ – ΤΕΙ ΚΡΗΤΗΣ

«Απόψεις και προτιμήσεις των σπουδαστών του ΤΕΙ Κρήτης ως προς την χρήση των Δικτύων Κοινωνικής Δικτύωσης (Δ.Κ.Δ)».

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιείται από τις φοιτήτριες Καλούδη Χριστίνα,Κόλεβα Μαρτίνα, Λαγουδάκη Ιωάννα και Παπαναστασίου Δήμητρα, στα πλαίσια της πτυχιακής μας εργασίας με υπεύθυνο καθηγητή τον κύριο Μελά Χρήστο. Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και θα τηρηθεί η εχεμύθεια. Σας ευχαριστούμε θερμά για τη συμμετοχή σας.

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2014

1) Φύλλο : Άνδρας ☐ Γυναίκα ☐

2) Έτος Γέννησης _____

3) Σχολή φοίτησης : ΣΕΥΠ ☐ ΣΔΟ ☐ ΣΤΕΓ ☐ ΣΤΕΦ ☐

4) Είστε μόνιμος κάτοικος Ηρακλείου: ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

5) Έχετε πρόσβαση στο internet από το σπίτι σας : ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

6) Ποιο ή ποιά ΔΚΔ χρησιμοποιείτε :

Facebook ☐ Twitter ☐ Skype ☐ Badoo ☐ Κανένα ☐

My space ☐ Linked in ☐ Zoo ☐ Twoo ☐ Άλλο ☐

7) Πόσες ώρες περίπου απασχολείστε καθημερινά ? 0-1 ☐ 1-3 ☐ Πάνω από 3 ☐

8) Χρησιμοποιείτε το ΔΚΔ για :

Επικοινωνία με φίλους ☐ Ενημέρωση ☐ Αγορές ☐ Παρακολούθηση φίλων ☐

Αναζήτηση νέων φίλων ☐ Ψυχαγωγία ☐ Προβολή ☐ Περιέργεια ☐

9) Πόσους φίλους έχετε στο ΔΚΔ που χρησιμοποιείτε πιο συχνά ?

Μέχρι 50 ☐ 50-200 ☐ 200 – 500 ☐ 500 – 2000 ☐ Περισσότερους από 2000 ☐

10) Πόσους από αυτούς γνωρίζετε προσωπικά?

Ελάχιστους ☐ Αρκετούς ☐ Πολλούς ☐ Τους περισσότερους ☐

	1=Ελάχιστα 2=Λίγο 3=Μέτρια 4=Πολύ 5=Πάρα πολύ	***1***	***2***	***3***	***4***	***5***
11	Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι η χρήση ΔΚΔ προκαλεί εθισμό?	☐	☐	☐	☐	☐
12	Πόσο εύκολο θα σας ήταν να σταματήσετε τη χρήση του ΔΚΔ ?	☐	☐	☐	☐	☐
13	Νιώθετε ότι ξεχνιέστε ή «κολλάτε» όταν χρησιμοποιείτε ένα ΔΚΔ ?	☐	☐	☐	☐	☐
14	Επιλέγετε να επικοινωνήστε μέσω του ΔΚΔ αντί με φυσική παρουσία?	☐	☐	☐	☐	☐
15	Δέχεστε αιτήματα φιλίας από άτομα που δεν γνωρίζετε?	☐	☐	☐	☐	☐

16	Συναντηθήκατε με φίλους που γνωρίσατε μέσω των ΔΚΔ ?	☐	☐	☐	☐	☐
17	Έχετε αναζητήσει σύντροφο μέσω των ΔΚΔ ?	☐	☐	☐	☐	☐
18	Δημοσιοποιείτε προσωπικές σας στιγμές-φωτογραφίες ?	☐	☐	☐	☐	☐
19	Ανησυχείτε για την ασφάλεια των προσωπικών σας δεδομένων?	☐	☐	☐	☐	☐
20	Έχετε δεχτεί ενοχλήσεις μέσω των μέσων κοινων. δικτύωσης ?	☐	☐	☐	☐	☐
21	Πιστεύετε ότι τελικώς η χρήση των ΔΚΔ αποτιμάται θετικά ?	☐	☐	☐	☐	☐
22	Θα χαρακτηρίζατε τον εαυτό σας ως «μοναχικό» άτομο ?	☐	☐	☐	☐	☐
23	Πιστεύετε ότι οι περισσότεροι νέοι είναι εθισμένοι στα ΔΚΔ?	☐	☐	☐	☐	☐
24	Θα χαρακτηρίζατε τον εαυτό σας ως εσωστρεφές άτομο ?	☐	☐	☐	☐	☐
25	Πιστεύετε ότι τα ΔΚΔ καλύπτουν κάποιο κενό επικοινωνίας ?	☐	☐	☐	☐	☐
26	Πιστεύετε ότι τα ΔΚΔ συμβάλλουν στην χαλάρωση της φυσικής επικοινωνίας?	☐	☐	☐	☐	☐
27	Έχετε δεχθεί υβριστικά μηνύματα (Flaming) ?	☐	☐	☐	☐	☐
28	Έχετε δεχθεί διαδικτυακή καταδίωξη (Cyber stalking) ?	☐	☐	☐	☐	☐
29	Έχετε δεχθεί επικριτικούς σχολιασμούς για αναρτήσεις σας ?	☐	☐	☐	☐	☐
30	Γνωρίζατε να χρησιμοποιείτε Η/Υ πριν ασχοληθείτε με τα ΔΚΔ?	☐	☐	☐	☐	☐
31	Θεωρείτε ότι ήταν δύσκολο να μάθετε να χειρίζεστε Η/Υ?	☐	☐	☐	☐	☐
32	Γνωρίζετε πώς να αποθηκεύετε με μεθοδικό τρόπο αρχεία στον Η/Υ σας?	☐	☐	☐	☐	☐
33	Χρησιμοποιείτε άλλα προγράμματα εκτός παιχνίδια στον Η/Υ σας ?	☐	☐	☐	☐	☐

Λόγοι χρήσης

Ενημέρωση

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	283	70,8	70,8	70,8
	OXI	117	29,3	29,3	100,0
	Total	400	100,0	100,0	

Ψυχαγωγία

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	254	63,5	63,5	63,5
	OXI	146	36,5	36,5	100,0
	Total	400	100,0	100,0	

Αγορές

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	102	25,5	25,5	25,5
	OXI	298	74,5	74,5	100,0
	Total	400	100,0	100,0	

Επικοινωνία_με_φίλους

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	371	92,8	92,8	92,8
	OXI	29	7,3	7,3	100,0
	Total	400	100,0	100,0	

Αναζήτηση_νέων_φίλων

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	51	12,8	12,8	12,8
	OXI	349	87,3	87,3	100,0
	Total	400	100,0	100,0	

Προβολή

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	37	9,3	9,3	9,3
	OXI	363	90,8	90,8	100,0
	Total	400	100,0	100,0	

. «Ώρες καθημερινής χρήσης» και «Η χρήση Δ.Κ.Δ. προκαλεί εθισμό»

			Η_χρήση_ΔΚΔ_προκαλεί_εθισμό?					Total
			Ελάχιστα	Λιγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ	
Ώρες καθημερινής_χρήσης	0-1	Count	6	6	11	35	23	81
		% within Ώρες καθημερινής_χρήσης	7,4%	7,4%	13,6%	43,2%	28,4%	100,0%
		% within Η_χρήση_ΔΚΔ_προκαλεί_εθισμό?	35,3%	35,3%	14,9%	20,0%	21,3%	20,7%
	1-3	Count	3	7	30	77	37	154
		% within Ώρες καθημερινής_χρήσης	1,9%	4,5%	19,5%	50,0%	24,0%	100,0%
		% within Η_χρήση_ΔΚΔ_προκαλεί_εθισμό?	17,6%	41,2%	40,5%	44,0%	34,3%	39,4%

	>3	Count	8	4	33	63	48	156
		% within Ώρες καθημερινής_χρήσης	5,1%	2,6%	21,2%	40,4%	30,8%	100,0%
		% within Η_χρήση_ΔΚΔ_προκαλεί_εθισμό?	47,1%	23,5%	44,6%	36,0%	44,4%	39,9%
Total		Count	17	17	74	175	108	391
		% within Ώρες καθημερινής_χρήσης	4,3%	4,3%	18,9%	44,8%	27,6%	100,0%
		% within Η_χρήση_ΔΚΔ_προκαλεί_εθισμό?	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	11,512[a]	8	,174
N of Valid Cases	391		

a. 2 cells (13,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,52.

«Ώρες καθημερινής χρήσης» και «Πιστεύετε ότι οι περισσότεροι νέοι είναι εθισμένοι».

Crosstab

			Πιστεύετε ότι οι περισσότεροι νέοι είναι εθισμένοι		
			Ελάχιστα	Λίγο	Μέτρια
Ώρες καθημερινής_χρήσης	0-1	Count	2	1	10
		% within Ώρες καθημερινής_χρήσης	2,5%	1,2%	12,5%
		% within Πιστεύετε ότι οι περισσότεροι νέοι είναι εθισμένοι	20,0%	6,2%	14,9%
	1-3	Count	5	12	32
		% within Ώρες καθημερινής_χρήσης	3,2%	7,8%	20,8%
		% within Πιστεύετε ότι οι περισσότεροι νέοι είναι εθισμένοι	50,0%	75,0%	47,8%
	>3	Count	3	3	25
		% within Ώρες καθημερινής_χρήσης	1,9%	1,9%	16,0%
		% within Πιστεύετε ότι οι περισσότεροι νέοι είναι εθισμένοι	30,0%	18,8%	37,3%
Total		Count	10	16	67
		% within Ώρες καθημερινής_χρήσης	2,6%	4,1%	17,2%

	% within Πιστεύετε ότι οι περισσότεροι νέοι είναι εθισμένοι	100,0%	100,0%	100,0%

Crosstab

			Πιστεύετε ότι οι περισσότεροι νέοι είναι εθισμένοι		Total
			Πολύ	Πάρα πολύ	
Ώρες καθημερινής_χρήσης	0-1	Count	31	36	80
		% within Ώρες καθημερινής_χρήσης	38,8%	45,0%	100,0%
		% within Πιστεύετε ότι οι περισσότεροι νέοι είναι εθισμένοι	20,1%	25,2%	20,5%
	1-3	Count	58	47	154
		% within Ώρες καθημερινής_χρήσης	37,7%	30,5%	100,0%
		% within Πιστεύετε ότι οι περισσότεροι νέοι είναι εθισμένοι	37,7%	32,9%	39,5%
	>3	Count	65	60	156
		% within Ώρες καθημερινής_χρήσης	41,7%	38,5%	100,0%
		% within Πιστεύετε ότι οι περισσότεροι νέοι είναι εθισμένοι	42,2%	42,0%	40,0%
Total		Count	154	143	390

	% within Ώρες καθημερινής_χρήσης	39,5%	36,7%	100,0%
	% within Πιστεύετε ότι οι περισσότεροι νέοι είναι εθισμένοι	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	14,904[a]	8	,061
Likelihood Ratio	14,904	8	,061
Linear-by-Linear Association	,003	1	,960
N of Valid Cases	390		

«Ώρες καθημερινής χρήσης» και «Ευκολία μη χρήσης Δ.Κ.Δ.».

Crosstab

			Ευκολία_μη_χρήσης					Total
			Ελάχιστα	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ	
Ώρες καθημερινής_χρήσης	0-1	Count	12	10	21	16	22	81
		% within Ώρες καθημερινής_χρήσης	14,8%	12,3%	25,9%	19,8%	27,2%	100,0%
		% within Ευκολία_μη_χρήσης	27,9%	11,4%	16,2%	19,5%	45,8%	20,7%
	1-3	Count	12	30	60	37	15	154

		% within Ώρες καθημερινής_χρήσης	7,8%	19,5%	39,0%	24,0%	9,7%	100,0%
		% within Ευκολία_μη_χρήσης	27,9%	34,1%	46,2%	45,1%	31,2%	39,4%
		Count	19	48	49	29	11	156
		% within Ώρες καθημερινής_χρήσης	12,2%	30,8%	31,4%	18,6%	7,1%	100,0%
	>3	% within Ευκολία_μη_χρήσης	44,2%	54,5%	37,7%	35,4%	22,9%	39,9%
		Count	43	88	130	82	48	391
		% within Ώρες καθημερινής_χρήσης	11,0%	22,5%	33,2%	21,0%	12,3%	100,0%
Total		% within Ευκολία_μη_χρήσης	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	34,819[a]	8	,000
N of Valid Cases	391		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8,91.

«Ώρες καθημερινής χρήσης» και «Ξεχνιέστε όταν χρησιμοποιείτε τα Δ.Κ.Δ.»

Crosstab

			Ξεχνιέστε όταν χρησιμοποιείτε τα ΔΚΔ?					Total
			Ελάχιστα	Λιγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ	
Ώρες καθημερινής_χρήσης	0-1	Count	21	23	18	14	5	81
		% within Ώρες καθημερινής_χρήσης	25,9%	28,4%	22,2%	17,3%	6,2%	100,0%
		% within Ξεχνιέστε όταν χρησιμοποιείτε τα ΔΚΔ?	40,4%	35,4%	17,6%	12,3%	8,6%	20,7%
	1-3	Count	19	31	43	44	17	154
		% within Ώρες καθημερινής_χρήσης	12,3%	20,1%	27,9%	28,6%	11,0%	100,0%
		% within Ξεχνιέστε όταν χρησιμοποιείτε τα ΔΚΔ?	36,5%	47,7%	42,2%	38,6%	29,3%	39,4%
	>3	Count	12	11	41	56	36	156
		% within Ώρες καθημερινής_χρήσης	7,7%	7,1%	26,3%	35,9%	23,1%	100,0%
		% within Ξεχνιέστε όταν χρησιμοποιείτε τα ΔΚΔ?	23,1%	16,9%	40,2%	49,1%	62,1%	39,9%
Total		Count	52	65	102	114	58	391
		% within Ώρες καθημερινής_χρήσης	13,3%	16,6%	26,1%	29,2%	14,8%	100,0%
		% within Ξεχνιέστε όταν χρησιμοποιείτε τα ΔΚΔ?	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	49,761[a]	8	,000
N of Valid Cases	391		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,77.

«Θετική αποτίμηση των Δ.Κ.Δ» και «Ενοχλήσεις μέσω των Δ.Κ.Δ.»

			Ενοχλήσεις μέσω των ΔΚΔ					Total
			Ελάχιστα	Λιγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ	
Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	Ελάχιστα	Count	13	5	10	3	3	34
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	38,2%	14,7%	29,4%	8,8%	8,8%	100,0%
		% within Ενοχλήσεις μέσω των ΔΚΔ	8,4%	6,5%	10,0%	6,0%	15,8%	8,5%
	Λίγο	Count	39	20	21	5	3	88
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	44,3%	22,7%	23,9%	5,7%	3,4%	100,0%
		% within Ενοχλήσεις μέσω των ΔΚΔ	25,3%	26,0%	21,0%	10,0%	15,8%	22,0%
	Μέτρια	Count	82	39	51	34	4	210
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	39,0%	18,6%	24,3%	16,2%	1,9%	100,0%
		% within Ενοχλήσεις μέσω των ΔΚΔ	53,2%	50,6%	51,0%	68,0%	21,1%	52,5%
	Πολύ	Count	15	12	17	6	4	54
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	27,8%	22,2%	31,5%	11,1%	7,4%	100,0%
		% within Ενοχλήσεις μέσω των ΔΚΔ	9,7%	15,6%	17,0%	12,0%	21,1%	13,5%
	Πάρα πολύ	Count	5	1	1	2	5	14

	% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	35,7%	7,1%	7,1%	14,3%	35,7%	100,0%
	% within Ενοχλήσεις μέσω των ΔΚΔ	3,2%	1,3%	1,0%	4,0%	26,3%	3,5%
Total	Count	154	77	100	50	19	400
	% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	38,5%	19,2%	25,0%	12,5%	4,8%	100,0%
	% within Ενοχλήσεις μέσω των ΔΚΔ	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	47,968[a]	16	,000
N of Valid Cases	400		

a. 8 cells (32,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,67.

. «Θετική αποτίμηση των Δ.Κ.Δ» και «Χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών».

Crosstab

			Χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών		
			Ελάχιστα	Λίγο	Μέτρια
Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	Ελάχιστα	Count	0	2	4
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	0,0%	5,9%	11,8%
		% within Χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών	0,0%	10,5%	5,6%
	Λίγο	Count	3	3	17

		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	3,4%	3,4%	19,3%
		% within Χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών	27,3%	15,8%	23,9%
	Μέτρια	Count	5	12	45
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	2,4%	5,7%	21,4%
		% within Χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών	45,5%	63,2%	63,4%
	Πολύ	Count	1	2	5
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	1,9%	3,7%	9,3%
		% within Χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών	9,1%	10,5%	7,0%
	Πάρα πολύ	Count	2	0	0
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	14,3%	0,0%	0,0%
		% within Χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών	18,2%	0,0%	0,0%
Total		Count	11	19	71
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	2,8%	4,8%	17,8%
		% within Χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών	100,0%	100,0%	100,0%

Crosstab

			Χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών	
			Πολύ	Πάρα πολύ
Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	Ελάχιστα	Count	8	20
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	23,5%	58,8%
		% within Χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών	7,5%	10,4%
	Λίγο	Count	22	43
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	25,0%	48,9%
		% within Χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών	20,6%	22,4%
	Μέτρια	Count	63	85
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	30,0%	40,5%
		% within Χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών	58,9%	44,3%
	Πολύ	Count	12	34
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	22,2%	63,0%
		% within Χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών	11,2%	17,7%

	Πάρα πολύ	Count	2	10
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	14,3%	71,4%
		% within Χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών	1,9%	5,2%
Total		Count	107	192
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	26,8%	48,0%
		% within Χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών	100,0%	100,0%

Crosstab

			Total
Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	Ελάχιστα	Count	34
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	100,0%
		% within Χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών	8,5%
	Λίγο	Count	88
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	100,0%
		% within Χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών	22,0%
	Μέτρια	Count	210
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	100,0%

	Πολύ	% within Χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών	52,5%
		Count	54
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	100,0%
		% within Χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών	13,5%
	Πάρα πολύ	Count	14
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	100,0%
		% within Χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών	3,5%
Total		Count	400
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	100,0%
		% within Χρήση άλλων προγραμμάτων εκτός παιχνιδιών	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	26,552[a]	16	,047
Likelihood Ratio	27,529	16	,036
Linear-by-Linear Association	,052	1	,819
N of Valid Cases	400		

a. 10 cells (40,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,39.

«Θετική αποτίμηση Δ.Κ.Δ.» και «Ξεχνιέστε όταν χρησιμοποιείτε τα Δ.Κ.Δ»

Crosstab

			Ξεχνιέστε όταν χρησιμοποιείτε τα ΔΚΔ?					Total
			Ελάχιστα	Λιγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ	
Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	Ελάχιστα	Count	5	5	6	11	7	34
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	14,7%	14,7%	17,6%	32,4%	20,6%	100,0%
		% within Ξεχνιέστε όταν χρησιμοποιείτε τα ΔΚΔ?	9,3%	7,4%	5,7%	9,6%	12,1%	8,5%
	Λίγο	Count	16	20	27	17	8	88
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	18,2%	22,7%	30,7%	19,3%	9,1%	100,0%
		% within Ξεχνιέστε όταν χρησιμοποιείτε τα ΔΚΔ?	29,6%	29,4%	25,7%	14,8%	13,8%	22,0%
	Μέτρια	Count	20	34	57	72	27	210
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	9,5%	16,2%	27,1%	34,3%	12,9%	100,0%
		% within Ξεχνιέστε όταν χρησιμοποιείτε τα ΔΚΔ?	37,0%	50,0%	54,3%	62,6%	46,6%	52,5%
	Πολύ	Count	10	7	14	13	10	54
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	18,5%	13,0%	25,9%	24,1%	18,5%	100,0%
		% within Ξεχνιέστε όταν χρησιμοποιείτε τα ΔΚΔ?	18,5%	10,3%	13,3%	11,3%	17,2%	13,5%
	Πάρα πολύ	Count	3	2	1	2	6	14
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	21,4%	14,3%	7,1%	14,3%	42,9%	100,0%
		% within Ξεχνιέστε όταν χρησιμοποιείτε τα ΔΚΔ?	5,6%	2,9%	1,0%	1,7%	10,3%	3,5%
Total		Count	54	68	105	115	58	400
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	13,5%	17,0%	26,2%	28,8%	14,5%	100,0%
		% within Ξεχνιέστε όταν χρησιμοποιείτε τα ΔΚΔ?	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	29,622[a]	16	,020
N of Valid Cases	400		

a. 7 cells (28,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,89.

«Θετική αποτίμηση των Δ.Κ.Δ» και «Δυσκολία χρήσης Υπολογιστή».

Crosstab

			Δυσκολία_χρήσης_υπολογιστή		
			Ελάχιστα	Λίγο	Μέτρια
Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	Ελάχιστα	Count	25	3	3
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	73,5%	8,8%	8,8%
		% within Δυσκολία_χρήσης_υπολογιστή	11,1%	4,1%	5,3%
	Λίγο	Count	47	19	13
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	53,4%	21,6%	14,8%
		% within Δυσκολία_χρήσης_υπολογιστή	20,9%	26,0%	22,8%
	Μέτρια	Count	119	38	35
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	56,7%	18,1%	16,7%

		% within Δυσκολία_χρήσης_υπολογιστή	52,9%	52,1%	61,4%
	Πολύ	Count	26	12	6
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	48,1%	22,2%	11,1%
		% within Δυσκολία_χρήσης_υπολογιστή	11,6%	16,4%	10,5%
	Πάρα πολύ	Count	8	1	0
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	57,1%	7,1%	0,0%
		% within Δυσκολία_χρήσης_υπολογιστή	3,6%	1,4%	0,0%
Total		Count	225	73	57
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	56,2%	18,2%	14,2%
		% within Δυσκολία_χρήσης_υπολογιστή	100,0%	100,0%	100,0%

Crosstab

			Δυσκολία_χρήσης_υπολογιστή	
			Πολύ	Πάρα πολύ
Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	Ελάχιστα	Count	2	1

		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	5,9%	2,9%
		% within Δυσκολία_χρήσης_υπολογιστή	6,5%	7,1%
		Count	6	3
	Λίγο	% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	6,8%	3,4%
		% within Δυσκολία_χρήσης_υπολογιστή	19,4%	21,4%
		Count	14	4
	Μέτρια	% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	6,7%	1,9%
		% within Δυσκολία_χρήσης_υπολογιστή	45,2%	28,6%
		Count	8	2
	Πολύ	% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	14,8%	3,7%
		% within Δυσκολία_χρήσης_υπολογιστή	25,8%	14,3%
		Count	1	4
	Πάρα πολύ	% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	7,1%	28,6%
		% within Δυσκολία_χρήσης_υπολογιστή	3,2%	28,6%
		Count	31	14
Total		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	7,8%	3,5%

	% within Δυσκολία_χρήσης_υπολογιστή	100,0%	100,0%

Crosstab

			Total
Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	Ελάχιστα	Count	34
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	100,0%
		% within Δυσκολία_χρήσης_υπολογιστή	8,5%
	Λίγο	Count	88
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	100,0%
		% within Δυσκολία_χρήσης_υπολογιστή	22,0%
	Μέτρια	Count	210
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	100,0%
		% within Δυσκολία_χρήσης_υπολογιστή	52,5%
	Πολύ	Count	54
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	100,0%
		% within Δυσκολία_χρήσης_υπολογιστή	13,5%
	Πάρα πολύ	Count	14
		% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	100,0%
		% within Δυσκολία_χρήσης_υπολογιστή	3,5%

Total	Count	400
	% within Θετική αποτίμηση των ΔΚΔ	100,0%
	% within Δυσκολία_χρήσης_υπολογιστή	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	40,891[a]	16	,001
Likelihood Ratio	27,713	16	,034
Linear-by-Linear Association	4,869	1	,027
N of Valid Cases	400		

a. 10 cells (40,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,49.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αθανάσαινα, Π. (2007). Εντείνεται το πρόβλημα του διαδικτυακού εκφοβισμού. Δημοσιευμένο στην εφημερίδα «Καθημερινή», στην κατηγορία Τεχνολογία - Διαδίκτυο, στις 26/2/2009.
- Αλεξιάς, Γ. (2008). Ο δυνητικός «άλλος»: το δυνητικό σώμα. Στο Κοσκινάς, Κ. & Αρσένης, Σ. (Επιμ), Δυνητικες κοινότητες και διαδίκτυο: Κοινωνιο-Ψυχολογικές προσεγγίσεις και τεχνικές εφαρμογές, Αθήνα: Κλειδάριθμος.
- Αναγνωστόπουλος, Η. (2012) *Facebook: πώς το χρησιμοποιούν οι χρήστες, τα κίνητρά τους και η στάση τους απέναντι στο δημοφιλές κοινωνικό δίκτυο.* Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (2014) *Έρευνα Χρήσης Τεχνολογιών Πληροφόρησης και Επικοινωνίας από τα Νοικοκυριά: 2013.* Πειραιάς: Ελληνική Στατιστική Αρχή.
- Κόνσουλας, Θ. (2014) *Social media life,* Smart Press A.E http://www.socialmedialife.gr/104817/eltrun-etisia-ereuna-gia-tin-koinoniki-diktuosi-2013/ [accessed 28 May 2014].
- Κουράκης, Ν. (2010) *«Εθισμός στο διαδίκτυο» Εργαστήρι Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών.* http://www.theartofcrime.gr/index.php?pgtp=1&aid=1289401434 [πρόσβαση 1 Ιουνίου 2014].
- Κουτσογιαννοπούλου, Ν. (2013) *Τα νέα μέσα ηλεκτρονικής κοινωνικής δικτύωσης (Social Media) και η σχέση τους με την καταναλωτική συμπεριφορά.* Πανεπιστήμιο Πατρών.

- Μανούσου, Ε. και Χαρτοφύλακα, Τ. (2011) «Κοινωνικά δίκτυα και μέσα κοινωνικής δικτύωσης στην εξ αποστάσεως τριτοβάθμια εκπαίδευση», *2ο Πανελλήνιο συνέδριο ένταξη και χρήση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία,* Πάτρα, σ.497-508.

- Παπαστυλιανού, Α.Πετρόπουλος, Ν., (2000). «Επιθετικότητα στο σχολείο. Προτάσεις για πρόληψη και αντιμετώπιση», Έκδοση: Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

- Παρατηρητήριο για την Κοινωνία της πληροφορίας (2011) *Η χρήση του Διαδικτύου από τους Έλληνες.* Αθήνα *:* Παρατηρητήριο για την Κοινωνία της πληροφορίας.

- χ.σ. (2009) «Τα φιλαράκια του zoo.gr» *Πρώτο Θέμα.* http://www.protothema.gr/economy/article/55118/ta-filarakia-toy-zoogr/ [πρόσβαση 28 Μαϊου 2014].
- Επιστημονική Ομάδα ΑΠΙΣΧΝΑΝΣΙΣ – ΛΟΓΩ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ (2012). *Care24.gr* http://www.care24.gr/texnologia-koinwnikes-sxeseis-facebook/ [πρόσβαση 8 Μαρτίου 2014].

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Adebiji, M. & Ogunlade, O. (2011) 'Development of a Social Networking Site with a Networked Library and Conference Chat'. *Journal of Emerging Trends in Computing and Information Sciences,* 2(8), pp.396-400. http://www.cisjournal.org/journalofcomputing/archive/vol2no8/vol2no8_6.pdf [accessed 28 May 2014].

- Belsey, B. (2000), Cyberbullying: An Emerging Threat for the "Always On" Generation-for parents and teachers. Available: http://www.cyberbullying.ca [accessed 2 June 2014].
- Blair, J. (2003). New breed of bullies torment their peers on the internet. Education Week, 22(21), 6-6.
- Boyd, D. & Ellison, N. (2007) 'Social Network Sites:Definition,History, and Scholarship'. *Journal of Computer-Mediated Communication,* 13(1),pp.210-130. http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x/full [accessed 28 May 2014].
- Campbell, Marilyn, A. (2005). Cyberbullying: An old problem in a newguise? Australian Journal of Guidance and Counseling, 15(1), pp.68-76.
- Cayari, C. (2011). 'The YouTube effect: How YouTube has provided new ways to consume, create, and share music'. *International Journal of Education & the Arts*, 12(6), pp.1-30 http://www.ijea.org/v12n6/v12n6.pdf [accessed 28 May 2014].
- Christakis, N. & Fowler, J (2009) *Connected. The surprising power of our social networks and how they shape our lives*.
- Coie, J. D., Lochman, J. E., Terry, R., & Hyman, C. (1992). Predicting early adolescent disorder from childhood aggression and peer rejection. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 60, pp.783-792.
- Crandall, D., Cosley, D., Huttenlochen, D., Kleinburg, J. & Suri, S.(2008) 'Feedback effects between similarity and social influence in online communities'.pp.160-168. http://www.cs.cornell.edu/~danco/research/papers/feedback-sim-crandall-kdd2008.pdf [accessed 30 May 2014].
- Douglas, T. & Brown, J., '*A new culture of learning : Cultivating the imagination for a world of constant change'.* χ.ε.. http://www.journalofplay.org/sites/www.journalofplay.org/files/pdf-articles/4-1-book-review-1.pdf [accessed 25 May 2014].

- Daria J. Kuss and Mark D. Griffiths (2011) ‘ Online Social Networking and Addiction—A Review of the Psychological Literature” International Journal of Environmental Research and Public Health” 8, pp 1-5.
- Ellison, N., Steinfield, C. & Lampe, C. (2007). ‘The Benefits of Facebook “Friends:” Social Capital and College Students’ Use of Online Social Network Sites’. Journal of Computer Mediated Communication,12(4),pp.1143-1168. http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1083-6101.2007.00367.x/full [accessed 27 April 2014]
- Ellison, N., Steinfield, C. & Lampe, C.(2008) ‘ Social capital, self-esteem and use of social network sites: A longitudinal analysis.’ *Journal of Applied Developmental Psychology*, 29(6),pp.434 -445. https://www.msu.edu/~nellison/Steinfield_Ellison_Lampe(2008).pdf [accessed 20 May 2014].
- Finkelhor, D., Mitchell, K. J., & Wolak, J. (2000). Online victimization: A report on the nation’s youth. http://www.missingkids.com [accessed 6 June 2014].
- Gini, G., & Pozzoli, T. (2006). The role of masculinity in children's bullying. Sex Roles, 54 , pp.585-588.
- Gunawardena, C., Hermans, M. & Sanchez, D. (2009) ‘ A theoretical framework for building online communities of practice with social networking tools.’*Educational Media International*, 46(1),pp.3-16. http://marybethhermans.synthasite.com/resources/SocialNetwrkingWeb2.0.pdf [accessed 27 April 2014].
- Hawker & Boulton (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review of cross-sectional studies. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 41, pp 441-455.
- Hazler, R. J. (1996). Breaking the cycle of violence: Interventions for bullying and victimization. Washington, DC: Taylor & Francis.
- Hodges, E. V. E., Malone, M. J., & Perry, D. G. (1997). Individual risk and social risk as interacting determinants of victimization in the peer group. Developmental Psychology, 33, pp.1032–1039.

- Keen, A.(2013). *How today's online social revolution is dividing,diminishing and disorienting us.* New York :St. Martin's Press. https://ia601000.us.archive.org/6/items/digitalvertigo00keen/digitalvertigo00keen.pdf [accessed 20 June 2014].
- LK Domain Registry (2011) *History of Online Social Networks.* Sri Lanka: Harshana Porawagama. http://www.techcert.lk/index.php/en/component/content/article/10-tips/78-history-of-online-social-networks [accessed 28 May 2014].
- Ludvigsen, S.(2012) 'What counts as knowledge: learning to use categories in computer environments'. *Learning,Media and Technology*,37(1),pp.40-52. http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17439884.2011.573149#.U57bt_l_sm4 [accessed 29 May 2014].
- Mckinney, C. B & Kelly, L & Duran, L.R.(2012) 'Narcissism or Openness?: College Students' Use of Facebook and Twitter'. Communication Research Reports,29(2)pp.108-118. http://people.uncw.edu/olsenr/courses/200/Articles%20and%20Worksheets/Articles/Narcissism%20Facebook%20and%20Twitter.pdf [accessed 17 April 2014].
- Ong, E& Ang, R. & Ho .J. & Lim, J. & Goh, D. & Lee, C. & Chua, A. (2011) 'Narcissism, extraversion and adolescents' self-presentation on Facebook'. Journal of Applied Developmental Psychology,50(2)pp. 180-185 http://www.immagic.com/eLibrary/ARCHIVES/GENERAL/JOURNALS/P101012O.pdf [accessed 17 April 2014].
- Patchin, J., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. Youth Violence and Juvenile Justice, 4 , pp.148-169.
- Petersen, L & Rigby, K.(1999) Countering bullying at an Australian secondary school Journal of Adolescence. 22, (4) 481-492.
- Prinstein, M. J., Boergers, J., & Vernberg, E. M. (2001). Overt and relational aggression in adolescents: Social-psychological adjustment of aggressors and victims. Journal of Clinical Child Psychology, 30, 479-491.

- Rigby, K, & Slee, P.T. (1999). Suicidal ideation among adolescent schoolchildren, involvement in bully/victim problems and perceived low social support. Suicide and Life-Threatening Behaviour. 29, 119-130.
- Roschelle, J & Pea, R (2002) 'A walk on the WILD side: How wireless handhelds may change computer-supported collaborative learning.' *International Journal of Cognition and Technology*, 1(1) pp.145-168. http://hal.archives-ouvertes.fr/docs/00/19/06/15/PDF/A110_Roschelle_Pea_02_WILD.pdf [accessed 3 June 2014].
- Steinfield, C. & Ellison, N. & Lampe, C. (2008**)** **'**Social capital, self-esteem, and use of online social network sites :A longitudinal analysis'. Journal of Applied Developmental Psychology,29(6)pp.434-445. https://www.msu.edu/~nellison/Steinfield_Ellison_Lampe(2008).pdf [accessed 27 April 2014]
- Snider, M., & Borei, K. (2004). Stalked by a cyberbully. Macleans.
- Subrahmanyam, K.& Greenfield,P.(2008) 'Online communication and Adolescent relationship'. The future of children,18(1)pp.119-146. http://muse.jhu.edu/journals/foc/summary/v018/18.1.subrahmanyam.html [accessed 18 February 2014].
- Subrahmanyam, K& Reich, M.S.& Waechter, N. & Espinoza,G.(2008) 'Online and offline social networks: Use of social networking sites by emerging adults'. Journal of Applied Developmental Psychology,29(6)pp. 420-433 http://www.cdmc.ucla.edu/KS_Media_biblio_files/kaveri_reich_waechter_espinoza_2008_1.pdf [accessed 18 June 2014]
- Trinder, M. (2000). Bullying: A Challenge fro Our Society. Victorian Parenting Centre News, 3, pp.3-6.
- Thorp, D. (2004). Cyberbullies on the prowl in schoolyard. http://australianit.news.com.au/articles [accessed 15 May 2014].
- Vygotsky, L. S. (1978). '*Mind in society: The development of higher psychological processes'*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press. http://www.google.gr/books?hl=el&lr=&id=Irq913lEZ1QC&oi=fnd&pg=PR13&

dq=Vygotsky,+L.+S.+(1978),+%E2%80%9CMind+in+society:+The+development+of+higher+psychological++processes%E2%80%9D,+(M.+Cole,+V.+John-Steiner,+S.+Scribner,+%26+E.+Souberman,+Eds.&ots=H9Amy-Eiqh&sig=F2LiN5-1qQNhZz0WvXrxxlCkSAQ&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false [accessed 30 May 2014].

- Weinstein A, Lejoyeux M. (2010) 'Internet addiction or excessive Internet use'. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse.* 36 (5) pp.277-283. http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/20545603 [accessed 1 June 2014].
- Weir, G. R. S., Toolan, F., & Smeed, D. (2011). The threats of social networking: Old wine in new bottles? *Information Security Technical Report*,16(2),pp. 38–43. https://pure.strath.ac.uk/portal/files/29969970/weir_toolan_smeed.pdf [accessed 06 Juni 2014].
- Willard N, (2005). Educator's Guide to Cyber bullying: addressing the harm caused by online, D JD.
- Willard, N. (2007). An Educators Guide to Cyberbullying and Cyberthreats. Available: http://www.cyberbully.org. [accessed 22 June 2014].
- Ybarra, M.L., K.J. Mitchell, J. Wolak and D. Finkelhor (2006). Examining Characteristics and Associated Distress Related to Internet Harassment: Finding from the Second Youth Internet Safety Survey, Pediatrics 118(4) pp.1169-1177.
- Ybarra, M.L. & Mitchell, K.J. (2004). Online aggressors, victims, and aggressor / victims: A comparison of associated youth characteristics. Journal of Child Psychology & Psychiatry, 45(7), pp.1308-1316.
- Ybarra, M.L. & Mitchell, K.J. (2004). Youth engaging in online harassment: Associations with caregiver-child relationships, Internet use, and personal characteristics. Journal of Adolescence, 27(3), pp.319-336.
- Young, K., (1998) "Internet addiction: the emergence of a new clinical disorder. Cyberpsychology and Behavior, 1(3) pp.237–244.
- Young, K. Facebook Addiction Disorder?; The Center for Online Addiction: Bradford, PA, USA, 2009;

http://www.netaddiction.com/index.php?option=com_blog&view=comments&pid=5&Itemid=0 [accessed 1 June 2014].

- Yurchisin, J., Watchravesringkan, K. & McCabe, D. B. (2005) 'An Exploration of Identity Re-creation in the Context of Internet Dating'. *Social Behavior and Personality,* 33(8),pp.735-750. https://research.menlo.edu/bitstream/handle/11278/20/McCabe%2009-A%20with%20Cover%20Page.pdf?sequence=1 [accessed 06 Juni 2014].

- Zhao, S., Grasmuck, S. & Martin, J. (2008) 'Identity construction on Facebook: Digital empowerment in anchored relationships'. *Computers in Human Behavior.* 24(5), pp.2-22. http://astro.temple.edu/~bzhao001/Identity%20Construction%20on%20Facebook.pdf [accessed 06 July 2014].

Ιστοσελίδες:

- Badoo (2014). *Badoo.* Badoo Trading Limited http://corp.badoo.com/el/company/ [accessed 28 May 2014].

- Facebook (2014). *Facebook.* https://www.facebook.com/facebook/info [accessed 28 May 2014].

- LinkedIn (2014). *LinkedIn.* http://www.linkedin.com/about-us [accessed 28 May 2014].

- MySpace LLC (2014). *MySpace*. https://myspace.com/pages/terms [accesed 28 May 2014].

- Zoo (2014). *Zoo.gr*. ZooBytes ΕΠΕ http://www.zoo.gr/ [accessed 28 May 2014].

- YouTube LLC (2014). *YouTube.* http://www.youtube.com/yt/about/el/ [accessed 28 May 2014].

- Twitter, Inc. (2014). *Twitter.* https://discover.twitter.com/learn-more [accessed 28 May 2014].

- Twoo (2014). *Twoo.com.* Massive Media Match NV http://www.twoo.com/about/terms [accessed 28 May 2014].

- Ελληνική Εταιρία Μελέτης της Διαταραχής του εθισμού στο Διαδίκτυο (2014). http://www.hasiad.gr [πρόσβαση 1 Ιουνίου 2014].

- Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Διαδικτύου (2014). *S@ferinternet.gr*. http://www.saferinternet.gr/index.php?objId=Category264&childobjId=Category278&parentobjId=Page187 [πρόσβαση 1 Ιουνίου 2014].

- Τσίτσικα, Α. (2014) *Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ.)*. http://www.youth-health.gr/el/endiaferonta-themata/diadiktyo.html [πρόσβαση 1 Ιουνίου 2014].

- Σύνδεσμος Επιχειρήσεων Πληροφορικής και Επικοινωνίας Ελλάδας (2014). http://www.sepe.gr/default.aspx?pid=34&artID=3501&la=1 [πρόσβαση 1 Ιουνίου 2014].